

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการเปรียบเทียบทักษะปฏิบัติดนตรีสากลและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อวีดิทัศน์มีครูแนะนำ กับการศึกษาสื่อวีดิทัศน์ด้วยตนเองผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและแนวคิด ทฤษฎี ต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับดนตรีสากล
 - 1.1 ความสำคัญของดนตรีสากล
 - 1.2 ความหมายและองค์ประกอบของดนตรี
 - 1.3 การจัดการเรียนรู้วิชาดนตรี
 - 1.4 แนวคิดของดนตรีสากล
 - 1.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิชาดนตรีสากล
 - 1.6 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดนตรีสากล
2. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติดนตรีสากล
 - 2.1 ความหมายของทักษะ
 - 2.2 ลักษณะประเภทของทักษะ
 - 2.3 กระบวนการเกิดทักษะ
 - 2.4 ความหมายของการวัดทักษะปฏิบัติ
 - 2.5 การวัดทักษะปฏิบัติดนตรีสากล
 - 2.6 การประเมินผลทักษะปฏิบัติดนตรีสากล
 - 2.7 ความคิดสร้างสรรค์
3. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบ
 - 3.1 ความหมายของความรับผิดชอบ
 - 3.2 ความสำคัญของความรับผิดชอบต่อหน้าที่
 - 3.3 ลักษณะของคนที่มีความรับผิดชอบ
 - 3.4 องค์ประกอบของความรับผิดชอบต่อหน้าที่
 - 3.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบ
 - 3.6 ประเภทของความรับผิดชอบ
 - 3.7 การปลูกฝังความรับผิดชอบ

- 3.8 การประเมินความรับผิดชอบ
- 4. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับวิดิทัศน์
 - 4.1 ความหมายของวิดิทัศน์
 - 4.2 คุณค่าของวิดิทัศน์
 - 4.3 ประเภทของวิดิทัศน์เพื่อการศึกษา
 - 4.4 การผลิตรายการวิดิทัศน์เพื่อการศึกษา
 - 4.5 การหาประสิทธิภาพสื่อวิดิทัศน์
- 5. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาด้วยตนเอง
 - 5.1 ความหมายของการศึกษาด้วยตนเอง
 - 5.2 ความสำคัญของการศึกษาด้วยตนเอง
 - 5.3 จุดมุ่งหมายของการศึกษาด้วยตนเอง
 - 5.4 ลักษณะของการศึกษาด้วยตนเอง
 - 5.5 ประเภทของการศึกษาด้วยตนเอง
 - 5.6 ประโยชน์การศึกษาด้วยตนเอง
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีสากล
 - 6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะปฏิบัติ
 - 6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ
 - 6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิดิทัศน์
 - 6.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้วยตนเอง

1. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับ ดนตรีสากล

1.1 ความสำคัญของดนตรีสากล

ดนตรีเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เป็นสื่อภาษาที่ทั่วโลกเข้าใจกันได้โดยไม่มีการขัดแย้ง ไม่เลือกเชื้อชาติ วรรณะ อายุ (เรณู โกศินานนท์. 2522 : 107) ไม่ยกเว้นแม้ในบุคคลที่มีความพิการ หรือความบกพร่องในด้านต่างๆ เช่น ภาษา การเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ทักษะทางสังคมหรือระดับการศึก (พัชรวิทย์ เกตุแก่นจันทร์. 2539 : 2) ซึ่งจะเห็นได้ว่า ดนตรีมีความผูกพันกับมนุษย์มา ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ไม่ว่าจะเป็นจังหวะการเต้นของหัวใจหรือลมหายใจของมนุษย์ล้วนแล้วแต่ มีจังหวะที่เราสังเกตได้ทั้งสิ้น (พิชัย ปรัชญานุสรณ์. 2534 : 6)

ดนตรียังเป็นสื่อสะพานที่นำจิตใจมนุษย์ไปสู่ภาพอันสมบูรณ์ ชูจิตใจให้ละเอียดอ่อนซดซ้อยและปราศจากกิเลสทั้งปวง (บรูซ แกสตัน. 2531 : 7) เช่น การบรรเลงดนตรีประกอบการเขียนภาพจิตร วรรณศิลป์ นาฏศิลป์ หรือแม้แต่อุตสาหกรรมศิลป์ พาณิชศิลป์ นิเทศศาสตร์ การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว ฯลฯ เมื่อมีดนตรีเข้าไปทำให้กิจกรรมเหล่านี้มีชีวิตชีวา มีคุณค่าประทับใจคนหรือสร้างมโนคติซึมซับเข้าไปสู่จิตใจคนได้อย่างอัศจรรย์ (รังสี เกษมสุข. 2534 : 22)

จะเห็นได้ว่า ดนตรีจึงเป็นเสมือนวิทยาศาสตร์ประยุกต์ คือ เป็นทั้งศิลปะและวิทยาศาสตร์ จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ดนตรีมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ตั้งแต่ก่อนคลอดจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ดังนั้น จึงมีผู้สนใจนำดนตรีมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์มากที่สุดในด้านสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทางด้านการจัดการเรียนรู้ดนตรีกับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา

1.2 ความหมายและองค์ประกอบของดนตรี

สุเทพ บันลือสินธุ์ (2537 : 16) กล่าวถึง ความหมายของดนตรีหมายถึง เป็นผลงานจากการกระทำของผู้บรรเลงโดยใช้กำลังแสดงออกด้วยการคิด สี ตี เป่า การร้องเพลงของคนเราก็ถือว่าเป็นเสียงดนตรีเช่นกัน ซึ่งเสียงดนตรีที่มนุษย์สร้างขึ้นแบ่งออกเป็นสองชนิดใหญ่ ๆ คือ

1. เสียงดนตรี (Sound) ลักษณะของเสียงจะมีระบบแน่นอนมีความไพเราะจนทำให้เกิดความรู้สึกได้

2. เสียงร้อง (Voice) เป็นเสียงประจำตัวของแต่ละบุคคลเสียงดนตรีมีองค์ประกอบดังนี้

- 2.1 จังหวะ (Rhythm)

- 2.2 ระดับเสียง (Pitch)

- 2.3 ความดังค่อย (Loudness)

- 2.4 ทำนองเพลง (Melody)

- 2.5 น้ำเสียง (Tone Color)

- 2.6 ทิศทางของเสียง (Direction)

- 2.7 เสียงประสาน (Harmony)

- 2.8 ความรู้สึกทางดนตรี (Expression)

3. จังหวะ (Rhythm) หมายถึง การเคลื่อนไหวของเสียงในช่วงเวลาหนึ่ง เช่น เสียงเดินเป็นจังหวะของชีพจร การตีกลองเป็นจังหวะรัว เสียงเคาะระฆังเป็นจังหวะบอกเวลา เสียงที่ได้จากการเป่าขลุ่ยเป็นเสียงสั้นยาว

จังหวะเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งแรกของดนตรี หากจังหวะไม่มีดนตรีก็เสียได้โดยเนื้อแท้ของจังหวะเพียงอย่างเดียวมีอิทธิพลต่อมนุษย์มากเพราะทำให้เกิดความรู้สึก ได้มากมายอาจชักนำอารมณ์ไปด้านใดก็ได้ เช่น ความรู้สึกวังเวง จากจังหวะการเคาะระฆังยามดึก รู้สึกคึกคักตื่นเต้นมี

ชีวิตชีวาจากจังหวะมาร์ช หรือความรู้สึกสงบจากจังหวะก้าวเดินแบบพระเดินจงกรม จะเห็นได้ว่า จังหวะช่วยทำให้มีการผ่อนคลายความเครียดและช่วยทำให้เกิดสมาธิ

4. ระดับเสียง (Pitch) หมายถึง เสียงสูงต่ำที่มีความถี่เป็นรอบต่อหนึ่งวินาทีมีหน่วยเป็น เฮิรตซ์ (Hertz) เสียงที่มีความถี่สูง คือ เสียงสูง เสียงที่มีความถี่ต่ำ คือ เสียงต่ำมนุษย์สามารถได้ยิน เสียงจากความถี่ประมาณ 20-20,000 เฮิรตซ์ ระดับเสียงที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดอารมณ์แตกต่างกัน เช่น เสียงที่ต่ำมาก จะทำให้ผู้ฟังรู้สึกเกิดความหวาดกลัว อึดอัด ไม่นั่นใจ เสียงระดับกลาง จะทำให้เกิดความรู้สึกสบาย และระดับเสียงสูง จะทำให้เกิดความตื่นเต้นเร้าใจหรือเหนื่อยได้ จะเห็นได้ว่า ระดับเสียงก่อให้เกิดความรู้สึกได้เช่นเดียวกับจังหวะ ถ้าเสียงพูดหรือเสียงร้องของมนุษย์แสดงถึงความมั่นใจแล้วระดับเสียงจะไม่สูงหรือต่ำกว่าระดับเสียงพูดปกติของแต่ละคน

5. ความดัง (Loudness) หมายถึง ปริมาณความเข้มของเสียงที่วัดได้มีหน่วยเป็นเดซิเบล (Decibel) เสียงดังจะเร้ากระตุ้นอารมณ์และการทำงานของต่อมไร้ท่อ เสียงดนตรีที่เบียดต่อกัน จะทำให้เบื่อหน่าย ผลของความดังค่อยของเสียงก่อให้เกิดประโยชน์คือใช้เป็นสื่อให้เกิดสมาธิ กระตุ้นและลดความรู้สึกส่วนลึกทางจิตใจ ทำให้สงบหรือตื่นตัวได้ และสามารถสร้างระเบียบและควบคุมตนเองให้เหมาะสมได้ จะเห็นได้ว่า ในการจัดกิจกรรมดนตรีให้กับเด็กจึงต้องคำนึงถึงความดังค่อยของเสียงดนตรีด้วยก็จะทำให้เด็กได้รับประโยชน์สูงสุด

6. ทำนองเพลง (Melody) หมายถึง ส่วนขยายความคิดทางภาษาดนตรีที่เปรียบเหมือน คำพูดที่เป็นวลีหรือประโยคที่นักร้องนักดนตรีถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ต่างๆ โดยการนำ ระดับเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ มาจัดเรียงไว้อย่างมีศิลปะโดยคำนึงถึงความสั้นยาวของเสียงแต่ละเสียงให้ สอดคล้องสัมพันธ์กัน ทำนองเพลงที่มีลีลาเชิงซ้ำเสียงไปทางบรรยากาศทำให้ความรู้สึกเศร้า ทำนองเพลงที่ประกอบด้วยจังหวะเร็วจะทำให้สดชื่นรื่นเริงทำนองเพลงช้าจะทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย จะเห็นได้ว่า ทำนองเพลงจะสามารถดึงดูดอารมณ์ให้ผู้ฟังคล้อยตาม ลดความวิตกกังวล รู้สึกสงบ ผ่อนคลายความรู้สึกทางจิตใจได้

7. น้ำเสียง (Tone Color) เสียงทุกเสียงที่เราได้ยินแม้ว่าจะเป็นชนิดของแหล่งกำเนิดเสียง เดียวกัน ก็มีความแตกต่างกันทางลักษณะเสียงได้ แม้แต่เสียงจากเครื่องดนตรีต่างชนิดที่เล่น โน้ต ดนตรีเดียวกัน (ความถี่เท่ากัน) จะมีคุณลักษณะเสียงต่างกันน้ำเสียงจะช่วยให้ดนตรีมีความ หลากหลายจึงเป็นผลทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และเกิดสมาธิ

8. ทิศทางของเสียงดนตรี (Direction) ขึ้นอยู่กับการให้ทิศทางของแหล่งกำเนิด เสียงดนตรี ตัวกลางที่เสียงดนตรีเดินทางผ่าน เช่น ลักษณะความกว้างยาวและสูงของห้อง วัสดุที่ใช้ ของห้อง เสียงดนตรีมีการหักเหของการเดินทางได้เช่นเดียวกับแสง จึงทำให้เกิดความดัง-เบา แตกต่างกันไปในแต่ละจุด

9. เสียงประสาน (Harmony) หมายถึง แนวทำนองตั้งแต่สองแนวขึ้นไป นำมาบรรเลงหรือออกเสียงพร้อมกันในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้เกิดลักษณะเสียงผสมขึ้น ซึ่งอาจทำให้เกิดความไพเราะเสนาะหู หรือระคายหูก็ได้ ขึ้นอยู่กับการกระทบกันของเสียงประสานนั้น ๆ เช่น เสียงที่มีความถี่ใกล้เคียงกันมาก ๆ เมื่อมีเสียงประสานจะเกิดความเครียด

10. ความรู้สึกทางดนตรี (Expression) หมายถึง การแสดงทางด้านความรู้สึกทางอารมณ์ ความคิดในขณะปฏิบัติการเล่นดนตรี หรือขับร้อง ซึ่งมีการแสดงออกได้มากมาย เช่น จังหวะช้า เร็ว ความดังค่อย การเร่งการหน่วง ทำให้เสียงดนตรีและเสียงประสานไปในแนวของอารมณ์ต่าง ๆ เช่น ความสุข ความเศร้า ความโกรธ ความสง่างาม เป็นต้น ซึ่งทำให้เด็กมีโอกาสรับรู้ จึงแยกแยะเรียนรู้ ทดลองและสร้างสรรค์ส่งผลให้เกิดความเพลิดเพลิน คลายเครียด ปรับเปลี่ยนอารมณ์และขบวนการความคิดได้

จากองค์ประกอบของดนตรีทั้ง 8 องค์ประกอบ จะต้องเข้าใจเป็นอย่างดีและนำมาประยุกต์ใช้ ดนตรีและกิจกรรมต่าง ๆ มาปรับเปลี่ยนให้ตรงกับความต้องการของนักเรียน การเรียนรู้ในบทเรียนจะทำให้เด็กเกิดความเครียด การเรียนรู้จึงเกิดได้น้อย ฉะนั้นการจัดกิจกรรมดนตรีที่เหมาะสมจะมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น

1.3 การจัดการเรียนรู้วิชาดนตรีสากล

ในพุทธศตวรรษที่ 23 – 24 นักการศึกษาคนสำคัญ ๆ คือ Rousseau, Pestalozzi และ Froebel เห็นว่าดนตรีมีคุณค่ามาก เพราะช่วยพัฒนาเด็กทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม จึงได้พยายามสนับสนุนให้ดนตรีเข้ามามีบทบาทในการศึกษา ดนตรีเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษา เพราะดนตรีมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างบุคลิกลักษณะของบุคคล การพัฒนาบุคคลมีความเจริญด้านต่าง ๆ การศึกษาในสมัยต่อมาจึงได้นำดนตรีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร (ดวงใจ พัฒนาไชย. 2541 : 25)

ในประเทศไทยการจัดการศึกษาในระยะแรก ยังไม่มีวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ในหลักสูตร มีแต่วิชาขับร้อง จนเมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตรพุทธศักราช 2521 จึงได้จัดวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ไว้อยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในหลักสูตรประถมศึกษา และปัจจุบันวิชาดนตรีจัดอยู่ในสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระดนตรี (กรมวิชาการ. 2544 : 5) เมื่อดนตรีเข้ามามีบทบาทในโรงเรียนมากขึ้น ครูต้องศึกษาค้นคว้าวิธีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและเนื้อหาสาระนั้นขึ้นอยู่กับครูผู้สอนซึ่งต้องเข้าใจว่าดนตรีมีอิทธิพลอันยิ่งใหญ่กับชีวิตมนุษย์ ครูควรปรับปรุงการสอนดนตรี หรือไม่เข้าใจจะเกิดปัญหาในการเรียนการสอนอย่างมากดังนั้นครูจึงควรศึกษาให้เข้าใจถึงจิตวิทยาการสอนดนตรีเพราะดนตรีนอกจากจะ

พัฒนาความคิดสร้างสรรค์และการแสดงออกแล้วยัง พัฒนาด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และด้านภาษา

ดังนั้นหากครูผู้สอนดนตรีได้พิจารณาจุดประสงค์เหล่านี้อย่างถ่องแท้ และเริ่มสอนดนตรีอย่างมีหลักการจัดการเรียนการสอนอย่างมีระเบียบ พยายามนำความรู้ต่าง ๆ มาใช้ในการสอนให้ดีที่สุด ย่อมทำให้เกิดผลดีโดยตรงต่อผู้เรียน ต่อกระบวนการเรียนการสอนและในที่สุดก็จะเป็นผลดีแก่เด็ก และเป็นผลดีต่อประเทศชาติต่อไปในที่สุด

1.4 แนวคิดของดนตรีสากล

ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์ (2536 : 23) กล่าวถึงแนวคิดของดนตรีสากล สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นเนื้อหา ได้แก่ องค์ประกอบหรือโครงสร้างของดนตรี และส่วนที่เป็นทักษะ ได้แก่ การปฏิบัติทางด้านดนตรีหรือทักษะทางดนตรีดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เนื้อหาดนตรี (Music content) จะมีองค์ประกอบทางดนตรี (Music Elements) ซึ่งประกอบด้วย

1.1 จังหวะ (Rhythm) คือการจัดเรียงของเสียงหรือความเงียบ ซึ่งมีความสั้นยาวต่าง ๆ กัน โดยกำหนดจังหวะตก หรือจังหวะที่สม่ำเสมอ เช่นการเดินของหัวใจ แนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวกับจังหวะได้แก่จังหวะตก จังหวะเน้นหรือจังหวะหนัก ความยาวของจังหวะรูปแบบของจังหวะ

1.2 ทำนอง (Melody) ทำนองคือการจัดเรียงของระดับเสียง ซึ่งมีความสั้นยาวกำหนดโดยจังหวะของทำนองแนวคิดพื้นฐานของทำนองได้แก่ แนวทำนองที่ดำเนินไปด้วยเสียงเรียงเสียงกระโดด เสียงซ้ำ ช่วงกว้างของเสียง ที่เกิดจากการเคลื่อนที่ขึ้น ๆ ลง ๆ หรืออยู่กับที่ของระดับเสียง และการจัดระดับเสียงของทำนอง

1.3 เสียงประสาน (Harmony) คือระดับเสียงตั้งแต่สองเสียงขึ้นไป ที่ร้องหรือเล่น ในขณะเดียวกันลักษณะของการประสานเสียงมีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะ เช่น เป็นลักษณะของการใส่เสียงประสานให้กับทำนองเพลงหนึ่ง ทำนอง หรือเป็นการนำทำนองเพลงสองทำนองมาร้องพร้อมกัน ทำให้เกิดการสอดประสานของทำนอง นอกจากนี้ยังมีการร้องแบบไล่ตามกัน

1.4 รูปแบบ (Form) เป็นโครงสร้างที่ทำให้ดนตรีมีความหมายในลักษณะของเสียงกับเวลา รูปแบบช่วยให้ดนตรีมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ทำให้ดนตรีหรือบทเพลงแต่ละบทมีความเป็นหนึ่ง แนวคิดพื้นฐานด้านรูปแบบของดนตรี ได้แก่ ทำนองหลักเป็นส่วนเล็กที่สุดของรูปแบบดนตรี ประโยค มีลักษณะเป็นการแสดงความคิดหนึ่ง ๆ ออกมาทางดนตรี ส่วนจบของประโยคแสดงไว้ด้วยการลงท้าย

1.5 อารมณ์ของเพลง (Expression) เป็นลักษณะเฉพาะที่ได้จากเสียงร้องของมนุษย์ หรือเสียงที่ได้โดยเครื่องดนตรี ชนิดต่าง ๆ ซึ่งไม่เหมือนกัน ระดับเสียงเดียวกันเมื่อใช้เครื่องดนตรี ชนิดต่าง ๆ มาบรรเลงร่วมกัน ก็จะเกิดเป็นการประสมวง ซึ่งทำให้อารมณ์ทางดนตรีมีมากขึ้น ทำให้เกิดความไพเราะหลากหลาย เช่นเดียวกับการนำเสียงร้องของมนุษย์มาร้องรวมกันทำให้อารมณ์ ต่างกันไป

1.6 แบบของเพลง (Style) เป็นลักษณะของเพลงที่อยู่ในสภาพสังคมต่างกัน ยุคต่างกัน นักประพันธ์ต่างกัน อันเป็นผลทำให้แบบแผน วิธีการ แนวคิดในการประพันธ์ต่างกัน

2. วรรณคดีดนตรี (Music Literature) หมายถึง เรื่องราวของบทเพลงที่นำมาบรรเลง และร้องรวมถึงประวัติดนตรี ประกอบไปด้วย

2.1 บทเพลงเป็นส่วนสำคัญมากสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาดนตรีเข้าใจดนตรีมากขึ้น เนื่องจากการศึกษาบทเพลงในแต่ละยุคสมัย ช่วยให้เห็นความแตกต่างของลักษณะของเพลงในแต่ละยุค

2.2 ประวัติดนตรี การรู้เรื่องประวัติดนตรีจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในบทเพลงและ องค์ประกอบของดนตรีมากขึ้น การศึกษาประวัติดนตรีมีหลายด้าน เช่น ศึกษายุคต่าง ๆ ของดนตรี ประวัติของนักดนตรีแต่ละคนหรือประวัติของดนตรีพื้นบ้าน ประวัติเครื่องดนตรี วงดนตรี การศึกษาดนตรีเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในดนตรีได้

3. ทักษะดนตรี (Music Skills) ทักษะดนตรีจัดเป็นหัวใจของการศึกษาดนตรี ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรให้ประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเกิดทักษะดนตรีหลาย ๆ ด้านทักษะดนตรีประกอบด้วย การฟัง การร้องเพลง การบรรเลงเครื่องดนตรี การเคลื่อนไหว ร่างกาย ความคิดสร้างสรรค์ และการอ่าน-เขียน โน้ต ซึ่งประกอบไปด้วย (พงษ์ลดา นาควิเชียร. 2537 : 19)

3.1 การฟัง (Listening) การฟังเป็นทักษะที่จำเป็นมากสำหรับดนตรี เนื่องจากดนตรี เป็นเรื่องของเสียง การฟังจึงย่อมมีบทบาทมากในการช่วยให้ผู้ศึกษาดนตรีมีความเข้าใจดนตรีซึ่ง นำไปสู่ความซาบซึ้งและรักดนตรีต่อไป การฟังเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนเนื่องจากเพลงศิลปะมี องค์ประกอบและโครงสร้างที่สลับซับซ้อน อย่างไรก็ตามการฟังเพลงเป็นทักษะที่สามารถเรียนรู้ได้ และจัดเป็นทักษะพื้นฐานสำคัญ ความซาบซึ้งในดนตรีจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีทักษะการฟังที่เพียงพอ การ ฟังจึงเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนการสอนดนตรีทุกระดับ

3.2 การร้องเพลง (Singing) การร้องเพลงเป็นทักษะดนตรีที่ต้องได้รับการฝึกฝนเช่น กับทักษะอื่น ๆ ทางดนตรี ทั้งนี้เนื่องจากการร้องเพลงมีหลายลักษณะด้วยกัน และเทคนิคต่าง ๆ ใน การร้องเพลงมีมากมาย ผู้ที่มีทักษะการร้องเพลงเข้าใจหลักการ มีพื้นฐานจะสามารถร้องเพลงได้

ไพอระนำฟัง การร้องเพลงเป็นทักษะที่ผู้ศึกษาคดนตรีจะต้องแสดงออกไม่เหมือนกับการฟัง จะเห็นได้ว่าการร้องเพลงเป็นกิจกรรมทางดนตรีที่ให้ความสนุกสนานและสร้างความสนใจให้กับผู้ศึกษาคดนตรีเป็นอย่างดี การเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาจึงควรมีการร้องเพลงเป็นกิจกรรมแกนที่สำคัญ ในการจัดกิจกรรมการสอนร้องเพลง ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร้องเพลงในลักษณะต่าง ๆ เช่น การร้องเดี่ยว ร้องหมู่ และร้องประสานเสียง

3.3 การบรรเลงเครื่องดนตรี (Playing) การศึกษาคดนตรีในระดับประถมศึกษานี้ ทักษะการบรรเลงเครื่องดนตรี ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญ แต่เป็นเพียงให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการบรรเลงเครื่องดนตรีบางประเภท และสร้างความเข้าใจทางดนตรีให้มากขึ้น เครื่องดนตรีที่บรรเลงง่าย ๆ คือประเภทเครื่องดี ได้แก่ กลองชนิดต่าง ๆ เครื่องเป่า ได้แก่ ขลุ่ย โห่ด (เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้าน) ส่วนเครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ ต้องอาศัยวุฒิภาวะของเด็กและความสนใจของผู้เรียน

3.4 การเคลื่อนไหวร่างกาย (Moving) การเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อตอบสนองต่อเสียงดนตรีเป็นทักษะพื้นฐานอย่างหนึ่ง ที่ช่วยเสริมความเข้าใจในดนตรีได้เช่นเดียวกับการร้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งสามารถใช้การเคลื่อนไหวร่างกายช่วยพัฒนาแนวคิดพื้นฐานทางดนตรีได้เป็นอย่างดี

3.5 ความคิดสร้างสรรค์ (Creating) ความคิดสร้างสรรค์ทางด้านดนตรีสามารถกระทำได้หลายลักษณะและหลายรูปแบบ เช่นการแต่งเพลงจากทำนองง่าย ๆ เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการแสดงออกทางดนตรี ซึ่งช่วยเสริมสร้างควมเข้าใจดนตรีได้เป็นอย่างดี

4. การอ่าน การเขียนโน้ต (Reading-write note) ทักษะการอ่าน การเขียนสัญลักษณ์ทางดนตรี จัดได้ว่า เป็นทักษะที่สำคัญประการหนึ่งในการศึกษาคดนตรี เนื่องจากดนตรีเป็นเรื่องของเสียงจึงต้องแปลเสียงเป็นสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการถ่ายทอดเสียงต่าง ๆ ฉะนั้นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจดนตรีหรือสิ่งที่จะเป็นสื่อในการแสดงออกทางดนตรีจึงมักต้องผ่านขั้นตอนการแปลงหรือการใช้สัญลักษณ์ดนตรีเสมอ (พงษ์ลดา นาควิเชียร. 2537 : 21)

การจัดการเรียนรู้ในวิชาดนตรี ผู้เขียนมีความเห็นว่า การฝึกทักษะปฏิบัติจะช่วยให้ นักเรียนได้ประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างมากมายทั้งยังเป็นการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย ซึ่งจะทำให้นักเรียนเป็นบุคคลที่อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิชาดนตรีสากล

ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์ (2536 : 41) กล่าวว่า การสอนดนตรีไม่ว่าในลักษณะใด ย่อมมีหลักการที่ผู้สอนยึดเป็นแนวปฏิบัติการศึกษาทฤษฎี การเรียนรู้ย่อมช่วยให้การสอนดนตรีมีประสิทธิภาพขึ้นได้ ทั้งนี้เป็นเพราะผู้สอนจะมีความเข้าใจ ในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถจัดการสอน

ดนตรีให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้นในทางจิตวิทยา ทฤษฎีการเรียนรู้สามารถแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยมและทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มแนวคตินิยม นอกจากนี้ในการสอนดนตรีควรกล่าวถึงแนวคิดเรื่องการรับรู้ ของบรูเนอร์ (Bruner) ด้วย เพราะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนดนตรี ดังนั้นทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับวิชาดนตรีสากล ประกอบไปด้วยทฤษฎีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.5.1 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มนี้อธิบายการเรียนรู้ โดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนองเป็นหลัก ซึ่งเป็นไปในหลายลักษณะ เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้แบบ Classical conditioning หรือแบบ Operant conditioning เป็นต้น ทฤษฎีเหล่านี้ อธิบายการเรียนรู้โดยกล่าวว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อใช้สิ่งเร้าเป็นตัวชี้แนะ หรือ จูงใจให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมา รายละเอียดของแต่ละทฤษฎีแตกต่างกันออกไป แต่สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นในสภาวะของการวางเงื่อนไข โดยมีการใช้การเสริมแรง หรือ การให้รางวัลและการลงโทษ อันเป็นตัวกำหนดให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการออกมา ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็น ได้ชัดทั้งพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปและตัวเสริมแรงที่นำมาช่วย ให้เกิดการเรียนรู้

สิ่งที่ได้จากทฤษฎีเหล่านี้คือ ในการเรียนการสอนดนตรี ควรใช้การเสริมแรงซึ่งอาจเป็นรางวัลในรูปแบบใด ๆ กับผู้เรียน เมื่อผู้เรียนปฏิบัติสิ่งที่ผู้สอนมุ่งหวังไว้ได้ นอกจากนี้ การเรียนการสอนดนตรีควรคำนึงถึงตัวผู้เรียนเป็นหลักว่า ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้สิ่งใดได้ มิฉะนั้นถ้าบทรียนยากเกินความสามารถของผู้เรียน แม้พยายามใช้การเสริมแรง หรือ สร้างแรงจูงใจอย่างไร ก็ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้อะไรได้ เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้แล้ว ควรให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนสิ่งนั้นๆ เสมอๆ เพื่อการกันลืม พยายามให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยให้ตอบสนองในหลายๆ รูปแบบ จนเมื่อผู้เรียนปฏิบัติถูกต้องก็ให้การเสริมแรง ทั้งนี้ผู้สอน ควร มีหลัก ในการที่จะแนะนำผู้เรียนเป็นครั้งเป็นคราว มิฉะนั้นผู้เรียนอาจไม่สามารถตอบสนองได้อย่างถูกต้องเลยก็เป็นได้ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย และ ไม่สนใจเรียนดนตรีอีก ต่อไป

ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มนี้ กล่าวถึงการทำให้โทษไว้ด้วยว่า อาจใช้หยุดพฤติกรรมที่ไม่ต้องการได้ แต่ไม่ควรใช้เพราะการทำโทษมักไม่ช่วยให้ผู้เรียนหยุดพฤติกรรมที่ไม่ต้องการอย่างถาวร เป็นเพียงการเก็บพฤติกรรมนั้นไว้ เพราะไม่ต้องการถูกลงโทษ แต่เมื่อใดที่มีโอกาสผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ออกมาเสมอ ดังนั้น ควรใช้การให้รางวัล หรือ การเสริมแรงเพื่อพฤติกรรมที่ต้องการ และ เพิกเฉยไม่สนใจกับพฤติกรรมที่ไม่ต้องการ ดีกว่าใช้การลงโทษอย่างไรก็ตามการลงโทษอาจใช้ได้บางกรณี ถ้าผู้สอนเห็นว่าจำเป็น

การนำทฤษฎีในกลุ่มนี้บางทฤษฎีได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนเห็นลักษณะที่คล้ายคลึงกันของบทเรียนหนึ่งกับบทเรียนที่จะเรียน ต่อไป

1. การสอนจังหวะควรจะเริ่มจากจังหวะที่ง่ายก่อน ดังนั้น ควรจะเริ่มสอนก่อน
2. ในเรื่องอัตราจังหวะเมื่อได้สอนอัตราจังหวะแล้ว ควรจะต่อด้วยการสอนอัตราจังหวะ
3. ในการร้องเพลง ถ้าผู้เรียนคนใดร้องบางตอนได้ถูกต้องควรเน้นที่ผู้นี้โดยให้ร้องให้คนอื่น ๆ ฟัง เพื่อใช้สิ่งนี้เป็นตัวเสริมแรงให้ผู้เรียนคนอื่น ๆ เกิดการเรียนรู้มิใช่ให้คนร้องเพียงร้องให้ผู้เรียนคนอื่น ๆ ฟัง และบอกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการใช้การลงโทษทำให้ผู้เรียนเกิดความอับอาย และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาดนตรี และผู้เรียนคนอื่น ๆ ก็มิได้เรียนรู้สิ่งที่ถูกต้อง เพียงแต่รู้ว่าสิ่งที่ผิดเป็นอย่างไรเท่านั้น

1.5.2 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มแนวคิดนิยม

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มนอทธิบายการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการสร้างแนวคิดหรือความเข้าใจเพื่อใช้แทนประสบการณ์ หรือสภาวะแวดล้อมที่ตนได้ประสบมา ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความคิด กระบวนการคิดหาเหตุผล รวมไปถึงตัวแปรอื่น ๆ เช่น การจูงใจ พันธุกรรม และประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีมาก่อน เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ลึกซึ้ง ดังนั้นในบางโอกาสการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นในบุคคลหนึ่งแล้ว โดยที่บุคคลนั้นไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมใด ๆ ให้ปรากฏ (Latent learning) การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างลับล้นทันที ซึ่งเรียกว่าการเรียนรู้แบบหยั่งเห็น (Insight learning) อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์เดิมและความสามารถในการคิดหาเหตุผลของบุคคลนั้น

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มนี้พัฒนามาจากจิตวิทยาของกลุ่ม เกสตัลท์ (Gestalt psychology) มีกำเนิดในประเทศเยอรมัน มีหลักการสำคัญของ เกสตัลท์ คือ การเรียนรู้ที่เน้นส่วนรวมทั้งหมดมากกว่าส่วนย่อย โดยให้ความสำคัญกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในสองลักษณะ คือ เกิดจากการรับรู้ และเกิดจากการหยั่งเห็นดังได้กล่าวแล้ว สาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มนี้พอสรุปได้คือ

1. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีโอกาสรับรู้สิ่งนั้นอย่างเด่นชัด เนื่องจากแต่ละคนมีประสบการณ์เดิมแตกต่างกัน การรับรู้สิ่งใหม่อาจไม่เป็นไปในลักษณะที่ผู้สอนต้องการจึงจำเป็นที่ผู้เรียนและผู้สอนควรมีความเข้าใจตรงกันเสียก่อนว่าต้องการเรียนรู้สิ่งใด ทั้งนี้รวมไปถึงการจัดสภาพการเรียนการสอนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ในสิ่งที่มุ่งประสงค์ไว้
2. การเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นผลรวมของประสบการณ์เดิม และประสบการณ์ใหม่ของผู้เรียน ฉะนั้นผู้สอนควรจัดสภาพการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและใช้

ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นจุดเริ่มต้น โดยชี้ให้ผู้เรียนเห็นความคล้ายคลึงหรือความเหมือนของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่

3. การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องสัมพันธ์ ผู้เรียนจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยการเชื่อมโยงกับสิ่งที่ตนมีประสบการณ์มาแล้ว ดังนั้นผู้สอนจึงควรทราบว่าผู้เรียนมีประสบการณ์เดิมอะไรมาบ้าง และใช้ประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ที่จะเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้

4. เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง แม้ในบางครั้งประสบการณ์ใหม่ ๆ จะไม่สมบูรณ์แบบ แต่ผู้เรียนก็สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์นั้นได้ เนื่องจากผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์เดิมที่ตนมีอยู่มาช่วยทำให้ประสบการณ์ใหม่สมบูรณ์แบบ และเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้จากสาระสำคัญนี้ เห็นได้ชัดว่าประสบการณ์เดิมของผู้เรียนนั้นเป็นรากฐานสำคัญในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เปรียบเหมือนดังว่าประสบการณ์เดิมเป็นลักษณะส่วนรวมและประสบการณ์ใหม่เป็นลักษณะส่วนย่อยที่จะเพิ่มเข้าไปในส่วนรวม ดังนั้นการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จึงต้องเชื่อมโยงมาถึงประสบการณ์เดิมเสมอ เพราะหลักของเกสตัลท์เน้นการเรียนรู้จากส่วนรวมมาสู่ส่วนย่อย

สุกรี เจริญสุข (2539 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพทางดนตรีในเอกสารประกอบการสอน วิชาสุนทรียศาสตร์ สรุปได้ 3 ส่วน คือ ความเหมือน ความแตกต่างและความเป็นฉัน

ดนตรีเป็นความไพเราะของเสียงโดยอาศัยการเรียนรู้จากความเหมือน พัฒนาไปสู่ความแตกต่างและความเป็นฉันซึ่งเป็นแก่นแท้ทางวัฒนธรรม

จากทฤษฎีทั้ง 3 แนวทาง ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางดนตรี สามารถจัดขั้นตอน 5 ลำดับได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบ เป็นกระบวนการที่เด็กจะต้องได้ยินเสียงดนตรีได้เห็นและได้สัมผัสแล้วลอกเลียนแบบในที่นี้หมายถึงครู
2. ทฤษฎีการทำซ้ำเป็นการฝึกทักษะจนเกิดความแม่นยำหรือเกิดความชำนาญจนสามารถควบคุม กำกับและจัดการ (ทักษะทางดนตรี) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ทฤษฎีการแหกคอกเกิดจากการทำซ้ำๆจนเกิดความเบื่อหน่ายต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้สร้างสิ่งใหม่ในบางส่วน
4. ทฤษฎีทางเทวดา เป็นการสร้างสรรค์ผลงานด้านทักษะที่สมบูรณ์บนพื้นฐานความถูกต้องแม่นยำเป็นของตัวเอง
5. ทฤษฎีความเป็นฉัน เป็นการแสดงออกทางผลงานซึ่งเป็นหัวใจของงานศิลปะและเป็นผลงานของดนตรี

ลำดับขั้นการเรียนรู้

หลักการเกี่ยวกับลำดับขั้นของการรับรู้ทางจิตวิทยาที่ควรกล่าวถึงเพื่อนำมาใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนดนตรี ได้แก่ แนวความคิดทางการรับรู้ของ บรูเนอร์ (Bruner, 1966 : 10-11) ซึ่งกล่าวไว้ดังนี้

การรับรู้เป็นกระบวนการที่แบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ

1. กระบวนการรับรู้ซึ่งผ่านการกระทำ (Enactive representation) เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับการเล่นสกี ผู้สอนจะใช้การกระทำให้ดู เพื่อให้ผู้เรียนเห็นว่าเป็นอย่างไรและให้ผู้เรียนกระทำตาม ในทางดนตรีการรับรู้ในขั้นนี้ ได้แก่การให้ผู้เรียนได้ฟังเสียงหรือตบมือให้จังหวะของตัวโน้ตต่าง ๆ เป็นต้น

2. กระบวนการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ (Iconic representation) ในลักษณะของภาพ หรือ การกระทำบางอย่างที่เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวผู้เรียนหรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในการรับรู้ของผู้เรียนในทางดนตรี เช่น การใช้ภาพที่สื่อความหมายแทนตัวโน้ต หรือใช้ความสั้นยาวของเส้นสื่อความหมายแทน จังหวะสั้นยาวของค่าตัวโน้ต

3. กระบวนการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ทางด้านภาษาที่ทุกคนยอมรับ (Symbolic representation) เช่น ภาษาเขียน หรือตัวโน้ตสากล ในขั้นนี้คือ การเปลี่ยนสัญลักษณ์จากขั้นที่สองซึ่งเป็นที่เข้าใจกันในเฉพาะผู้เรียน และผู้สอน มาเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นลักษณะสากลในทางดนตรีได้แก่การรับรู้เกี่ยวกับเรื่องตัวโน้ต หรือเครื่องหมายต่าง ๆ ทางทฤษฎีดนตรี

หลักการรับรู้ดังกล่าวนี้ นำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนดนตรีได้ คือ ในขั้นแรกการเรียนรู้ทางดนตรีควรเริ่มด้วยการรับรู้ทางด้านเสียง เพราะดนตรีเป็นเรื่องของเสียง ซึ่งตรงกับขั้น Enactive representation ในระยะต่อมากการแปลแนวคิดทางเสียงมาเป็นสัญลักษณ์ ควรใช้สัญลักษณ์ที่สามารถสื่อความหมายในลักษณะที่เป็นภาพแทนลักษณะของเสียงได้ ซึ่งเป็นขั้น Iconic representation ในขั้นที่สาม คือ การแทนสัญลักษณ์ในขั้นที่สองด้วยสัญลักษณ์ทางดนตรี (Musical notation) เรียกว่า Symbolic representation จะเห็นได้ว่าในขั้นที่สองซึ่งจัดเป็นขั้นตอนระหว่างแนวคิดของเสียง และสัญลักษณ์ทางดนตรีนั้น มักจะขาดไป การเรียนการสอนดนตรีโดยทั่วไปมักถ่ายทอดเสียงเป็นสัญลักษณ์ทางดนตรีโดยทันที ซึ่งทำให้การเรียนรู้ทางดนตรีขาดขั้นตอนไป เป็นผลทำให้ความเข้าใจทางดนตรีไม่พัฒนาไปเท่าที่ควร นอกจากนี้มีอยู่หลายครั้งที่การเรียนการสอนดนตรี เริ่มต้นที่สัญลักษณ์ทางดนตรีก่อน ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ไม่เหมาะสม เพราะสวนทางกับการรับรู้ตามหลักของ บรูเนอร์ และเป็นการสอนดนตรีที่มีได้เน้นแนวคิดของเสียง ซึ่ง

ทำให้ผู้เรียนมีแนวคิดเกี่ยวกับเสียง หรือเรื่องดนตรี ไม่ตรงกับลักษณะธรรมชาติของสาระดนตรี ที่เป็นเรื่องของเสียง มิใช่เป็นเรื่องของสัญลักษณ์ของเสียง

ในการเรียนการสอนดนตรีที่นำหลักของ บรูเนอร์ ไปใช้ จะช่วยพัฒนาแนวคิดทางดนตรี ได้ตรงกับธรรมชาติของสาระดนตรี ซึ่งสามารถช่วยให้การเรียนรู้ดนตรีมีประสิทธิภาพ และพัฒนา ไปได้อย่างไม่มีขีดจำกัด

การใช้หลักการรับรู้ทางด้านสัญลักษณ์กับการสอนดนตรี การสอนเรื่องโน้ตตัวดำ ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปควรเริ่มด้วยการให้ผู้เรียนร้องเพลงที่มีตัวคำอยู่ และให้ผู้เรียนตบมือในจังหวะของตัวคำ เดินย่ำเท้าให้เข้ากับจังหวะของตัวคำ เพื่อผู้เรียนเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับจังหวะของตัวคำ ซึ่งเป็นจังหวะสม่ำเสมอมีความเร็วในอัตราหนึ่ง กิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนรับรู้เรื่องค่าของโน้ตตัวดำ

ในขั้นต่อมา สัญลักษณ์ที่มีความหมาย และใกล้ตัวผู้เรียนซึ่งผู้สอนใช้แทนการตบจังหวะ การออกเสียง หรือการเดิน ในจังหวะของตัวคำ อาจเป็นภาพที่มีขนาดเท่ากัน เพื่อแทนแนวคิดเรื่องความเท่ากันของจังหวะ เช่น ภาพหน้าเด็ก หรือภาพกล้วยหอม

ในระยะต่อมาจึงแนะนำสัญลักษณ์ทางดนตรี คือ โน้ตตัวดำ ซึ่งการรับรู้ของผู้เรียนเป็นเพียงการเปลี่ยนสัญลักษณ์เท่านั้น แนวคิดทางด้านจังหวะของตัวดำได้รับการย้ำทวนมาจนผู้เรียนไม่รู้สึกเป็นสิ่งใหม่ หรือเรื่องยากอีกต่อไป ฉะนั้นเมื่อผู้เรียนเห็นสัญลักษณ์จึงเป็นเพียงเครื่องหมายแทนเสียงตบมือ ที่ผู้เรียนคุ้นเคยมาแล้วนั่นเอง

เห็นได้ว่าพัฒนาการของการรับรู้เรื่องตัวคำค่อย ๆ เป็นไปอย่างเป็นลำดับ ทำให้ผู้เรียนสามารถรับรู้และเรียนรู้แนวคิดและสัญลักษณ์ได้อย่างมีความหมายที่ถูกต้องทางสาระดนตรี นอกจากนี้การสอนดนตรีโดยอิงแนวคิดของ บรูเนอร์ ยังตรงกับพัฒนาการทางปัญญาของเด็กที่ เปียเจท์ กล่าวไว้ได้ว่า เด็กจะเรียนรู้หรือรับรู้สิ่งต่าง ๆ ผ่านทาง Sensorimotor ก่อนที่จะมีความคิดด้านนามธรรมในขั้น Formal operational Stage การตบมือ การเดินในอัตราความเร็วของโน้ตตัวดำ เป็นลักษณะของการรับรู้ทางประสาทสัมผัส (Sensorimotor perception) ในขณะที่ทำการแนะนำโน้ตตัวดำ เป็นลักษณะของนามธรรม (Abstract) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางดนตรีที่ใช้แทนเสียงที่เกิดจากการตบมือ 1 ครั้ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านจิตวิทยา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนดนตรี เกี่ยวกับเรื่องของการจัดประสบการณ์ดนตรีให้มีระบบระเบียบ เช่น จากแนวคิดที่ง่าย ๆ ไปสู่แนวคิดที่สลับซับซ้อน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้สาระดนตรีอย่างเป็นลำดับขั้น ซึ่งเป็นผลให้การเรียนการสอนดนตรีดำเนินไปอย่างมีความหมาย ผู้เรียนสามารถพัฒนาแนวคิดทางดนตรีไปได้อย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ประการที่สอง เกี่ยวกับเทคนิควิธีสอนทำให้ผู้สอนมีแนวคิดในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีสอนให้สอดคล้องกับผู้เรียน ซึ่งทำให้ผู้เรียนสนใจเรียนดนตรีมาก

ขึ้น ประการที่สาม ควรใช้เทคนิควิธีสอนหลายวิธี เพื่อเป็นการจูงใจผู้เรียน ประการที่สี่ กระบวนการเรียนการสอนควรเป็นกระบวนการของการเรียนรู้เกี่ยวกับเสี่ยงก่อนการเรียนรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ของเสี่ยง ประการที่ห้า การเรียนการสอนควรคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นสำคัญ ประการที่หก ควรให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติดนตรี เพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาและทักษะทางดนตรี ประการที่เจ็ด การให้รางวัลหรือการเสริมแรงช่วยให้การเรียนดนตรีมีประสิทธิภาพได้ ประการที่แปด การวัดผลการเรียนดนตรี ควรใช้เทคนิควิธีหลาย ๆ แบบ เพราะบางครั้งผู้เรียนอาจเรียนรู้สาระดนตรี แต่ไม่ได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่เห็นเด่นชัด เช่นในเรื่องของความซาบซึ้ง ประการสุดท้าย ไม่มีทฤษฎีการเรียนรู้ใดที่นำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนดนตรีได้ดีที่สุด ทั้งนี้เพราะ ผู้เรียนมีประสบการณ์แตกต่างกันไป การเรียนการสอนที่ประสิทธิภาพอาจได้รับการประยุกต์มาจากหลายทฤษฎี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้สอนจะพิจารณาว่าอะไรเหมาะกับนักเรียนที่สุด และใช้สิ่งนั้นเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนดนตรี ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเรียนดนตรีอย่างมีความหมาย สนใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาดนตรี

1.6 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดนตรีสากล

กิจกรรมมาจากคำว่า “Activity” ในภาษาอังกฤษ ซึ่ง “Activity” มาจากคำว่า “Active” หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการกระทำ (Causing change or action) ถ้าหากเด็กได้รับการศึกษา แนวสร้างสรรค์ เด็กก็จะเกิดความกระตือรือร้นทางจิตใจที่จะเรียนรู้และแสดงออกทางด้านกายภาพ และ ความคิด ซึ่งส่วนนี้มีผลมากต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก สิ่งใดก็ตามที่ครูและนักเรียนทำขึ้นมาเพื่อ ให้เกิดผลดังกล่าวนี้ เราเรียกว่า “กิจกรรม” แมคควัดและแชมเปญ (Mcquade & Champagne. 1995 : 107) ได้ให้ความหมายกิจกรรมนักเรียนว่า กิจกรรมนักเรียนคือ กิจกรรมนอกหลักสูตรจำนวนมากที่ทำให้เด็กพัฒนาไปมากกว่าจุดประสงค์ที่ในหลักสูตรกำหนดไว้ กิจกรรมนักเรียนได้ให้โอกาสนักเรียนในการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ในด้านต่างๆเป็น ตัวเชื่อมระหว่างโรงเรียนกับชีวิตที่นอกเหนือไปจากรั้วโรงเรียน ให้โอกาสกับนักเรียนในการใช้ความรู้และทักษะด้านต่างๆ ที่ได้เรียนรู้จากห้องเรียนนอกจากนี้ยังให้โอกาสนักเรียนในการพัฒนาคุณภาพของตนเอง ซึ่งสิ่งนี้นักเรียนแทบจะไม่ได้มีโอกาสที่ได้ใช้ในชั่วโมงเรียนเลย

นพพงษ์ บุจิตราดุล (2534 : 38) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมนักเรียน หมายถึงบรรดา กิจกรรมประกอบหรือนอกหลักสูตรทั้งหลายที่ให้การศึกษากับนักเรียนนอกห้องเรียนจัดขึ้นโดยนักเรียนสมัครใจที่เข้าเรียนและดำเนินการเอง โดยความเห็นชอบและสนับสนุนจากคณะอาจารย์ และ ไม่มีภาระให้คะแนนใดๆในอันที่จะส่งเสริมให้เด็กเลื่อนชั้นหรือสำเร็จการศึกษา

กรมวิชาการ (2535 : 3) ได้กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียนหมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันของผู้เรียนเป็นกลุ่มๆตามความสนใจและความถนัด มิใช่กิจกรรมที่ครูจัดขึ้นเพื่อผู้เรียนในการเรียนวิชา

ต่างๆ ซึ่งผู้เรียนจะต้องเรียนและสอบให้ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด ทว่าเป็นการประกอบกิจกรรมร่วมกันโดยผู้เรียนช่วยกันคิดช่วยกันทำ และ ช่วยกันแก้ปัญหาอันจะเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในการอยู่ร่วมกัน

กาญจนา ศรีภาพสินธุ์ (2538 : 455) กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียนหมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนสนับสนุนให้นักเรียน ร่วมกันจัดขึ้น นอกเวลาเรียน และนอกเหนือจากหลักสูตร ที่โรงเรียนกำหนดให้เรียนในเวลาปกติ ทั้งนี้ด้วยความสมัครใจของนักเรียนเอง และ ด้วยความช่วยเหลือหรือความสะดวก ของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้กิจกรรมแต่ละอย่างบรรลุความสำเร็จ

ภิญโญ สาธร (2526 : 410) กล่าวว่า กิจกรรม หมายถึง บรรดากิจกรรมร่วม หรือ นอกหลักสูตรทั้งหลาย ที่ให้การศึกษาแก่นักเรียนนอกห้องเรียน ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมนักเรียน มีเพียงใด ขึ้นอยู่กับโรงเรียนแต่ละแห่ง และ ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน

อำภา บุญช่วย (2537 : 157) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมนักเรียน คือ กิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกหลักสูตร ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียนที่โรงเรียนนักเรียนหรือครูจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมเหล่านั้น ได้ร่วมกิจกรรมมากที่สุดโดยความสมัครใจกิจกรรมเหล่านั้น ไม่มีผลได้หรือตก

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2539 : 119) กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียนหมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นและดำเนินการโดยนักเรียนเอง ด้วยความสมัครใจโดยครูคอยเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำซึ่ง ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน ไชยเศรษฐ

ไซค์ส (Sykes. 1978 : 13) กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียนคือ กิจกรรมที่เด็กทุกคนได้ร่วมมือกัน ความสมัครใจในการทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันด้วยความกระตือรือร้นซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงด้านร่างกายเท่านั้นกล่าวคือไม่ใช่ที่เด็กถูกจากที่ของตนเพื่อไปทำกิจกรรมที่ไร้สาระตามที่ตนพอใจ หากกิจกรรมในที่นี้หมายถึงการที่เด็กได้ร่วมมือกันทำในสิ่งที่มีประโยชน์พร้อมๆ ไปด้วยการเรียนรู้ที่จะทำให้นักเรียนรู้จักการสรวีระเบียบวินัยให้กับตนเองควบคู่กับการเห็นความสำคัญของการสร้างระเบียบวินัยให้กับตนเองทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ

กิจกรรมนักเรียนยังเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้พัฒนาความสามารถในการเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบและความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอีกด้วยนักเรียนจะรู้จักการทำงานอย่างมีเป้าหมาย และ รู้จักขั้นตอนของการทำงานอันนำไปสู่เป้าหมายนั้นๆ

สุรณะ ดิงศภัทย์ (2539 : 2-4) กล่าวว่า ความจำเป็นในการจัดกิจกรรมนักเรียนนั้นมีดังนี้

1. ความต้องการทางด้านจิตใจ การจัดกิจกรรมมีความจำเป็นเพื่อสนองความต้องการทางด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวกับเด็ก เด็กมีความต้องการ การยอมรับจากเพื่อนๆ ในรุ่นเดียวกัน ต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ต้องการปลดปล่อยความเหงาและเดี๋ยวเดียว ต้องการเพื่อนที่มีจุดมุ่งหมาย

เดียวกัน ต้องการให้เพื่อนเห็นความสำคัญของตน ต้องการทดแทนในสิ่งที่ตนขาด เช่น บางครั้งเก่งไม่ได้ก็หันมาเอาดีทางด้านกีฬา ต้องการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อฝึกความเป็นประชาธิปไตยและสร้างความร่วมมือร่วมใจ ต้องการความรัก ต้องการความสำเร็จซึ่งอาจเกิดขึ้นในบางประเภทของกิจกรรม ต้องการการยกย่องชมเชย ต้องการความปลอดภัย ต้องการฝึกทางทักษะและได้รับความรู้ในสภาพที่เป็นมิตรและเป็นกันเอง การช่วยเหลือกันทางวิชาการบรรยากาศไม่เหมือนการสอบความคิดจะออกมาอย่างอิสระ ความต้องการเหล่านี้จะสมปรารถนาได้มากเมื่อเด็กร่วมกันปฏิบัติกิจกรรม

2. คึงเอาความสนใจความกระตือรือร้นของเด็กให้ปรากฏออกมา กิจกรรมของนักเรียน ถ้าหากวางแผนและดำเนินการให้ดีแล้ว จะนำนักเรียนไปสู่เป้าหมายหลายอย่างถึงแม้บางอย่างจะเห็นผลสำเร็จง่ายหรือบางอย่างจะเห็นผลสำเร็จช้า แต่จะต้องมีเป้าหมายที่แท้จริงเด็กสามารถจะบรรลุได้ เช่น การมีสถานนักเรียน จะทำให้นักเรียนเขียนธรรมนูญปกครองกันเอง มีการหาเสียงเลือกตั้ง มีการแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ และการเข้าพบกับผู้บริหารเพื่อปรึกษาอภิปรายปัญหาของโรงเรียน

ตัวอย่างอีกประการหนึ่งที่จะพอมองเห็นได้ เด็กคนหนึ่งรู้สึกตัวเรียนไม่เก่ง จึงคิดอยากจะออกจากโรงเรียนแต่เมื่อได้รับเลือกให้เป็นนักกีฬาและวิ่งเร็ว เด็กคนนี้ไม่ทราบมาก่อนว่าตนเองมีความสามารถที่จะเป็นแชมป์ในการวิ่งแข่งแต่รู้ตนเองว่าสามารถวิ่งได้เร็ว เมื่อประสบความสำเร็จในการแข่งขันและเป็นวีรบุรุษสำหรับเพื่อนๆ จึงทำให้ไม่คิดจะลาออกจากโรงเรียน

1.6.1 กิจกรรมฝึกประสบการณ์ดนตรีเชิงทักษะ

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ควรสอดแทรกไว้ในกิจกรรมทักษะดนตรีต่างๆ เช่น กิจกรรมการฟังเพลง กิจกรรมการเคลื่อนไหว กิจกรรมการปฏิบัติจังหวะ กิจกรรมการปฏิบัติเครื่องดนตรี เป็นต้น ตัวอย่างกิจกรรมเพื่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ต่างๆ ดังนี้

อรวรรณ บรรจงศิลป์ (2538 : 82) ได้เสนอกิจกรรมเพื่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ต่างๆ ดังนี้

1. แต่งเพลงโดยการกระตุ้นให้สร้างคำร้องและทำนองให้สัมพันธ์กันอาจแต่งเป็นหมู่หรือเป็นรายบุคคล
2. คัดแปลงจังหวะทำนองเพลงที่รู้จัก
3. สร้างสรรค์การดนตรีให้เหมาะสมกับเพลง
4. ช่วยกันแต่งเพลงสำหรับเล่นกันในห้องเรียน
5. นำเรื่องราวประสบการณ์ที่เด็กได้จากวิชาอื่น มาสร้างสรรค์ทางดนตรี

สมชาย อมรัักษ์ (2542 : 112) กล่าวว่า การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จัดไว้ในกิจกรรมฝึกทักษะดนตรีต่างๆ ดังนี้

1. กิจกรรมการฟังเพลง
2. กิจกรรมการท่องกลอนและคำคล้องจองรวมทั้งชื่อต่างๆ
3. กิจกรรมการร้องเพลง
4. กิจกรรมการเคลื่อนไหว
5. กิจกรรมปฏิบัติเครื่องดนตรี

แรมซีและเบญ์เลส (Ramsey & Bayless. 1980 : 114) กล่าวว่า ครูที่มีประสบการณ์ทางดนตรีจะสามารถสอนเด็กได้ดี แต่ถ้าครูขาดประสบการณ์ก็ไม่ใช่สิ่งที่ยากเกินไปโดยครูจะรวบรวมบทเพลงที่รู้จัก ที่สามารถเลือกมาใช้ได้มากมาย

กิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาดนตรี สรุปได้ว่า ดนตรีเป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้เด็กเกิดความเบิกบานใจในการแสดงออก การจัดการเรียนการสอนแต่ละครั้งนั้นจะต้องนำกิจกรรมที่มีอยู่ 3 กิจกรรมสอนให้สัมพันธ์กัน คือ กิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการฟังและการปฏิบัติเครื่องดนตรี กิจกรรมการสอนดนตรีควรจัดให้มีการเรียนการสอนในลักษณะกระบวนการกลุ่มให้มากที่สุด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาลักษณะนิสัยในด้านต่าง ๆ ในการอยู่ร่วมกัน และการประเมินผลก็ควรทำในลักษณะกลุ่มด้วย ลักษณะนิสัยที่สำคัญ จะวัดและประเมินเป็นอันดับแรก คือ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน การกล้าแสดงออกในกิจกรรมนั้น ๆ อย่างผสมกลมกลืน อันดับรองลงมาคือ ทักษะ ความถูกต้องและทำทางยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ขัดเงินเคร่งเครียด กล้าแสดงออก นอกจากนี้ในการประเมินผลนั้นควรมีทางเลือกให้มาก เพื่อสนองความสนใจ ความถนัด และความต้องการของเด็ก ตลอดจนสภาพท้องถิ่นซึ่งแตกต่างกัน การจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีไว้ในหนังสือโน้ตเพลงไทย ระดับประถมศึกษา เรื่องการเตรียมตัวครู แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ การเตรียมตัวระยะยาวและการเตรียมตัวระยะสั้น

1.6.2 การเตรียมตัวระยะยาว

หลักในการเตรียมตัวระยะยาว ผู้สอนจะต้องปฏิบัติดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผู้สอนได้รับการอบรมและการศึกษาเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอนดนตรี เช่น ลักษณะวิชา จุดประสงค์แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
2. ฝึกหัดเล่นดนตรีที่ครูใช้ประกอบการสอน
3. ฝึกหัดร้องเพลงให้ถูกต้องตามทำนองและจังหวะ
4. วางแผนการจัดการเรียนและการสอน
5. จัดเตรียมเพลงและกิจกรรมที่จะใช้ในการเรียนการสอน

6. จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน

1.6.3 การเตรียมตัวระยะสั้น

หลักในการเตรียมตัวระยะสั้น ผู้สอนจะต้องปฏิบัติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กำหนดหัวข้อที่จะสอน
2. กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม
3. กำหนดวิธีประเมินผล
4. จัดทำบันทึกการสอน ประกอบด้วย แนวคิด จุดประสงค์การสอน จุดประสงค์เชิง

พฤติกรรมเนื้อหาวิชา กิจกรรมประสบการณ์ อุปกรณ์การเรียนการสอน

1.6.4 รูปแบบและขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนและขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนมีรูปแบบดังต่อไปนี้

1. ใช้ความเข้าใจเป็นรากฐาน ความรู้และทักษะทุกชนิด โดยเฉพาะที่ต้องการ การสะสมทีละเล็กละน้อยเป็นขั้นตอน ต้องปูพื้นฐานให้เด็กเกิดความเข้าใจเสียก่อนเป็นต้นว่า ก่อนที่จะให้เด็กรู้จักตัวโน้ตสากล ต้องอธิบายให้เด็กเข้าใจอัตราความเร็วความช้าของเสียงที่เกิดขึ้น โดยสังเกตจากการฟังว่ามีเสียงสั้นยาว – ช้าหรือเร็ว

2. วิธีสอนที่ช่วยทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ คนที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นคือ คนที่คิดเป็นทำเป็นนั่นเอง การที่จะสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอยู่ที่ครูฝึกสอนเป็นหลักการตั้งคำถามง่าย ๆ มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันในคำถามจะทำให้เด็กคิดออกมองเห็นภาพในจินตนาการอย่างเด่นชัด ซึ่งทำให้เด็กกล้าตอบ จะนำไปสู่การปรับความคิดของตนให้ถูกต้อง ซึ่งการคำถามทั้งหลายที่ครูถามมาควรเป็นคำถามเปิด เด็กสามารถตอบได้หลายคำตอบ

3. วิธีสอนควรเป็นแบบบูรณาการชั่วโมงการสอนดนตรี ครูมักจะนึกว่าตลอดเวลาที่เรียนควรจะสอนอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดไป เช่น การร้องเพลง การบรรเลงเครื่องดนตรี การฝึกหัดเขียนโน้ตเพลง ฯลฯ การสอนเช่นนี้เด็กจะเกิดความเบื่อหน่าย การสอนตามแบบสากลเขาจะแบ่งเวลาออกเป็นหลายส่วน การสอนใช้การฝึกหัด ทดสอบและปฏิบัติคลุกคละกันไป เช่น มีการฝึกฟังเสียงดนตรี การเปล่งเสียงให้ตรงตามโน้ต การร้องเพลงให้ถูกต้อง และ การฝึกหัดให้บรรเลงเครื่องดนตรี การสอนแบบนี้จะเป็นการเพิ่มทักษะในด้านดนตรีที่สมบูรณ์ นักเรียนจะสนุกสนานในการเรียน บรรยากาศในห้องจะมีชีวิตชีวาขึ้น การเรียนดนตรีนักเรียนทุกคนจะได้รับการฝึกหัดให้เป็นคนมีสมาธิ มีระเบียบวินัย ตามลักษณะของวิชานี้ ผู้มีจิตใจหยาบไม่ละเอียดอ่อน จะบรรเลงดนตรีเป็นวงไม่ได้เลย

4. วิธีสอนควรมีการเชื่อมโยงกับวิชาอื่น การสอนวิชาดนตรีในระดับประถมศึกษา มีจุดมุ่งหมายต้องการให้เป็นการสอนแบบบูรณาการทุกวิชา ควรจะมีการเกี่ยวข้องส่งเสริมซึ่งกันและ

กันพลัดเป็นแกนกลางได้ แล้วแต่ช่วงใจจะเน้นหนักเรื่องอะไรเป็นต้นว่าในการสอนทักษะเกี่ยวกับการอ่าน

ครูก็ควรโยงเอาการฝึกจังหวะของวิชาดนตรีเข้ามาเสริมทักษะการอ่านให้เนียนคมขึ้น หรือ บางช่วงเวลาที่ต้องการฝึกทักษะทางดนตรี เช่น ฝึกทำจังหวะ 2 จังหวะ 3 จังหวะ 4 จังหวะ ครูก็อาจจะใช้คำกลอนหรือร้อยแก้วเป็นเครื่องมือแทนที่จะใช้ร้องเพลงอย่างเดียว การสอนแบบนี้จะทำให้ให้นักเรียนรู้สึกว่ามีวิชาต่าง ๆ ที่เรียนมามีส่วนสัมพันธ์ช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันได้ การเรียนอย่างเอาจริงเอาจังจึงมีประโยชน์มาก เพราะนำมาเกี่ยวข้องกับวิชาอื่นได้ช่วยให้การเรียนดีขึ้น

2. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติดนตรีสากล

2.1 ความหมายของทักษะ

ทักษะ ตรงกับคำว่า Skill ในภาษาอังกฤษ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546 : 392) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึงความชำนาญ จากความหมายนี้ทักษะ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกฝนอยู่เป็นประจำ จึงจะเกิดความชำนาญในการเรียน

ศ.วาสนา ประवालพฤษย์ (2537 : 35) ได้ให้ความหมายของทักษะไว้ว่า คือความชำนาญ วิชาทักษะหรือเนื้อหาที่เป็นทักษะ หมายถึง วิชาที่จะต้องสอนให้เกิดความชำนาญ สามารถนำไปใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว ว่องไวไม่ผิดพลาด วิชาเหล่านี้เปรียบเสมือนเครื่องมือ เครื่องใช้ที่จะต้องฝึกใช้ให้เกิดความชำนาญจึงจะสามารถใช้เครื่องมือเหล่านี้ได้ดี มีประสิทธิภาพ ความชำนาญจะเกิดขึ้นได้ ต้องฝึกปฏิบัติบ่อย ๆ และทำมาก ๆ ก็จะทำให้เกิดความชำนาญเกิดทักษะขึ้น ทำนองเดียวกันวิชาทักษะหรือเนื้อหาที่ประสงค์จะให้เกิดทักษะก็ต้องใช้วิธีสอน โดยฝึกให้ผู้เรียนทำมาก ๆ บ่อย ๆ ครั้นจึงเกิดความชำนาญขึ้น

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2530 : 100) กล่าวว่า ทักษะ หมายถึงลักษณะของพฤติกรรมที่เคลื่อนไหวที่ประสานสัมพันธ์ และ ต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ซึ่งตรงกับคำว่า “เชี่ยวชาญ” และ “ชำนาญ” และ “คล่องแคล่ว” เช่น การอ่านภาษาอังกฤษหรือการเขียนภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง และรวดเร็วจนเรียกว่ามีทักษะหรือมีความเชี่ยวชาญในการอ่านภาษาอังกฤษหรือ การเขียนภาษาอังกฤษ เป็นต้น

ปราณี รามสูต (2527 : 148) กล่าวว่า ทักษะ คือ กระบวนการของพฤติกรรมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการพัฒนาความสามารถของบุคคลทำให้บุคคลทำกิจกรรมหนึ่งได้อย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น คนที่มีทักษะทางด้านการแต่งคำประพันธ์ หรือ บทร้อยกรองก็จะสามารถแต่งบทร้อยกรองได้อย่างรวดเร็ว และไพเราะได้ใจความดีกว่าคนที่ไม่มีทักษะในเรื่องนี้ คนที่มีทักษะ เกี่ยวกับการพูดในที่ชุมชนจะสามารถพูดได้ทันที ที่ถูกขอร้องให้พูด

คนที่มีความทักษะทางร้องเพลงก็มักจะร้องได้ไพเราะออกเสียงถูกต้อง และ ร้องได้ทุกโอกาสที่ต้องการจะร้อง เป็นต้น

ส. วาสนา ประवालพฤษ (2537 : 5) ได้ให้ความหมายของทักษะปฏิบัติ หมายถึง วิชาที่จะต้องสอนให้เกิดความชำนาญ สามารถนำไปใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว ว่องไวไม่ผิดพลาด วิชาเหล่านี้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่จะต้องฝึกใช้ ให้เกิดความชำนาญจึงจะสามารถใช้เครื่องมือเหล่านี้ได้ดีมีประสิทธิภาพความชำนาญจะเกิดขึ้นได้ต้องฝึกปฏิบัติบ่อยๆ และทำมากๆ ก็จะเกิดความชำนาญเกิดทักษะขึ้น ทำนองเดียวกัน วิชาทักษะหรือเนื้อหาที่ประสงค์จะให้เกิดทักษะ ก็ต้องใช้วิธีสอน โดยฝึกให้ผู้เรียนทำมากๆ ทำบ่อยๆครั้ง จนเกิดความชำนาญ

ชูเกียรติ โพธิ์ทอง (2544 : 22) ให้ความหมายว่า ทักษะปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการทำงาน ได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว มีประสิทธิภาพในเวลาจำกัด ซึ่งเกิดจากการฝึกฝน และ เรียนรู้บ่อยครั้งขึ้นทำให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติงาน

วรพันธ์ เรื่อง โอชา (2546 : 22) ให้ความหมายว่า ทักษะปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถเฉพาะตัว ซึ่งบุคคลนั้นได้สะสมประสบการณ์ไว้ในตัวเอง ทักษะจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการฝึกฝนอยู่ตลอดเวลา

แกร์ริสันและมอร์แกน (Garrison & Morgan. 1972 : 640) กล่าวว่า ทักษะปฏิบัติ คือ พฤติกรรมที่ทำได้ด้วยความราบเรียบ ถูกต้อง รวดเร็ว และแม่นยำ ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาความสามารถของตน

สรุปได้ว่า ทักษะปฏิบัติเป็นการพัฒนาความสามารถของแต่ละบุคคลให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งจะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทักษะปฏิบัติของแต่ละบุคคลจะเกิดขึ้นได้จะต้องฝึกฝนให้บ่อยครั้ง และ สม่ำเสมอ

2.2 ลักษณะและประเภทของทักษะ

ลักษณะของทักษะ ดี เซคโค (De Cecco. 1968 : 277-281) ได้กล่าวถึงลักษณะของทักษะไว้ดังนี้

1. มีการตอบสนองที่ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ (Response chain) เมื่อมีสิ่งเร้าเกิดขึ้นบุคคลจะตอบสนองต่อสิ่งเร้าในลักษณะที่ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ และ เป็นไปโดยอัตโนมัติ
2. มีการเคลื่อนไหวที่ผสมผสานกัน (Movement-coordination) เมื่อบุคคลได้ตอบสนองต่อสิ่งเร้าในลักษณะที่ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่นั้น จะเห็นได้ว่าอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของ ร่างกายจะเคลื่อนไหวในลักษณะผสมผสาน
3. รูปแบบของการตอบสนองมีลักษณะเฉพาะ (Response patterns) ทักษะในเรื่องใดจะมีรูปแบบของการ ตอบสนองเป็นลักษณะเฉพาะของเรื่องนั้น เช่น ผู้ที่มีความสามารถในการพิมพ์ดีด จะมี

รูปแบบของการตอบสนองต่อ เครื่องพิมพ์ดีดเป็นการเฉพาะ ซึ่งแตกต่างไปจากผู้ที่มีทักษะในการเล่นดนตรี หรือ ผู้ที่มีทักษะในการเขียนภาพศิลป์ เป็นต้น

ประเภทของทักษะ

เบอร์นาร์ด (Bernard. 1972 : 64) ได้แบ่งทักษะไว้ 2 ประเภท ดังนี้คือ

1. ทักษะทางกลไกการสัมผัส (Sensorimotor skill) เป็นทักษะเกี่ยวกับการใช้กลไกกล้ามเนื้อและข้อต่อ เป็นการเคลื่อนไหวทางกลไกโดยอัตโนมัติ เช่น การเดิน การขับจี้รถจักรยาน การใช้เครื่องครัวของแม่ครัว การเดินรำ ฯลฯ

2. ทักษะทางกลไกการรับรู้ (Perceptual-motor skill) เป็นทักษะในระดับที่ซับซ้อนขึ้น ต้องอาศัยทั้งการรับรู้ และการเคลื่อนไหวทางกลไก มักจะเป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ (Associative learning) ของสิ่งต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับการจำและการคิด ตัวอย่างเช่น ในขณะที่เราใช้นิ้วมือเขียนหนังสือ เราจะต้องใช้การเคลื่อนไหว ของนิ้วและมือ การจำ การคิด และสายตา เป็นต้น คลอสเมอร์กับริปเปิล ได้แบ่งประเภทของทักษะตามองค์ประกอบทางกลไกกล้ามเนื้อ (Motor component) และองค์ประกอบทางการรับรู้ (Perceptual component) ไว้ดังนี้

2.1 ทักษะที่ใช้กลไกกล้ามเนื้อมากแต่ใช้การรับรู้น้อย เช่น การเดิน การวิ่ง การว่ายน้ำ การขับจี้รถจักรยาน เป็นต้น

2.2 ทักษะซึ่งต้องใช้การรับรู้และกลไกทางกล้ามเนื้อทั้งคู่ กิจกรรมประเภทนี้จะต้องอาศัยการรับรู้ทางตา ทางหู เพื่อจะเป็นแนวทางไปสู่การตอบสนองทางกล้ามเนื้อ เช่น การเล่นดนตรี การใช้เครื่องช่วยคิดเลข ฯลฯ

2.3 ทักษะที่ต้องอาศัยการรับรู้มาก แต่ใช้กลไกกล้ามเนื้อน้อย เช่น การอ่านหนังสือ ในใจ ผู้อ่านต้องอาศัยสายตาเพ่งจากซ้ายไปขวา จากสูงมาต่ำ ผู้อ่านต้องทำความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคำนั้นๆ กับความหมาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้การรับรู้สูง

2.3 กระบวนการเกิดทักษะ

มาลินี จุฑะรพ (2527 : 128) ได้กล่าวไว้ว่า ฟิทท์ (Fitt) กำหนดกระบวนการเกิดทักษะไว้ 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นความรู้ความเข้าใจ (Cognitive phase) ทักษะในขั้นนี้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนทักษะ จะทำความเข้าใจหรือเรียนรู้ธรรมชาติของทักษะ ปกติทักษะขั้นนี้จะเกิดขึ้นโดยไม่ต้องใช้เวลาฝึกฝนมาก ความรู้ความเข้าใจนั้นอาจเกิดจากการสังเกต จากการสอน หรือ การอธิบายจากผู้อื่นการเรียนทักษะในขั้นนี้ ผู้เรียนจะต้องสนใจเป็นพิเศษ แต่จะมีความผิดพลาดได้อาจจะทำได้ช้าถ้าการประสานสัมพันธ์ทางกลไกยังไม่ดีหรือถูกรบกวนจากสิ่งแวดล้อม

2. ขั้นของการจัดระเบียบกลไกกล้ามเนื้อ (Organizing phase) เป็นขั้นที่มีทักษะระดับกลางในขั้นนี้ผู้ป่วยรับ สัมผัสผู้ป่วยแสดงออกและการตรวจสอบความถูกต้องจากการกระทำนั้น ๆ มีการประสานกันอย่างมีระเบียบ ซึ่งสามารถประกอบกิจกรรมได้ดีจนเกือบจะเป็นอัตโนมัติเป็นขั้นใช้กลไกกล้ามเนื้อมากกว่า การใช้ความรู้ความเข้าใจการเกิดทักษะในขั้นนี้ จะทำได้ดีแม้จะมีความตั้งใจน้อย สามารถตรวจสอบความถูกต้องหรือรู้ผลในสิ่งที่ทำได้รวดเร็ว และการตอบสนองที่สม่ำเสมอ

3. ขั้นที่มีทักษะอย่างสมบูรณ์ (Perfecting phase) ขั้นนี้ต้องใช้การเรียนรู้ผ่าน ซึ่งจะต้องผ่านมาจากการเรียน ขั้นที่ 1 และ 2 มาก่อน เป็นทักษะระดับที่สามารถทำได้รวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นไปโดยอัตโนมัติโอกาสที่จะผิดพลาดมีน้อยมาก ซึ่ง สุวิมล ว่องวานิช (2545 : 43) ได้ให้ความหมายการวัดทักษะปฏิบัติไว้ว่า การวัดทักษะปฏิบัติประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

3.1 ต้องมีการปฏิบัติงาน หรือ แสดงกระบวนการปฏิบัติงานให้ปรากฏ

3.2 การปฏิบัติงานต้องอาศัยกลไก การทำงานของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่ประสานสัมพันธ์กัน

3.3 การปฏิบัติงาน ควรมีการกระทำซ้ำบ่อยครั้ง

3.4 การปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการทำให้เกิดการเรียนรู้

การวัดภาคปฏิบัตินั้นต้องมีการให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติงานแน่นอน หากประมวล แนวคิดของนักวัดผลทั้งหลายจะพบว่าทักษะการปฏิบัติงานเป็นความสามารถซึ่งอาจจะเป็น ด้านสมอง (Cognitive skills) หรือไม่ใช่ทางสมอง (Non-cognitive skills หรือ Manual skills) ก็ได้ทั้งนี้ทักษะดังกล่าวสามารถทดสอบโดย ให้ถูกทดสอบ “แสดง” (Perform) ให้ดูเพื่อจะได้มีข้อมูลในการตัดสินระดับความสามารถในการปฏิบัติงานทั้งความถูกต้องในกระบวนการปฏิบัติงานหรือคุณภาพของผลงานที่เป็นผลมาจาก กระบวนการปฏิบัติ นั้น หรือ ทั้งกระบวนการและผลงานการวัดภาคปฏิบัติจึงเป็นกระบวนการที่วัดทักษะที่วัด (Object of measurement) เป็นความสามารถด้านใดก็ได้ แม้กระทั่งความสามารถด้านภาษาจุดสำคัญ อยู่ที่ว่าพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นนั้น เป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในรูปของการปฏิบัติโดยสิ่งเร้าที่เสนอเป็น Verbal หรือ Non-verbal ก็ได้ ซึ่ง โลเวล (Lowel. 1980 : 112) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดทักษะ 2 ประการ คือ

1. กระบวนการทางสรีรวิทยา (Physiological process) เป็นส่วนของอินทรีย์ที่ทำหน้าที่เฉพาะในการแสดง พฤติกรรม ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ อวัยวะสัมผัส ระบบประสาท และอวัยวะกลไกเมื่ออวัยวะสัมผัสซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องรับ (Receptor) ได้รับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม เข้าสู่อินทรีย์ ระบบประสาทก็จะเปลี่ยนข้อมูลนั้นเป็นกระแสประสาท หรือ คลื่นส่งต่อไปยังสมองโดย

ทางเส้นประสาทเมื่อถึงสมองแล้ว จะมีการแปลความหมายของข้อมูลนั้นแล้ว จึงส่งผลผ่านระบบประสาทออกมาเป็นพฤติกรรม โดยอวัยวะกลไกทำหน้าที่ตอบสนอง

2. กระบวนการทางจิตวิทยา (Psychological process) เป็นกระบวนการที่ได้รับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมก็จะมี การเปลี่ยนแปลงข้อมูลที่ได้รับเป็นกระแสคลื่น เพื่อให้เกิดการตัดสินใจ และวิเคราะห์ความสำคัญของข้อมูลนั้น การตัดสินใจจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผ่านมา และสิ่งที่เรารู้ถ้าหากว่าสิ่งเรานั้นคล้ายกับสิ่ง ที่เราได้เรียนรู้มาก่อนเราก็จะประสบผลสำเร็จ ในการแปลข้อมูล และ แสดงออกมาได้อย่างเหมาะสม

2.4 ความหมายของการวัดทักษะปฏิบัติ

สุวิมล ว่องวานิช (2545 : 62) ได้ให้ความหมายการวัดทักษะปฏิบัติไว้ว่า การวัดทักษะปฏิบัติประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ต้องมีการปฏิบัติงานหรือแสดงกระบวนการปฏิบัติงานให้ ปรากฏ
2. การปฏิบัติงานต้องอาศัยกลไกการทำงานของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่ประสานสัมพันธ์กัน
3. การปฏิบัติงานควรมีการกระทำซ้ำบ่อยครั้ง
4. การปฏิบัติงานเป็นกระบวนการทำให้เกิดการเรียนรู้การวัดภาคปฏิบัตินั้นต้องมีการให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติงานแน่นอน หากประมวลแนวคิดของนักวัดผลทั้งหลายจะพบว่าทักษะการปฏิบัติงานเป็นความสามารถซึ่งอาจจะเป็นด้านสมอง (Cognitive skills) หรือไม่ใช้ทางสมอง (Non-cognitive skills หรือ Manual skills) ก็ได้ ทั้งนี้ทักษะดังกล่าวสามารถทดสอบได้โดยให้ผู้ถูกทดสอบ “แสดง” (Perform) ให้ดูเพื่อจะได้มีข้อมูลในการตัดสินใจระดับความสามารถในการปฏิบัติงานทั้งความถูกต้องในกระบวนการปฏิบัติงานหรือคุณภาพของผลงานที่เป็นผลมาจากกระบวนการปฏิบัติ นั้น หรือ ทั้งกระบวนการและผลงาน การวัดภาคปฏิบัติจึงเป็นกระบวนการที่วัดทักษะที่วัด (Object of measurement) เป็นความสามารถด้านใดก็ได้ แม้กระทั่งความสามารถด้านภาษา จุดสำคัญอยู่ที่ว่าพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นนั้น เป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในรูปของการปฏิบัติ โดยสิ่งเร้าที่นำเสนอเป็น Verbal หรือ Non-verbal ก็ได้

ดังนั้นการวัดทักษะปฏิบัติจึงเป็นการประเมินผู้เรียนในด้านทักษะพิสัยโดยการทดสอบพฤติกรรมในการปฏิบัติงานด้วยวิธีการประเมินที่หลากหลายรูปแบบเช่น การสังเกตพฤติกรรมขณะปฏิบัติงาน การประเมินผลงานที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติ การประเมินแฟ้มสะสมงาน

2.5 การวัดทักษะปฏิบัติคนตรีสากล

ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์ (2536 : 65) กล่าวถึง การวัดผลเป็นการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์เข้ากับสิ่งของหรือเหตุการณ์ ซึ่งจะมีการทดสอบ อันเป็นกรรมวิธีของการสังเกตพฤติกรรมของมนุษย์

และอธิบายการสังเกตนั้นด้วยมาตรฐานจำนวนหรือจำแนกประเภทอย่างมีระบบ เป็นการวัดเกี่ยวกับความรู้ความสามารถความสนใจ ทักษะคติ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ ของนักเรียนอันจะมีประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาและยังนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อการตัดสินใจในการให้การศึกษาในระดับต่าง ๆ

การประเมินผลดนตรีที่สมบูรณ์ ควรวัดทั้งทางด้านทฤษฎีทักษะและทัศนคติ เนื่องจากดนตรีเป็นวิชาที่มีเนื้อหา ทักษะ และสัมพันธ์กับทัศนคติ การสร้างแบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนควรจะต้องปฏิบัติตามเนื้อหาในการวัดอันจะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง คือ เป็นการประเมินผลที่ได้ในสิ่งที่ต้องการวัดตลอดจนมีความเชื่อถือได้ กล่าวคือ ไม่ว่าจะใช้การวัดผลนั้นเมื่อใดผลที่ได้ควรจะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง การที่จะทำให้การประเมินผลมีความเที่ยงตรงควรมีการจัดแบ่งเนื้อหาที่ต้องการ วัดออกเป็นอัตราส่วนตามที่คุณสอนต้องการ เพื่อให้เห็นชัด ว่าเนื้อหาใดควรมีการวัดผลในด้านใดบ้าง โดยพื้นฐานเนื้อหาใดในแต่ละบทแต่ละตอนควรมีการวัดผลในด้านความรู้ แนวคิด และความเข้าใจซึ่งรวมถึงการวิเคราะห์การนำไปใช้ ส่วนความมากมายของเนื้อหา แต่ละชั้นตอนนั้น ขึ้นอยู่กับการเรียนการสอนว่าผู้สอนให้ความสำคัญกับเนื้อหาเล็กน้อยของเนื้อหา แต่ละชั้นตอนอย่างไร และสิ่งสำคัญที่จะขาดมิได้คือการนำข้อสอบที่สร้างแล้วไปหาค่าทางสถิติว่า ข้อสอบข้อใดมีความเชื่อถือได้หรือไม่ต้องปรับปรุง

ด้านทักษะเป็นความจำเป็นที่ต้องมีการประเมิน เพราะดนตรีเกี่ยวข้องโดยตรงกับภาคปฏิบัติสำหรับการสร้างแบบวัดทักษะควรแบ่งหัวข้อการวัดออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ เรื่องเกี่ยวกับความสามารถและคุณภาพของการปฏิบัติ (พงษ์ลดา นาควิเชียร. 2537 : 36)

นอกจากนี้ในการปฏิบัติทางดนตรีอาจกระทำได้ทั้งการปฏิบัติเดี่ยวและการปฏิบัติกลุ่ม และควรมีการประเมินทักษะต่าง ๆ ครอบคลุมประเภท ตามที่คุณสอนสอนไป คือ ทักษะการฟัง ควรเป็นการฟังบทเพลงสั้น ๆ มีความเร็วจังหวะต่าง ๆ กัน สามารถบอกจังหวะช้าเร็ว เสียงสูงต่ำ และ เนื้อหาของเพลงได้ ทักษะการร้องเพลงเป็นความสามารถของผู้เรียนที่จะควบคุมตนเองให้เปล่งเสียงออกมาได้อย่างถูกต้องตามระดับเสียงที่ได้ยินและถูกจังหวะการบรรเลงดนตรี สำหรับในระดับประถมศึกษาตอนต้นโดยเฉพาะ ป.4 นักเรียนควรมีโอกาสได้บรรเลงเครื่องดนตรีประกอบจังหวะได้อย่าง ลงจังหวะจังหวะเครื่องดนตรีได้อย่างถูกต้อง ทักษะการเคลื่อนไหวเป็นความสามารถในการเต้นหรือรำในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างลงจังหวะและมีลีลาอันสวยงาม ทักษะความคิดสร้างสรรค์ระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กในแต่ละวัยมีลักษณะการสร้างสรรค์ต่างกัน ขึ้นอยู่กับที่ได้รับรู้พื้นฐาน แนวคิดมีความลึกซึ้งต่างกัน การสร้างสรรค์ทางดนตรีมักแทรกอยู่ในทักษะดนตรีต่าง ๆ กัน เช่น การสร้างสรรค์ท่าทางในกิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกาย การร้อง การบรรเลง

ดนตรี เป็นต้น สำหรับทักษะการอ่านโน้ตเป็นทักษะที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถอ่านภาษาดนตรีหรืออ่านโน้ตได้ อันจะนำมาซึ่งความสามารถในการฟัง การร้อง การบรรเลงเครื่องดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกายและความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนดนตรีขั้นสูงต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดนตรีเป็นเรื่องของความคิด ความรู้สึก ดังนั้นผู้สัมผัสหรือผู้เรียนจะมีรสนิยม ความชอบ ความมีสุนทรีย์ และความซาบซึ้งอย่างใดนั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในจิตใจอารมณ์ ซึ่งผู้เรียนอาจจะแสดงให้เห็นพฤติกรรมอย่างเด่นชัดหรือไม่แสดงออกก็ได้ การเก็บข้อมูลทางด้านความพึงพอใจนี้บางครั้งข้อมูลที่ได้มาอาจจะถูกต้องแต่ก็มีโอกาสพลาดได้

อรวรรณ บรรจงศิลป์ (2538 : 42) ได้กล่าวถึง การประเมินผลการเรียนทางดนตรีไว้ว่า การประเมินความก้าวหน้าทางดนตรีของเด็ก ครูควรประเมินความก้าวหน้าทั้งด้านมโนทัศน์และทักษะทั้ง 6 ด้าน และควรประเมินต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อจะได้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของเด็กในแต่ละขั้น อันจะช่วยวางโครงการสอนสำหรับบทเรียนต่อไป อย่างไรก็ตามการวัดผลในวิชาดนตรีมักมีปัญหาเกี่ยวกับเวลา เนื่องจากเป็น การทดสอบภาคปฏิบัติเป็นรายบุคคล จึงทำให้กินเวลามาก ส่วนการวัดผลด้าน มโนทัศน์ทางดนตรีของเด็ก ครูสามารถกระทำได้โดยใช้เวลาไม่มากนัก เช่น ให้เด็กฟังเสียงจากเครื่องดนตรี หรือ ฟังเสียงตบมือ แล้วให้เด็กหาความสัมพันธ์ระหว่างเสียงที่ได้ยินกับคำตอบที่เหมาะสมในข้อสอบ ซึ่งการวัดผลแบบนี้ อาจจัดทดสอบทั้งชั้นได้โดยใช้เวลารวดเร็ว

วิญญู ทพยะประภา (2546 : 84) ได้เสนอแนวคิดในการประเมินผลการจัดการเรียนรู้วิชาดนตรีไว้ดังนี้ การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามพัฒนาการทางด้านดนตรีของผู้เรียน โดยยึดพฤติกรรมด้านความรู้ ความเข้าใจด้านทักษะและด้านความรู้สึกเป็นสาระที่จะทำการประเมิน ซึ่งทางด้านดนตรี ได้แก่ พฤติกรรมทางด้านโครงสร้างดนตรี ทักษะทางดนตรี และวรรณคดีดนตรี การประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ นิยมเอาจุดประสงค์ของการสอนมาแยกเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม แล้วทำการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนตามจุดประสงค์นั้น โดยใช้วิธีการประเมินผลแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม วิธีการที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนดนตรีคือ การสังเกตการณ์ร่วมกิจกรรมของนักเรียน การทดสอบการปฏิบัติของนักเรียนเป็นรายบุคคล การทดสอบการปฏิบัติ ของนักเรียนเป็นรายบุคคล การทดสอบการปฏิบัติของนักเรียนเป็นกลุ่มการสัมภาษณ์ และ การใช้แบบทดสอบ การเลือกวิธีการใดขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาวิชา การจัดกิจกรรมและประสบการณ์ตลอดจนวิธีการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมเป็นตัวกำหนดสาระในการประเมินผล

การวัดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนรู้ดนตรีนั้น ควรจะครอบคลุมทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาและด้านทักษะ สำหรับด้านเนื้อหาดนตรี ได้แก่ องค์ประกอบดนตรีและวรรณคดีดนตรี ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีดนตรีและความรู้ทางดนตรี การประเมินผลสามารถใช้การทดสอบในรูป

ของข้อสอบลักษณะต่างๆ ได้เนื่องจากการประเมินผลทางด้านเนื้อหาแนวคิด มิได้เกี่ยวข้องกับทักษะปฏิบัติเช่น การร้องเพลงหรือการบรรเลง นอกจากนี้ทักษะการฟัง สามารถวัดได้โดยใช้แบบทดสอบเช่นกัน เพราะเป็นทักษะที่สามารถแสดงออกได้โดยการเขียนบรรยาย หรือการทำข้อสอบหลังจากการฟังเพลง หรือฟังเสียง หรือฟังจังหวะ

2.6 การประเมินผลทักษะปฏิบัติดนตรีสากล

การประเมินผลทักษะดนตรีเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติ ซึ่งสามารถกระทำได้ในสองลักษณะตามประเภทของการปฏิบัติดนตรีคือ การปฏิบัติเดี่ยวและการปฏิบัติกลุ่ม อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึง การประเมินทักษะดนตรี มักมุ่งเน้นไปสู่การปฏิบัติเดี่ยวมากกว่ากลุ่ม เนื่องจากการประเมินผล ภาคปฏิบัติกระบวนการประเมินผลจึงต้องกระทำเป็นรายบุคคลย่อมต้องใช้เวลาช่วงหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ ดังนั้น ในการวางโครงการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนควรคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้ในการประเมินผลทักษะดนตรีไว้ด้วย

การประเมินผลทักษะดนตรี ควรมีการประเมินผลทักษะต่างๆ ครอบคลุมประเภทตามที่ผู้จัดการเรียนรู้สอนไป กล่าวคือ ควรมีการประเมินผลเกี่ยวกับทักษะการฟัง การร้อง การบรรเลง การเคลื่อนไหว การอ่าน และกาสร้างสรรค์ ทักษะการฟัง และ การสร้างสรรค์เป็นทักษะที่สามารถวัดได้โดยใช้ข้อทดสอบ โดยเฉพาะการฟังสามารถใช้ข้อทดสอบวัดทักษะได้โดยตลอด เนื่องจากทักษะการฟังเป็นทักษะที่ผู้เรียนเกิดมีขึ้นในตัวและสามารถแสดงออกได้โดยการเขียนบรรยายทางภาษาเขียนซึ่งการใช้ข้อทดสอบแบบต่างๆ สามารถจะวัดทักษะการฟังของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ส่วนการสร้างสรรค์ส่วนหนึ่งสามารถวัดได้โดยใช้แบบทดสอบ และอีกอย่างหนึ่งซึ่งควรจะวัดโดยการทดสอบทางปฏิบัติ เพื่อวัดทางด้านความสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นทันที เมื่อเห็นปัญหา ได้แก่ การอิมโพรไวเซชัน

การวัดผลทักษะทางด้านดนตรีควรแบ่งตัวข้อการวัดผลออกเป็นสองลักษณะใหญ่ ๆ คือ เรื่องของการความสามารถในการปฏิบัติทักษะ และคุณภาพของการปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากดนตรีเป็นศิลปะ แม้ว่าเป็นการบรรเลงเพลงเดียวกัน นักดนตรีสองคนย่อมจะมีลีลาเป็นตัวเองซึ่งผู้ฟังย่อมจะรู้สึกและสัมผัสกับความแตกต่างเชิงคุณภาพของการบรรเลงดนตรีได้ ในการวัดผลทักษะดนตรีจึงควรวัดทักษะทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณได้แก่ทักษะที่ผู้เรียนควรปฏิบัติได้หลังการเรียนรู้อแล้ว เช่น การร้องเพลงหรือการอ่านโน้ตและทำสัญญาณมือได้ ส่วนเชิงคุณภาพได้แก่ ความไพเราะของการร้องเพลง ลีลาการเคลื่อนไหวประกอบจังหวะ และลีลาการทำสัญญาณมือเป็นต้น

ตาราง 1 ตัวอย่าง การกำหนดน้ำหนักคะแนนการวัดผลทักษะทางด้านดนตรี

ทักษะ	เชิงปริมาณ			เชิงคุณภาพ	
	จังหวะ	ทำนอง	เนื้อร้อง	ลีลา	ความไพเราะ
การร้อง	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)
การบรรเลง	(3)	(3)		(2)	(2)
การอ่าน	(4)	(4)		(2)	
ทักษะ	เชิงปริมาณ			เชิงคุณภาพ	
	การเข้าจังหวะ	ท่าทาง		ลีลา	ความสวยงาม
การเคลื่อนไหว	(3)	(3)		(2)	(2)
ทักษะ	เชิงปริมาณ			เชิงคุณภาพ	
	จังหวะ	ทำนอง	รูปแบบ	ลีลา	ความไพเราะ
การสร้างสรรค์	(2)	(2)	(3)	(2)	(2)

ที่มา : โคดาลี (เรณู แดงไทย. 2546 : 8 ; อ้างอิงจาก Kodaly. 1982 : 118)

จากตารางเห็นได้ว่า การวัดทักษะดนตรีในแต่ละประเภทย่อมมีเกณฑ์การวัดผลต่างกันออกไปนอกจากนี้ในแต่ละระดับชั้นการวัดผลก็แตกต่างกันด้วยในการวัดทักษะนั้นๆ เช่น การวัดผล การสร้างสรรค์ในระดับประถมศึกษา ควรแตกต่างจากการวัดผลในระดับการวัดผลในระดับมัธยมศึกษา เกณฑ์การวัดจึงอยู่ในดุลยพินิจของผู้สอนว่า ต้องการวัดทักษะในเรื่องใดซึ่งเกณฑ์ในการวัดผลควรจะเป็นไป ตามจุดมุ่งหมายการจัดการเรียนรู้และอยู่ในขอบเขตของเนื้อเรื่องที่สอนไป สั่งสอนให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร และครูในโรงเรียนที่จะสร้างความสุขในการเรียนให้กับนักเรียน เพื่อให้เด็กเรียนมีความพึงพอใจ มีความรัก และความกระตือรือร้นในการเล่าเรียนโดยการปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ ของครู มีความยกย่องให้กำลังใจแก่นักเรียนที่กระทำความดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเจริญก้าวหน้าการสร้างสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับอาคารสถานที่ที่เหมาะสมน่าอยู่ เปิด โอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น รวมทั้งรับฟังและให้ความช่วยเหลือ เมื่อนักเรียนมีปัญหาทุกข์ร้อน

ปัจจัยความถึงพอใจนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งผลให้นักเรียนประสบผลความสำเร็จ ใน การศึกษาเล่าเรียน

สรุปได้ว่า การวัดทักษะปฏิบัติด้านดนตรี แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ การวัด ความสามารถในการปฏิบัติทักษะ และคุณภาพของการปฏิบัติ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยประเมิน เก็บบำรุงรักษาเครื่องดนตรี อ่านโน้ตสากล เคลื่อนไหวร่างกาย ความไพเราะ สร้างสรรค์

2.7 ความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการทางปัญญาในระดับสูงที่ใช้กระบวนการคิด หลาย ๆ อย่างมารวมกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือแก้ไขปัญหาที่ติดอยู่ให้ดีขึ้น ดังนั้น จึงมี ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนวความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

2.7.1 แนวความคิดพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของทอเรนซ์

ทอเรนซ์ (Torrance) ได้ศึกษาพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ระยะเวลาวัยรุ่นตอนปลาย โดยสังเกตจากพฤติกรรมต่างๆ ที่เด็กแสดงออก ในแต่ละช่วงอายุและพบว่ามี พฤติกรรมหลาย ๆ อย่างที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ โดยแบ่งออกเป็น 9 ช่วง อายุดังต่อไปนี้ (ณัฐพงษ์ เจริญทิพย์. 2541 : 119)

ตาราง 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ของเด็กตั้งแต่แรกเกิด จนถึงวัยรุ่น

อายุ (ปี)	พฤติกรรมในทางสร้างสรรค์
0-2	เริ่มสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ด้วยความอยากรู้อยากเห็น ด้วยวิธีการ คืบ คลานไป จับต้องดูและชิมถือว่าเป็นวัยเริ่มต้นของนักสำรวจ
2-4	มีความต้องการเป็นอิสระ และต้องการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีความ อยากรู้อยากเห็นสิ่งต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมมากขึ้นกว่าเดิม การสำรวจ การใช้ประสาทสัมผัส ในวัยนี้จะกระทำได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น เนื่องจากเด็กเดินได้คล่องแล้ว นอกจากนี้การเจริญทางการใช้ภาษา ทำให้เด็กสามารถใช้ภาษาในการซักถาม ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น
4-6	เริ่มมีการพัฒนาทักษะความคิด ความสามารถคิดคาดการณ์ได้ล่วงหน้า ได้ชอบ ทดลอง สิ่ง ต่าง ๆ ในลักษณะของการเล่นเชิงจินตนาการ มีการเรียนรู้ในลักษณะ การค้นหาลักษณะของความเหมาะสม และความถูกต้อง

ตาราง 2 (ต่อ)

อายุ(ปี)	พฤติกรรมในทางสร้างสรรค์
6-8	ความคิดจินตนาการจะค่อย ๆ ปรับสู่โลกแห่งความเป็นจริงมากขึ้น มีความรู้สึกสนุกกับการทำงาน การบ้าน การเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากประสบการณ์หรือสถานการณ์การเรียนรู้มีลักษณะท้าทาย และน่าสนใจ
8-10	เด็กชอบทำงานที่ต้องใช้ความสนใจ และใช้ความพยายามที่จะทำสิ่งต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลาสั้น โดยที่การทำงานจะต้องระดม
10-12	ความสามารถหลาย ๆ ด้าน มาใช้ได้ค้นพบความสามารถเฉพาะตัวในการทำงานอย่างสร้างสรรค์และชอบตั้งคำถามในลักษณะแปลก ๆ มากขึ้น ลักษณะความสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย มีความแตกต่างอยู่บ้าง เช่น เด็กหญิงในวัยนี้ ชอบค้นหาคำตอบจากการอ่าน ขณะที่เด็กชายชอบค้นหาคำตอบด้วยการใช้ประสบการณ์โดยตรง แต่ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายจะพัฒนาความสามารถทางดนตรีและศิลปะได้ดีในช่วงนี้
12-14	เป็นวัยที่ชอบกิจกรรมโลดโผน ตื่นเต้น ระทึกใจ หรือเสี่ยงภัย เด็กที่มีความสามารถทางด้านจินตนาการ จะสามารถเรียนรู้สร้างสรรคงานทางด้าน
14-16	ศิลปะดนตรี และความสามารถเชิงช่างด้านต่าง ๆ ได้ดี เด็กในวัยนี้ยังคงชอบโลดโผนและชอบเสี่ยงภัย มีลักษณะการใช้จินตนาการสำหรับเรื่องต่าง ๆ ในอนาคต มีความคิดฝันเรื่องอาชีพ มีพัฒนาการด้านความสนใจและความถนัด
16-18	มีความต้องการที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างอิสระเสรี และสร้างสรรค์ โดยไม่ต้องยึดติดอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ ระเบียบ หรือการควบคุมใด ๆ สนใจในสิ่งแปลกใหม่ หรือสิ่งที่ตนเองไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน เป็นวัยที่เหมาะสมสำหรับการรับข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพสามารถรับรู้และเข้าใจความเป็นไปทางสังคมตามสภาพที่เป็นจริงได้มากขึ้น สามารถแก้ปัญหาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มด้วยความสนใจ และทุ่มเท

จากแนวความคิดของทอเรนซ์ แสดงว่าพฤติกรรมที่มีความสำคัญกับความคิดสร้างสรรค์ เกิดขึ้นตั้งแต่ทารก คือตั้งแต่เกิด โดยพฤติกรรมต่างๆเหล่านี้ มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามอายุของเด็กที่ค่อยๆ เพิ่มขึ้น จนกระทั่ง 8-10 ปี ความคิดสร้างสรรค์จึงปรากฏออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน ในผลงานและความสามารถทางด้านการใช้ภาษา และ หลังจากนั้นความคิดสร้างสรรค์จะแสดง ออกมาอย่างเด่นชัดด้านงานศิลปะ ดนตรี และความสามารถทางด้านเชิงช่าง เมื่อเด็กอายุ 12-14 ปี

ดังนั้น การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในเด็ก จึงจำเป็นที่จะต้องกระทำตั้งแต่ระยะปฐมวัยแห่งชีวิต และ จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น คือ ช่วงอายุระหว่าง 12-14 ปี จึงจะเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์อย่างถูกต้อง เนื่องจากในช่วง ระยะเวลา นี้ เป็นช่วงที่ความคิดสร้างสรรค์มีการพัฒนาอย่างชัดเจนเจริญถึงขีดสูงสุด หลังจากนั้น คือช่วงอายุตั้งแต่ 14-16 ปี และ 16-18 ปี ก็จะต้องส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในลักษณะเฉพาะด้าน หรือเฉพาะทางที่เด็กมีความถนัดเพื่อการพัฒนาให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่องสืบต่อไป

2.7.2 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทาง ประกอบด้วยความคิด 4 อย่าง ตามความคิดของกิลฟอร์ด คือ

1. ความคิดคล่องแคล่ว หมายถึง ความคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะ มากได้หรือความสามารถคิดหาคำตอบที่เด่นชัดและตรงประเด็นมากที่สุด
2. ความคิดยืดหยุ่น หมายถึง ความสามารถในการปรับสภาพของความคิดใน สถานการณ์ต่างๆ ได้ เป็นตัวเสริมเพิ่มคุณภาพความคิดแบบคล่องแคล่วด้วยการจัดหมวดหมู่และมี หลักเกณฑ์
3. ความคิดริเริ่ม หมายถึง ความสามารถคิดแปลกใหม่แตกต่างจากความคิดธรรมดา หรือความคิดง่าย ๆ ความคิดริเริ่มอาจเกิดจากการนำความคิดเดิมมาดัดแปลงประยุกต์
4. ความคิดละเอียดลออ หมายถึง ความสามารถมองเห็นรายละเอียดในสิ่งที่คนอื่นมอง ไม่เห็นรวมถึงการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆอย่างมีความหมาย

2.7.3 ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ

1. เป็นความคิดหรือการกระทำที่แปลกใหม่
2. เป็นความคิดหรือการกระทำที่แก้ปัญหาได้
3. เป็นความคิดริเริ่มที่ต้องมีความคงทนและสามารถพัฒนาไปจนถึงจุดที่สมบูรณ์

อารี สัมหวิ (2511 : 424) การศึกษาเพื่อสร้างสรรค์เป็นสิ่งจำเป็นในสังคมปัจจุบัน เพราะสังคมเปลี่ยนแปลงมีปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เด็กจะต้องฝึกฝนให้เกิดความคิดใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่ต้องพบในชีวิตประจำวัน

ชาญชัย อินทรประวัตติ (2528 : 19) ได้ให้ความเห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์มีความจำเป็นต่อชีวิตเพราะในการให้การศึกษาแก่เด็กไม่สามารถที่จะสอนทุกสิ่งทุกอย่างที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การสอนให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จึงมีโอกาสนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ดี

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ คือ กระบวนการคิดของสมองซึ่งมีความสามารถในการคิดได้หลากหลายและแปลกใหม่จากเดิม โดยสามารถนำไปประยุกต์กับทฤษฎี หรือหลักการได้อย่างรอบคอบและมีความถูกต้อง จนนำไปสู่การคิดค้นและสร้างสิ่งประดิษฐ์ที่แปลกใหม่หรือรูปแบบความคิดใหม่ นอกจากนี้ ยังมีสามารถมองความคิดสร้างสรรค์ในหลาย ซึ่งอาจจะมองในแง่ที่เป็นกระบวนการคิดมากกว่าเนื้อหาการคิด โดยที่สามารถใช้ลักษณะการคิดสร้างสรรค์ในมิติที่กว้างขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะการคิดสร้างสรรค์ต่างๆ นั้น ต่างก็อยู่บนพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์ โดยที่บุคคลสามารถเชื่อมโยงนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

3. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

3.1 ความหมายความรับผิดชอบ

กรมอาชีวศึกษา (2546 : 12) ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง บุคคลที่มีพฤติกรรมต่างๆ ดังนี้ มีการเตรียมความพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานถูกต้องตามขั้นตอน ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงานไม่เพิกเฉยต่อสิทธิและหน้าที่ของตนเอง

สุนันท์ พรหมประกอบ (2546 : 9-10) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกถึงความรับผิดชอบในการกระทำของตนเองมีความกล้าหาญที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสีย ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับกฎจริยธรรม สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียน และการปฏิบัติงานไม่เพิกเฉยต่อสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และหลักเกณฑ์ของสังคม โดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุมอย่างเข้มงวดจากผู้อื่น

เรณู แต่งไทย (2546 : 29) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ เพื่อให้บรรลุในสิ่งที่ต้องการด้วยการเอาใจใส่ รอบคอบ และกล้ายอมรับในผลของการกระทำ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้งานที่มีคุณภาพ

สุทธิพงษ์ บุญผดุง (2541 : 13) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อตนเองไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคล ว่ามีการควบคุมการปฏิบัติของตนเองให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง มีวินัยในตนเอง มีความกระปรี้กระเปร่าว ในการทำงาน และ การเรียนหนังสือ มีความกระตือรือร้นมีความกล้าแสดงออก ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงความเชื่อมั่นในตนเอง มีความขยันหมั่นเพียรค้นคว้าหาความรู้ ให้ตนเองตลอดเวลา มีความมานะพยายาม อดทนอดกลั้น ในการทำกิจกรรมต่างๆ

อมรรวรรณ แก้วพ่อง (2542 : 22) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จไปด้วยดียอมรับสิ่งที่ตนกระทำลงไป ทั้งในด้าน ที่เป็นผลดี และผลเสียโดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

วงษ์จันทร์ จำเหล่า (2544 : 11) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกถึงความรับผิดชอบ ในการกระทำของตน ซึ่งเป็นความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย มีความกล้าหาญที่จะยอมรับผล จากการกระทำของตนไม่ว่าจะเป็นผลดี หรือผลเสียและความรับผิดชอบยังเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน ให้บุคคลปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับกฎ จริยธรรมและหลักเกณฑ์ของสังคมโดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุมอย่างเข้มงวดจากผู้อื่น

วันทนีย์ อุบลเยี่ยม (2545 : 7) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การแสดงออกด้วยการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองด้วยความสนใจ เอาใจใส่ไม่ละเลย หรือหลีกเลี่ยงทอดทิ้งงาน มีความเพียรพยายาม ที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย มีความละเอียดรอบคอบตรงต่อเวลา ยอมรับผลการกระทำของตน และพยายามปรับปรุงงานของตนให้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ต้องมีการบังคับเข้มงวดจากบุคคลอื่น

กัลยา สุริย์ (2546 : 9) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจรวมทั้งคอยติดตามผลงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การรู้จักรักษาสีทิว และหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบโดยเคร่งครัด การรักษาทรัพย์สมบัติของส่วนรวมเหมือนของตน มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ และ กล้าเผชิญต่อความเป็นจริง

จากความหมายของความรับผิดชอบด้านการเรียน ดังกล่าว สรุปได้ว่าความรับผิดชอบด้านหน้าที่ การเรียน หมายถึง การปฏิบัติภารกิจด้านการเรียนของนักเรียนด้วยความตั้งใจเอาใจใส่

ทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จและทันเวลาที่กำหนด มีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน ตรงต่อเวลา ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปและพยายามปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่าพฤติกรรมความรับผิดชอบ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของตน ทั้งด้านความรู้ ความคิด คุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการพัฒนาความรับผิดชอบต่อให้นักเรียนมากขึ้น เพราะคิดว่าหากทุกคนมองเห็นและตระหนักในความรับผิดชอบแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมจะลดลง

3.2 ความสำคัญของความรับผิดชอบต่อหน้าที่

ความรับผิดชอบต่อหน้าที่เป็นคุณลักษณะทางจริยธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง ผู้ที่มีความรับผิดชอบจะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยความสงบสุข เพราะบุคคลแต่ละบุคคลย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ ที่จะต้องทำมากมาย ถ้าทุกคนในสังคมมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนอย่างดีแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดความสันติสุขและความเจริญก้าวหน้าในชีวิตปัจจุบันความเจริญทางเทคโนโลยีได้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่การพัฒนาด้านจิตใจหรือจริยธรรมไม่ได้ก้าวหน้าไปในสัดส่วนที่พอเหมาะกับความเจริญทางด้านเทคโนโลยี จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น จะเห็นได้ว่าปัญหาความวุ่นวายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมทุกวันนี้สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่ง เกิดจากการขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสังคมความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่มีความสำคัญต่อความสงบสุขในสังคม เพราะถ้าบุคคลมีความรับผิดชอบ จะทำให้บุคคลนั้นทำงานได้สำเร็จตามเป้าหมายและทันเวลา มีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ในสังคม ไม่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ส่วนรวม ทำให้สังคม มีความสงบสุขเรียบร้อยในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลในสังคมขาดความรับผิดชอบต่อ ความวุ่นวาย ความไม่สงบสุขก็จะเกิดขึ้นในสังคม เช่น เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหา ยาเสพติด เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 31) ได้เห็นความสำคัญของความรับผิดชอบจึงได้กำหนดหลักสูตร ก่อนประถมศึกษาของเด็กอายุ 3-6 ปี ในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของนักเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ครอบคลุมความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การมีวินัย การมีความมูมานะ และ การมีความมุ่งมั่นที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคมซึ่งลักษณะทั้งหลายนี้ก็นับเป็นลักษณะบุคลิกภาพด้านต่างๆ ของเด็กด้วย ดังนั้นถ้าต้องการพัฒนาหรือส่งเสริมบุคลิกภาพด้านต่างๆ ของเด็ก ก็ควรมุ่งสร้างเด็กให้เป็นคนมีความรับผิดชอบต่อก่อน

พวงทอง ภักดิ์ไทย (2542 : 46) กล่าวว่า ความสำคัญของความรับผิดชอบเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่สำคัญอย่างยิ่ง เป็นปัจจัยอันสำคัญที่ช่วยให้สังคมเป็นระเบียบและสงบสุข ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมขาดความสงบสุขจะเกิดจากบุคคลกลุ่มหนึ่งขาดคุณสมบัติ 5 ประการ คือ ความรับผิดชอบ ความสม่ำเสมอ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความซื่อสัตย์ และความพยายามพึ่งตนเอง

รัชนี้ สังข์สุวรรณ (2547 : 19) กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญของความเป็นพลเมืองที่สำคัญ และการที่จะช่วยให้สังคมมีระเบียบและสงบสุขบุคคลต้องมีความรับผิดชอบ มีความสม่ำเสมอ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความซื่อสัตย์ และความพยายามที่จะพึ่งตนเอง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองก็ย่อมทำให้เกิดสันติ ตลอดจนประสบความสำเร็จในสังคมนั้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญยิ่งผู้ที่มีความรับผิดชอบจะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยความสงบสุข

3.3 ลักษณะของคนที่มีความรับผิดชอบ

บุคคลนั้นมีความแตกต่างกันไปหลาย ๆ ด้าน หลายลักษณะ ดังนั้น พฤติกรรมของบุคคลจึงแตกต่างกันไปด้วย ผู้ที่มีความรับผิดชอบจะมีลักษณะที่ดีมีคณียกย่องชมเชยในสังคม

บราวเน (Browne) (วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์. 2527 : 29) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีความรับผิดชอบไว้ดังนี้

1. ให้ความไว้วางใจได้
2. มีความริเริ่ม
3. ไม่ทอดยต่ออุปสรรค
4. ทำงานแข็งขัน
5. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
6. มีความปรารถนาที่จะทำงานให้ดีกว่าเดิม

นิภา วิจิตรศิริ (2525 : 23) กล่าวว่า ความรับผิดชอบประกอบด้วยลักษณะพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1. เอาใจใส่การทำงาน เพื่อผลของงานนั้น
2. มีความเพียรพยายาม
3. ใช้ความสามารถเต็มที่
4. กล้าเผชิญต่อความจริง ยอมรับการกระทำของตน
5. ช่วยเหลืองานส่วนรวมด้วยความเต็มใจ
6. รู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่อย่างดี

7. ไม่ละเมิดสิทธิ และหน้าที่ของผู้อื่น
8. มีความไว้วางใจได้
9. ตรงต่อเวลา
10. เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์
11. มีความละเอียดรอบคอบ
12. ดูแลรักษาทรัพยากรของส่วนรวม เสมือนของตนเอง
13. ปรับปรุงงานในหน้าที่ที่มีต่อตนเอง และมีต่อสังคมให้ดียิ่งขึ้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539 : 21) กล่าวว่า คนที่มีความรับผิดชอบมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด และสุดกำลังความสามารถ ไม่ว่าจะ ต้องเผชิญอุปสรรคมากน้อยเพียงใด

2. ทำงานเสร็จและทันเวลาที่กำหนดโดยไม่มีการควบคุม
3. กล้ารับในส่วนที่เป็นความผิดของตน
4. เอาจริงเอาจังขยันขันแข็ง
5. ไม่ทิ้งงานไปกลางคัน ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ตนไม่ชอบ
6. ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง หรือทิ้งปัญหาไว้
7. ไม่โทษผู้อื่นหากงานนั้นไม่เสร็จ หรือเกิดความเสียหาย
8. ตรงต่อเวลาในการทำงาน หรือนัดหมาย

วัชร ฐวธรรม (2539 : 18) กล่าวว่า คนที่มีความรับผิดชอบมีลักษณะดังนี้

1. การยอมรับตน ได้แก่ การรู้จักคุณค่าความชาญฉลาด
2. การรู้จักนำตน ได้แก่ มีความมั่นใจในตนเอง
3. ไม่ชอบมั่งง่าย
4. รู้จักการยอมรับความคิดผู้อื่น
5. ไม่ชอบตัดสินวิจารณ์ผู้อื่น
6. ทำงานเสร็จตามเป้าหมาย

สุทธิพงษ์ บุญผดุง (2541 : 12) กล่าวถึง ลักษณะของการรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองว่า

1. ตรงต่อเวลา ได้แก่ การตรงเวลาที่กำหนดนัดหมายไว้ เช่น การไปโรงเรียนการทำงาน การประชุม การนัดพบ เป็นต้น

2. รู้จักหน้าที่ของตน ได้แก่ การรู้จักสภาพของตนที่กำลังเป็นอยู่ ตนมีหน้าที่ทำอะไรก็ทำสิ่งนั้นให้สมบูรณ์

3. รู้จักคุ้มครองตนเอง ได้แก่ การรู้จักรักษาตน ป้องกันตนเองให้พ้นจากอันตรายต่าง ๆ
4. รู้จักควบคุมความประพฤติของตน ได้แก่ การที่ตนมีความสามารถบังคับควบคุมจิตใจของตน ไม่หลงใหลมัวเมาในอบายมุข ไม่ตกเป็นทาสกิเลส ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม
5. รู้จักรักษาสุขภาพอนามัย ได้แก่ การรักษาร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอสามารถต้านโรคร้ายไข้เจ็บได้ดี เพื่อที่จะได้ใช้ความสามารถทำหน้าที่การงานให้ได้ผลสมบูรณ์ เช่นต้องรู้จักระมัดระวังเกี่ยวกับเสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัยให้สะอาด เป็นต้น

สรุปลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ประกอบด้วยพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสนใจ ตั้งใจของบุคคลในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งที่เป็นผลดี และข้อเสียที่ควรปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกถึง ความรับผิดชอบมี 4 ด้าน คือ ความมีวินัยในตนเอง ความกระตือรือร้น ความเชื่อมั่นในตนเอง ความขยันหมั่นเพียร อดทนอดกลั้น

3.4 องค์ประกอบของความรับผิดชอบ

จากการศึกษาความหมายและลักษณะของคนที่มีความรับผิดชอบ ตามแนวคิดต่างๆ พอจะสรุป เป็นองค์ประกอบของความรับผิดชอบได้ ดังนี้

1. ความมีวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมพฤติกรรมของตน ให้เป็นไปตามที่ตนมุ่งหวังไว้ ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญแก่ตน และผู้อื่น เช่น การใช้เวลา การตรงต่อเวลา มีเหตุผล การเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัว และส่วนรวม เป็นต้น
2. ความกระตือรือร้น หมายถึง ความสนใจแน่วแน่ต่องานที่ได้รับมอบหมายไม่ผัดวันประกันพรุ่งมีความเอาใจใส่และตั้งใจเรียน และการทำงาน รู้จักหน้าที่ และปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอยู่เสมอ
3. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ลักษณะของการกระทำ หรือ ความรู้สึกของบุคคลที่พร้อมทำในสิ่งที่ตนเองเห็นว่าถูกต้อง กล้าเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ โดยไม่หวั่นต่อการถูกผู้อื่นติเตียน มีจิตใจมั่นคง
4. ความขยันหมั่นเพียร อดทนอดกลั้น หมายถึง ลักษณะของการกระทำหรือความรู้สึกของบุคคลที่แสดงออกถึงความอดทนอดกลั้น พากเพียรพยายามอดทนต่อการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ มีความพยายามที่จะทำงานทุกอย่างให้สำเร็จ องค์ประกอบของความรับผิดชอบต่อตนเองดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ

3.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบโดยตรงยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึง มีเพียงแต่ทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องและกล่าวพาดพิงพอที่จะนำไปใช้ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ พิวาร์เจต์

ดังที่ สุรางค์ โคว์ตระกูล (2533 : 47-52) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ พ็อแอร์เจต์ พอสรุปได้ดังนี้ คือ

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพ็อแอร์เจต์ ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม ออกเป็น 2 ขั้น คือ

1. เฮเทอโรนโนมัส (Heteronomous) คือ เด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้เป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 5-8 ขวบ รับกฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมจากบิดา มารดา ครู และเด็กวัยนี้จะมีความเชื่อถือ ดังต่อไปนี้

- 1.1 พฤติกรรมใดจะถูกต้อนหรือดีก็ต่อเมื่อผู้แสดงพฤติกรรมได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์
- 1.2 กฎเกณฑ์มีไว้สำหรับปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แก้ไขไม่ได้
- 1.3 ทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ โดยเด็ดขาด ถ้าใครทำตามกฎเกณฑ์เป็นคนดี และคนที่ไม่ทำตามกฎเกณฑ์เป็นคนไม่ดี
- 1.4 การประเมินตัดสินว่าใคร “ผิด” “ถูก” ไม่คำนึงถึงความต้องการ แรงจูงใจ หรือเจตนาของผู้กระทำ

2. ออโทโนมัส (Autonomous) เป็นขั้นที่ผู้กระทำเชื่อว่ากฎเกณฑ์ คือข้อตกลงระหว่างบุคคล กฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้คือ ความร่วมมือและนับถือซึ่งกันและกัน ลักษณะของเด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้ จะเป็นเด็กที่มีอายุ 9 ขวบขึ้นไป เด็กวัยนี้จะมีความเชื่อ ดังต่อไปนี้

- 2.1 กฎเกณฑ์ คือ ข้อตกลงระหว่างบุคคล และกฎเกณฑ์อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ถ้าหากบุคคลที่ใช้กฎเกณฑ์นั้นตกลงกันว่าจะเปลี่ยน
- 2.2 กฎเกณฑ์จะมีความหมายหรือมีประโยชน์ ต่อเมื่อบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตามรับกฎเกณฑ์นั้น
- 2.3 การร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกัน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพัฒนาการทางจริยธรรม
- 2.4 การประเมินตัดสินว่าใคร “ผิด” “ถูก” คำนึงถึงความต้องการ แรงจูงใจ หรือเจตนาของผู้กระทำ

3.6 ประเภทของความรับผิดชอบ

กรมวิชาการ (2542 : 15) ได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การขจัดปัญหาทุกชนิดที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เช่น การป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตราย และโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาร่างกายให้แข็งแรง รวมทั้งการรู้จักหน้าที่ของตนเอง และการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทันเวลาที่กำหนด และตรงต่อเวลา

2. ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม หมายถึง การรู้จักฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม และเกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

กระทรวงยุติธรรม (ลักษณะ สะแกกุ่ม. 2543 : 35) ได้แบ่งประเภทของความรับผิดชอบเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรับรู้ฐานะและบทบาทของตนเองที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะต้อง ดำรงตนให้อยู่ในสถานะที่สามารถช่วยตนเองได้ รู้ว่าอะไรผิดถูก ยอมรับผลการกระทำ ของตนทั้งที่เป็นผลดี และ ผลเสีย

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้อง และมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคม ที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกพันเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่างตั้งแต่สังคมขนาดเล็กที่สุด ได้แก่ ครอบครัวจนถึงสังคมขนาดใหญ่ คือประเทศชาติ ซึ่งบุคคลมีหน้าที่ และ ความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติต่อสังคมดังนี้

2.1 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ได้แก่ การปฏิบัติตามระเบียบของสังคม การช่วยเหลือผู้อื่น และการให้ความร่วมมือกับผู้อื่น

2.2 ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ การเคารพเชื่อฟังผู้ปกครองการช่วยเหลืองานบ้าน และการรักษาชื่อเสียงของครอบครัว

2.3 ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครูอาจารย์ ได้แก่ การตั้งใจเล่าเรียนการเชื่อฟังครูอาจารย์ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน และการรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน

2.4 ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ได้แก่ การช่วยดักเตือนแนะนำเมื่อเพื่อนทำผิด การช่วยเหลือเพื่อน การให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิด การไม่เอาเปรียบเพื่อน และการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

พิจิตรา พงษ์จินดากร (2525 : 10-11) ได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง ลักษณะดังต่อไปนี้

1.1 การรู้จักระวังรักษาสุขภาพอนามัยให้สมบูรณ์อยู่เสมอ

1.2 การตั้งใจเล่าเรียนหมั่นใฝ่หาความรู้

1.3 การประพฤติตนให้เหมาะสม ละเว้นความชั่ว

1.4 การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

1.5 การรู้จักประมาณค่าใช้จ่ายและมีความประหยัด

1.6 ความสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

1.7 การตรงต่อเวลา

- 1.8 ความสามารถควบคุมตนเองได้
- 1.9 การพึ่งตนเอง
2. ความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ดังนี้
 - 2.1 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง
 - 2.2 ความรับผิดชอบต่อครอบครัว
 - 2.3 ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครูอาจารย์
 - 2.4 ความรับผิดชอบต่อเพื่อน

วิวัฒน์ รักษาเคน (2531 : 79) ได้แบ่งประเภทของความรับผิดชอบไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง คือ การที่บุคคลรับรู้ มีความรู้ความเข้าใจสนใจ และตั้งใจ ในการระวังรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนการประพฤติตนอย่างเหมาะสม การปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ได้ดี การรู้จักประมาณตนในการใช้จ่ายและการยอมรับผลของการกระทำของตนเองทั้งผลดีและผลเสีย

2. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง คือ การที่บุคคลรับรู้มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตามระเบียบของสังคม การช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น การไม่ละเลยหน้าที่ของพลเมืองดี และมีความซื่อสัตย์

3. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว คือ ความสนใจและตั้งใจในการปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของบิดามารดา การเคารพเชื่อฟังผู้ที่อาวุโส การช่วยเหลือการทำงานในบ้านตามโอกาสอันควร การรักษาและเชิดชูเกียรติของวงศ์ตระกูล การไม่นำพาความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว มีความสุภาพอ่อนน้อมต่อบิดามารดา

4. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน คือ การรับรู้ เข้าใจและตั้งใจปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน การเคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน การช่วยเหลืองานของโรงเรียนตามความสามารถและโอกาสอันเหมาะสม การไม่ทำลายทรัพย์สินของโรงเรียนและการรักษาเชิดชูชื่อเสียงของโรงเรียน

5. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน คือ การรับรู้และเข้าใจ เต็มใจปฏิบัติ และการช่วยเหลือเพื่อนตามความเหมาะสม การแนะนำให้เพื่อนกระทำความดี การคอยตักเตือนเมื่อเห็นเพื่อนกระทำผิด มีความรักและจริงใจต่อกัน การไม่เอารัศเอาเปรียบเพื่อน และการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความรับผิดชอบ ดังกล่าวข้างต้น อาจแบ่งความรับผิดชอบ ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้จักหน้าที่ของตนเองและการระวังรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง การตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน การประพฤติตนเป็นคนดีมีระเบียบวินัย

และมีคุณธรรม กาปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี การทำงานของตนเอง ให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ
ทันเวลาที่กำหนด และตรงต่อเวลา

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อ
ต่อสถานศึกษา ครูอาจารย์ ความรับผิดชอบต่อเพื่อน และความรับผิดชอบต่อชุมชน

3.7 การปลูกฝังความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการปลูกฝังอบรมตั้งแต่
ในวัยเด็กและพัฒนาขึ้นโดยลำดับ จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การปลูกฝังความรับผิดชอบ
ให้กับเด็กนั้นมีผู้เสนอแนวทางไว้หลากหลาย ดังนี้

ดวงพร หุ่นตระกูล (2538 : 8) กล่าวว่า การปลูกฝังความรับผิดชอบให้กับเด็กควรเป็น
ลักษณะค่อยเป็นค่อยไป มีความเข้าใจ และ รู้ถึงการปลูกฝังที่เหมาะสม เพราะการปลูกฝังที่ไม่
เหมาะสมอาจจะส่งผลถึงความวิตกกังวลและการปรับตัวของเด็กได้

อ้อยทิพย์ ทองดี (2537 : 12) กล่าวว่า การฝึกให้เด็กเกิดความรับผิดชอบจะต้องกระทำ
อย่างเหมาะสม ถ้าการฝึกอบรมเข้มงวดและเครียดจนเกินไปจะทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวลและ
ขัดขวางการปรับตัวที่ดีของเด็ก แต่ในทางกลับกัน ความรู้สึกผิดที่ไม่ได้รับการพัฒนาจะนำไปสู่
ความรับผิดชอบที่หย่อนยาน วิธีการปลูกฝังความรับผิดชอบจึงมีความสำคัญมาก นอกจากนั้น การ
ปลูกฝังความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ผู้ใหญ่จะต้องรู้จักยืดหยุ่นในการฝึกให้
คำแนะนำ และ ให้ความไว้วางใจในตัวของเด็ก

อรทัย โสภกา (2533 : 45) ได้สรุปเทคนิคการฝึกความรับผิดชอบแก่เด็กไว้ ดังนี้

1. เริ่มให้เด็กทำงานที่ง่าย ๆ เหมาะสมกับความสามารถและวัยของเด็ก
2. เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ เพื่อให้เด็กมีประสบการณ์
ด้วยตนเอง และเกิดความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น

3. ให้เด็กทำงานจนสำเร็จไม่ละทิ้งงานที่ได้ทำไว้

4. ควรให้คำแนะนำช่วยเหลือ เมื่อเด็กทำในสิ่งที่ผิดพลาด

ไซด์แมน (Sideman) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 37) ได้สรุปความเห็นเกี่ยวกับการฝึก
ความรับผิดชอบไว้ดังนี้

1. การฝึกความรับผิดชอบควรเริ่มตั้งแต่เด็กอายุน้อย

2. เด็กทุกคนควรได้มีโอกาสรับการฝึกให้มีความรับผิดชอบ

3. การฝึกและการจัดประสบการณ์ความรับผิดชอบนั้นควรกระทำให้เหมาะสมกับ
แต่ละบุคคล

4. ควรให้เด็กได้รับทราบจากผู้ใหญ่หวังอะไรจากตัวเขา

5. ในการฝึกผู้ใหญ่ต้องรู้จักยืดหยุ่น ไม่เร่งรัดเด็กจนเกินไป
6. เด็กต้องการได้รับความไว้วางใจ เพื่อสามารถเรียนรู้ว่าส่วนใดอยู่ในความรับผิดชอบของเขา
7. ทักษะคิดและพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบของผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านความรับผิดชอบของเด็ก

พริยา ฐราชกรพิสุทติกุล (2533 : 148) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการปลูกฝังความรับผิดชอบ ไว้ ดังนี้

1. ความสม่ำเสมอของพ่อแม่ การปลูกฝังความรับผิดชอบนี้ พ่อแม่ต้องมีความสม่ำเสมอไม่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่ เช่น ถ้าวันไหนอารมณ์ดี ก็ช่วยแนะนำดัดเตือนแต่ถ้าวันไหนอารมณ์ไม่ดี ทนรำคาญกับการทำผิด ๆ ถูก ๆ ของลูกไม่ได้จึงทำเสียเองเพื่อตัดความรำคาญ หรือวันไหนอารมณ์ดี ลูกไม่ต้องทำอะไรเลย พ่อแม่ทำให้ทุกอย่าง แต่ถ้าวันไหนอารมณ์ไม่ดีปล่อยให้เด็กทำเองไม่สนใจ เด็กจะสับสนเพราะไม่ทราบว่าเมื่อไร หรืองานใดที่ต้องรับผิดชอบ

2. แบบอย่างของพ่อแม่ เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ถ้าพ่อแม่ไม่เห็นความสำคัญของการรักษาความสะอาด ทั้งขณะลงบนถนนโดยขาดความรับผิดชอบ เด็กก็จะไม่เห็นความสำคัญของการรักษาความสะอาดเช่นกัน ดังนั้น ต้องให้เด็กได้เห็นแบบอย่างที่ถูกต้อง โดยพ่อแม่ต้องกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีด้านความรับผิดชอบก่อน ทั้งความรับผิดชอบต่อตนเองต่อครอบครัวต่อสังคม และต่อประเทศชาติ เด็กก็จะเรียนรู้แบบอย่างความรับผิดชอบจากพ่อแม่เมื่อเด็กกระทำในสิ่งที่ดี และเป็นที่ถูกต้องก็ควรจะให้แรงเสริม เพื่อเป็นการยืนยันให้เด็กทราบว่า พฤติกรรมนั้นพ่อแม่ต้องการให้กระทำต่อ ไปอีก ซึ่งถ้าเด็กได้กระทำเป็นประจำจะกลายเป็นนิสัยติดตัวไปในที่สุดและควรให้เด็กได้รับประสบการณ์โดยตรง จากการกระทำของตนเองโดยพ่อแม่เป็นผู้สอนความรับผิดชอบให้กับเด็ก เช่น ความรับผิดชอบในเรื่องของการกินความรับผิดชอบในเรื่องของการบ้าน ความรับผิดชอบในเรื่องของการตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบในเรื่องค่าใช้จ่าย เป็นต้น

วารกรณ์ รักวิชัย (2533 : 174) ได้เสนอแนวทางในการปลูกฝังความรับผิดชอบไว้ดังนี้

1. กิจกรรมของพ่อแม่ กิจกรรมของพ่อแม่จะเป็นกรอบชี้นำตลอดจนสิ่งกระตุ้นต่อพฤติกรรมของลูกในด้านความรับผิดชอบมาก เพราะเด็กมักจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับพ่อแม่ เนื่องจากมีความสนิทสนมและคุ้นเคยกัน ถ้าหากพ่อแม่เป็นคนที่มิระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีความรับผิดชอบของพ่อแม่ด้วย ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบให้แก่เด็กไปในตัว

2. กิจกรรมและประสบการณ์ภายในบ้าน จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ในการหล่อหลอมหรือปลูกฝังความมีระเบียบและความรับผิดชอบในตัวเด็กมากที่สุด หากพ่อแม่ได้กำหนด

กิจวัตรประจำวันแน่นอน และชัดเจน เช่น เวลารับประทานอาหาร เวลาทำงานเวลาพักผ่อน เวลานอน เป็นต้น ประสบเกิดขึ้นเป็นประจำ จากการสัมผัสหรือรับรู้ผ่านกิจกรรมร่วมสามารถ สะสมความรู้สึกมีระเบียบ และความรับผิดชอบต่อเด็กได้อย่างซ้ำๆ และต่อเนื่อง หากพ่อแม่หรือผู้ที่ อยู่แวดล้อมมีกิจวัตร และกิจกรรมประจำวันที่ไม่แน่นอน จนกระทั่งลูกไม่สามารถสัมผัส และรับรู้ ได้ก็ยากที่จะบอกให้ลูกเป็นคนมีระเบียบและรับผิดชอบได้

3. การสร้างความรับผิดชอบในตัวเด็กนั้น พ่อแม่ควรเน้นที่จะสร้างความรู้สึกเป็นภาระ ในการที่จะต้องกระทำสิ่งใดๆ ที่เกิดในตัวลูก โดยวาจา ความรู้สึก ตลอดจนการกระทำ เช่น หาก พ่อแม่รับปากว่า จะซื้อหรือกระทำสิ่งใดให้ลูก ก็ควรให้กระทำเป็นไปตามนั้นเสมอ หากมีอุปสรรค หรือไม่เหมาะสมจนเกินไปที่จะกระทำขึ้นมา ก็ควรชี้แจงให้ลูกได้เข้าใจ และยอมรับเหตุผลนั้นๆ

ประเด็นนี้ อูปรมัย (2530 : 217-218) กล่าวว่า การปลูกฝังความรับผิดชอบให้กับเด็ก นั้นพ่อแม่ควรมีหลักสำคัญที่พึงปฏิบัติ 7 ประการดังนี้

1. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย เพื่อจะได้มีแนวทางใน ความสามารถที่จะรับผิดชอบของเด็กได้ และคอยสังเกตว่าเด็กพยายามที่จะทำอะไรด้วยตัวของเขาเอง หรือ พยายามที่จะช่วยพ่อแม่เมื่อใด เพื่อจะได้เริ่มต้นสนับสนุนและแนะแนวทางให้เขาทำในสิ่ง นั้นๆ ได้ทันที

2. การสอนให้เด็กเกิดความรับผิดชอบได้ดีที่สุดคือ ช่วงเวลาที่เด็กแสดงให้เห็นว่าเต็มใจ และพร้อมที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเองเป็นครั้งแรก แม่เด็กจะยังทำไม่ได้ดีในครั้งแรก ๆ แต่การได้มี โอกาสฝึกทำบ่อยๆ จะทำได้ดีขึ้น และ ทำงานกลายเป็นกิจนิสัย ซึ่งทำให้เกิดความรับผิดชอบที่จะทำ ต่อไป โดยถือเป็นภารกิจที่พึงกระทำ

3. พยายามที่จะรู้ด้วยการสังเกตอยู่เสมอ ๆ ว่าเมื่อใดเด็กพร้อมที่จะมีความรับผิดชอบ มากขึ้น เพื่อจะได้ปล่อยให้รู้จักที่จะรับผิดชอบต่อสิ่งนั้น ๆ เพิ่มขึ้น

4. ฝึกความรับผิดชอบไปพร้อม ๆ กับการฝึกให้เด็กมีความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่เพราะ การเคารพเชื่อฟังพ่อแม่จะเป็นพื้นฐานในการสร้างวินัยให้กับเด็ก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เด็กมี ความรับผิดชอบ

5. สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการร่วมมือกันในการทำงาน มีการให้อภัย มีการใช้เหตุผล และพยายามให้เด็กรู้ว่าพ่อแม่ไว้วางใจตัวเด็กเพื่อให้ได้พัฒนาความรับผิดชอบควบคู่ไปกับความ เชื่อมั่นในตนเอง

6. ควรยอมรับในความผิดที่ตนทำ และไม่ลงโทษที่จะกล่าวคำขอโทษ เพื่อเด็กจะได้รู้สึก ว่าการทำผิดพลาดเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ และ แก้ไขได้

7. พ่อแม่ต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก เนื่องจากการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ในการปลูกฝังความรับผิดชอบให้กับเด็กในการปลูกฝังความ

รับผิดชอบ นอกจากอิทธิพลของครอบครัวแล้ว สังคมก็มีความสำคัญ เช่นเดียวกัน โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นสถานที่ให้เด็ก ได้มีโอกาสเรียนรู้วิชาการต่างๆ อย่างเป็นทางการ และได้สมาคมกับเพื่อนหรือคนกลุ่มเดียวกัน เด็กในปัจจุบันมักใช้ชีวิตในโรงเรียนเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เพื่อความก้าวหน้า และมีอาชีพที่มั่นคง สังคมยอมรับ โรงเรียนหรือสถานศึกษา จึงเป็นส่วนหนึ่งในการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อเด็กประสบการณ์ในโรงเรียนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาบุคคล เพื่อให้มีทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ดังนั้น การจัดโรงเรียนให้มีบรรยากาศของการให้ความรู้ทางวิชาการ และการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีงามให้แก่เด็กจึงเป็นสิ่งจำเป็น ในขณะที่ชุมชนหรือสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลในการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อเด็ก รองจากครอบครัว และโรงเรียน

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบต่อเด็ก ต้องได้รับการฝึกอบรมปลูกฝังมาตั้งแต่ สถาบันครอบครัว โรงเรียน จนกระทั่งหน่วยงานที่มีขนาดใหญ่ และ ต้องมีความรู้ความเข้าใจเห็นความสำคัญของความรับผิดชอบต่อเด็กที่อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข

3.8 การประเมินความรับผิดชอบต่อเด็ก

การประเมินความรับผิดชอบต่อเด็ก การประเมินผลได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 26 ดังนี้

“ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน จากการพัฒนาของผู้เรียนความประพฤติการสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสม ของแต่ละระดับ และรูปแบบการศึกษา” (สมคิด อิศระวัฒน์. 2542 : 42) ตามบทบัญญัติของมาตราดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการประเมินผู้เรียนไม่ได้มุ่งประเมินความรู้ในเชิงวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่ให้ประเมินพัฒนาการของนักเรียนความประพฤติตลอดจนพฤติกรรมควบคู่กันไปด้วย ซึ่งในประเมินผลจะช่วยปลูกฝัง และเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมให้กับนักเรียน

การประเมินความรับผิดชอบต่อเด็กที่ สามารถวัดตามแนวคิดของกรราธ โฮล์และคณะ (Gratwhol et al. 1977 : 113) ซึ่งมี 5 ขั้นตอน คือ

1. การรับรู้ (Receiving or attending)
2. การตอบสนอง (Responding)
3. การสร้างคุณค่า (Valuing)
4. การจัดระบบคุณค่า (Organization)
5. การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization)

หลักการประเมินโดยการสร้างสถานการณ์

กมล ภูประเสริฐ (2539 : 25-33) ได้กล่าวถึงวิธีการประเมินโดยการสร้างสถานการณ์สรุปได้ว่า เป็นการประเมินโดยอาศัยระดับพฤติกรรมความรู้สึกร่วมกับการสร้างสถานการณ์แล้วกำหนดข้อความตามขั้นความรู้สึกรู้สึกให้เด็กเลือกตอบ

วิธีการประเมิน

1. เลือกสถานการณ์ โดยพิจารณาว่าพฤติกรรมที่ประเมินนั้น เด็กแสดงออกในสถานการณ์อะไรบ้าง
2. การแต่งสถานการณ์ ทำสถานการณ์ที่เลือกมาแต่งเติมให้เป็นเรื่องราวที่บุคคลนั้นปฏิบัติคล้อยตามหรือขัดแย้งกับจริยธรรม แล้วถามความเห็นของนักเรียนจากตัวเลือกที่กำหนดให้
3. แต่งตัวเลือก ตัวเลือกเป็นข้อความที่แสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็นที่สะท้อนถึงพฤติกรรมในแต่ละขั้นของความรู้สึกรู้สึกที่เป็นลักษณะสำคัญ

จากเอกสารที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บุคคลที่มีความรับผิดชอบประกอบด้วยบุคคลที่มีลักษณะตั้งใจที่จะทำงาน เอาใจใส่ ให้ความสนใจในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่มีต่อตนเองและสังคมด้วยความตั้งใจ ผูกพันซื่อสัตย์ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง และการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียน ควรปลูกฝังให้เหมาะสมกับวัย เพราะการฝึกการปลูกฝังความรับผิดชอบนี้ จะต้องใช้เวลาานพอสมควร และต้องมีการปลูกฝังทั้งคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม การบูรณาการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่โรงเรียนและที่บ้านจนเกิดเป็นนิสัย โดยเฉพาะหากครูผู้สอนนำเข้าไปในกระบวนการเรียนการสอนจะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความคิดเป็นของตนเอง รู้จักช่วยตัวเองนั่นคือการเกิดความรับผิดชอบต่อตัวเองจนทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเองขึ้นด้วย ซึ่งจะนำไปสู่ความสัมฤทธิ์ในการเรียนด้วยและเป็นพื้นฐานในความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยใช้แบบประเมินความรับผิดชอบต่อหน้าที่โดยวัดทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้ 1) มีระเบียบวินัย 2) ความกระตือรือร้น 3) ความเชื่อมั่นในตนเอง 4) ความขยันหมั่นเพียร และ 5) มีคุณธรรม

4. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับวิดิทัศน์

4.1 ความหมายของวิดิทัศน์

คำว่า “วิดิทัศน์ วิดิโอ เทปโทรทัศน์ หรือภาพทัศน์” มีความหมายที่คล้ายคลึงกันตามที่ราชบัณฑิตสถาน (2546 : 374) บัญญัติขึ้น หมายถึง แถบเคลือบสารแม่เหล็ก ที่ใช้บันทึกสัญญาณภาพและสัญญาณเสียง นอกจากนั้นยังมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “วิดิทัศน์” ไว้ดังนี้

แฮนสัน (Hanson, 1987 : 12) กล่าวว่า วิดิทัศน์ หมายถึง กระบวนการที่นำเสนอภาพและเสียงในรูปแบบบันทึกและการทำซ้ำโดยใช้แถบวิดิทัศน์

จิรพรรณ พิรุณ (2533 : 8) ได้สรุปว่า เทปวีดิทัศน์ หมายถึง การสังเคราะห์ที่เคลือบด้วยสารแม่เหล็ก สามารถบันทึกสัญญาณภาพและเสียงได้ ผ่านกล้องโทรทัศน์โดยใช้เครื่องบันทึกภาพหรือจากเครื่องรับโทรทัศน์โดยตรง แล้วสามารถนำมาเล่นกลับหรือถ่ายทอดออกมาได้โดยเครื่องบันทึกภาพซึ่งเครื่องบันทึกภาพจะทำให้ภาพและเสียงปรากฏที่เครื่องรับโทรทัศน์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2528 : 9) สรุปว่า วิดิทัศน์ หมายถึง การส่งและรับภาพและเสียง โดยเครื่องส่งและเครื่องรับอิเล็กทรอนิกส์ ออกอากาศด้วยกระแสคลื่นวิทยุ ที่ใช้พลังงานไฟฟ้าเป็นคลื่นแม่เหล็ก ไฟฟ้า จากเครื่องส่งไปยังเครื่องรับที่อยู่ห่างไกล

บุญเที่ยง จุ้ยเจริญ (2534 : 179) ให้ความหมายว่า วิดิทัศน์ หมายถึง กระบวนการบันทึกหรือเก็บสัญญาณทางด้านภาพและสัญญาณทางเสียงไว้ในสื่อกลางที่เป็นวัสดุทางแม่เหล็กไฟฟ้า รวมไปถึงกระบวนการถ่ายทอดภาพและเสียง โดยผ่านอุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์ไปสู่ผู้รับด้วยส่วนเทปวีดิทัศน์ (Video tape) หมายถึง วัสดุที่บันทึกหรือเก็บสัญญาณภาพและเสียง หรือข้อมูลอื่นใดที่ต้องการไว้ในรูปของเส้นแรงแม่เหล็ก มีลักษณะคล้ายกับแถบบันทึกเสียงนั่นเอง เนื้อแถบวีดิทัศน์ทำด้วยสาร Polyester ที่บาง แต่เหนียว แข็งแรง ไม่ยึด ด้านล่างฉาบด้วยสาร Antistatic Carbon เพื่อป้องกันไฟฟ้าสถิตที่จะเกิดขึ้นบนเนื้อเทปวีดิทัศน์ขณะเดินผ่านหัวแม่เหล็ก

สันตต์ ภีบาลสุข (2525 : 20) อธิบายว่า “วีดิโอ” แปลตามศัพท์เทคนิค หมายถึง “ภาพ” แต่ “วีดิโอเทป” เป็นที่รู้จักกันดีในขณะนี้อาจแปลได้ว่า “เทปบันทึกภาพ” หรือ “เทปโทรทัศน์” นั้น หมายถึง 2 กรณี คือ

1. เครื่องบันทึกเทปโทรทัศน์ หมายถึง เครื่องเล่นเทปโทรทัศน์ที่ใช้ได้ทั้งบันทึก (Record) และเล่นเทป (Playback) ออกทางเครื่องรับโทรทัศน์ (TV Receiver)
2. เทปภาพ หมายถึง เทปโทรทัศน์ทั้งชนิดม้วนและชนิดตลับ (Cassette) สื่อการสอนเทปโทรทัศน์ หมายถึง แถบบันทึกภาพ เทปโทรทัศน์ที่ผลิตขึ้นเพื่อเป็นบทเรียนโดยเฉพาะ โดยมีจุดประสงค์เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้มากขึ้น

จากความหมายที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า วิดิทัศน์ หมายถึง สื่อที่นำเสนอทั้งภาพและเสียง โดยถ่ายทอดผ่านทางอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ สามารถสร้างความบันเทิง ให้ความรู้ ข่าวสาร รวมไปถึงการให้ผลทางด้านความรู้สึก อารมณ์ ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ ฯลฯ โดยมีจุดประสงค์ในการใช้ต่างกันไป และสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนด้วย

4.2 คุณค่าของวีดิทัศน์

วีดิทัศน์เป็นสื่อการศึกษาที่ให้ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมาก ผู้เรียนสามารถมองเห็นภาพและได้ยินเสียงไปพร้อม ๆ กัน ทำให้สามารถดึงดูดความสนใจและเร้าความสนใจในการเรียนได้เป็นอย่างดี โดยให้ความรู้ในรูปแบบตั้งแต่ความรู้ง่าย ๆ ไปหาความรู้ที่ซับซ้อนได้เป็นเครื่องมือที่

สามารถสอนได้เหมือนกับการสอนโดยครูเหมือนกัน (พินิต วัฒนโธ. 2520 : 11) ทั้งยังสามารถนำบทเรียนเก่ามาสอนซ้ำให้เด็กได้ชมใหม่โดยไม่คิดเขียนทุกเวลาที่ต้องการทุกรายการ (มนต์ชัย นินนาทนนท์. 2526 : 70) บทเรียนโทรทัศน์สามารถบันทึกเทปเก็บไว้ในห้องสมุดและนำมาใช้ได้เมื่อต้องการรายการที่บันทึกไว้ สามารถนำมาใช้สนองความต้องการตามความแตกต่างของบุคคลได้ไม่ว่าจะเป็นเด็กเก่งหรือไม่เก่งก็ตาม นอกจากนั้นโทรทัศน์ยังเป็นวัสดุทัศนวัสดุที่มีราคาไม่แพง ง่าย และเก็บรักษาได้ง่าย (สุรชัย สิกขาบัณฑิต. 2528 : 49)

सनัน ปัทมะทิน (2527 : 72-75) ได้กล่าวถึงคุณค่าของวิดิทัศน์ไว้ดังนี้

1. สามารถดูภาพและฟังเสียงได้สะดวกโดยไม่ต้องมีความมืดเหมือนภาพยนตร์
2. ชอบรายการไหนก็เล่นซ้ำได้ตามความต้องการแต่โทรทัศน์ที่ออกอากาศตามปกติไม่สามารถทำได้
3. เล่นเมื่อไรก็ได้ไม่ต้องรอเวลาเหมือนโทรทัศน์ตราบดที่มีไฟฟ้า
4. มีอิสระในการเลือกชมรายการอื่นได้ตามต้องการเท่าที่จะหาวิดิทัศน์ได้ ไม่ต้องทนดูรายการโฆษณาอันน่าเบื่อหน่าย หรือชมรายการที่ไม่ชอบทางโทรทัศน์
5. ช่วยบ้านที่มีไฟฟ้าใช้แต่รับภาพและเสียงทางโทรทัศน์ไม่ชัด หรือรับไม่ได้เลยให้ได้รับความบันเทิงจากวิดิทัศน์แทนโทรทัศน์
6. บันทึกภาพและเสียงจากโทรทัศน์โดยตรงได้ตามต้องการ
7. บันทึกภาพและเสียงตรงจากภาพยนตร์ได้โดยใช้เครื่องประกอบ
8. ถ่ายบันทึกภาพและเสียงแบบถ่ายภาพยนตร์โดยใช้กล้องโทรทัศน์บันทึกลงบนวิดิทัศน์ได้ตามต้องการ

อนันต์ธนา อังกินันท์ และเกื้อกุล คุปรัตน์ (2524 : 183-186) ได้กล่าวถึง คุณค่าของเทปโทรทัศน์ ที่ใช้ในวงการศึกษาวีดิทัศน์นี้ คือ

1. การนำเหตุการณ์ต่าง ๆ มาสู่ห้องเรียน การใช้เทปโทรทัศน์สามารถจับภาพได้ทันต่อเหตุการณ์ อาจจะถ่ายจากเหตุการณ์จริง ๆ หรืออาจจะบันทึกจากโทรทัศน์ก็ได้ ทำให้นักเรียนได้มีโอกาสไปพบกับเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วยตนเอง การใช้เครื่องวิดิโอเทปแบบกระเป๋าคือสามารถทำได้อย่างสะดวกสบาย เพราะสามารถนำไปผลิตรายการนอกสถานที่ได้ แม้แต่ในชนบทที่ไกลออกไป
2. สามารถจัดข้อผิดพลาดในการสอน ครูสามารถทำการสอนล่วงหน้าได้โดยการบันทึกเป็นเทปโทรทัศน์เอาไว้ ถ้าไม่ลืบทักถึงเฉพาะตอนนั้นแล้วอัดใหม่ได้ นอกจากนั้นยังสามารถนำเอาส่วนที่เป็นภาพยนตร์ ส่วนที่ไปสัมภาษณ์วิทยากร เสียงเพลง เข้ามาผสมทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ให้กับผู้เรียนจำนวนมาก ในการจัดทำเป็นวิดีโอเทปเรียบร้อยแล้วสามารถนำไปก๊อปปี้และส่งไปยังศูนย์ต่าง ๆ ที่ได้จัดทำขึ้น หรืออาจจะนำออกจำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจ ทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้มาก เช่น ปัญหาบางโรงเรียนครูที่มีคุณภาพไม่พอ ขาดแคลนอุปกรณ์การสอน เป็นต้น

4. ประหยัดเวลา เงินและผู้สอน การใช้วิดีโอเทปนี้ทำให้นักเรียนสามารถฟังรายการได้พร้อมกันที่หลาย ๆ ห้องเรียน หรือหลายสถาบัน อีกทั้งยังประหยัดเงิน เมื่อใช้แล้วลบทิ้งและนำไปอัดใหม่ได้ ม้วนเทปก็ไม่แพงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับภาพยนตร์ ส่วนผู้สอนนั้นแทนที่จะต้องใช้เวลาหลาย ๆ คน ก็อาจใช้เพียงคนเดียวแต่สามารถใช้สอนคนเป็นจำนวนมากได้

5. นักเรียนสามารถนำมาใช้เรียนเป็นกลุ่มหรือคนเดียวได้ ในการใช้วิดีโอเทปนี้ นักเรียนจะนำมาใช้ศึกษาบทเรียนเมื่อใดก็ได้ เมื่อสามารถรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มก็สามารถนำบทเรียนมาศึกษาได้ หากไม่เข้าใจตอนใดอาจย้อนกลับไปดูเฉพาะตอนนั้นซ้ำกี่ครั้งก็ได้ หรือบางครั้งหากนักเรียนมีเครื่องวิดีโอเทปที่บ้านก็จะขอยืมม้วนเทปไปเปิดเองที่บ้านก็ย่อมทำได้

6. ใช้บันทึกจากภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ได้ ในการดูภาพยนตร์ที่นำมาฉายหรือดูรายการโทรทัศน์ หากชอบรายการใดและเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการให้นักเรียนดูในห้องเรียน อาจบันทึกรายการหรือภาพยนตร์เรื่องนั้น ๆ ไว้ได้ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการเรียนการสอนต่อไป

7. บันทึกการสาธิต ในการสาธิตการสอนจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น การหล่อหุ่นจำลอง การเตรียมไฮโดรเจน การปรุงและจัดทำอาหาร ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องเสียเวลาค่าใช้จ่าย และกำลังคนเป็นจำนวนมาก เพื่อประโยชน์ในการสอน ไม่ต้องสาธิตให้ดูทุกครั้ง ก็สามารถจัดทำเป็นวิดีโอเทปเอาไว้ เมื่อต้องการใช้เมื่อใดก็สามารถนำออกมาใช้ได้ทันที

8. บันทึกเพื่อจัดทำรายการแนะนำอาชีพต่าง ๆ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับอาชีพต่าง ๆ ที่โรงเรียนสามารถบันทึกเป็นรายการทางโทรทัศน์โดยการไปถ่ายทำจากผู้ที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่น่าสนใจในห้องเรียน เช่น การปลูกข้าวเจ้า การเลี้ยงสัตว์ การทำสวนครัว การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไหม และการทอผ้า ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยทั่วไปในการพัฒนาอาชีพของตน

9. การบันทึกเทคนิคการใช้เครื่องมือต่าง ๆ โดยเฉพาะเครื่องมือทางด้านช่างเป็นสิ่งที่ยากลำบากในการที่จะเขียนเป็นข้อความได้ ถึงแม้จะมีภาพประกอบที่เป็นภาพนิ่งก็ยังไม่เข้าใจยาก วิธีสะดวกก็คือ การจัดทำเป็นวิดีโอเทปซึ่งทำให้ผู้ดูเข้าใจมากยิ่งขึ้น เช่น การใช้เครื่องกลึง เครื่องเจาะ เครื่องสำรวจพื้นที่ เป็นต้น

10. บันทึกรายการเพื่อการศึกษาพิเศษ เป็นการศึกษาที่นอกเหนือไปจากหลักสูตรและมีความประสงค์จะให้นักเรียนได้เรียนรู้ เช่น การเชิญวิทยากรภายนอกเข้าไปพูดในโรงเรียนการเล่นกีฬา การเล่นเกมและขับร้อง ฯลฯ

ชม ภูมิภาค (2524 : 50-51) ได้กล่าวถึง คุณค่าพิเศษของโทรทัศน์ที่มีต่อการศึกษา ดังนี้คือ

1. เป็นเครื่องมือที่จะเข้าถึงคนหมู่มากได้พร้อม ๆ กัน โดยสะดวกและประหยัด
2. เป็นการผสมผสานส่วนที่ดีที่สุดของวิทยุและโทรทัศน์เข้าด้วยกัน
3. เป็นเครื่องมือที่สามารถเอาชนะอุปสรรคของการเรียนรู้หลายประการ เพราะสามารถที่จะเสนอความคิดสำคัญ สร้างทัศนคติ ให้ข่าวสารสำคัญ โดยไม่จำเป็นว่าผู้รับจะต้องมีความสามารถทางภาษาสูง หรือต้องอยู่ ณ สถานที่เหตุการณ์นั้นด้วย
4. เป็นการขยายความสัมพันธ์ส่วนตัวของครูที่เก่ง ๆ หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่ง โดยเฉพาะให้ถึงผู้รับมาก ๆ
5. โทรทัศน์จะช่วยให้เกิดการปรับปรุง และพัฒนาการทางสังคมที่สำคัญ
6. มีความปัจจุบันทันด่วนทำให้ผู้รับสนใจมากและยอมทำให้เกิดการเรียนรู้สูง
7. โทรทัศน์สามารถนำเอาอุปกรณ์การศึกษาอื่น ๆ เช่น ของจริง รูปภาพ ภาพยนตร์และอื่น ๆ เข้ามาใช้ด้วยกันด้วยความสะดวก การใช้อุปกรณ์การศึกษาหลายอย่างร่วมกันเช่นนี้ยอมทำให้ผู้เรียนเข้าใจดี
8. การวิจัยพบว่า โทรทัศน์ใช้สอนหลักการ ความคิดรวบยอดและกฎเกณฑ์ได้ดีที่สุด

4.3 ประเภทของรายการวิทยุทัศน์เพื่อการศึกษา

วสันต์ อดิษฐ์ (2533 : 14) ได้จำแนกรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะของรายการได้แก่

1. รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา (Education television : ETV) รายการประเภทนี้มุ่งส่งเสริมการให้ความรู้ทั่วไปในด้านต่าง ๆ แก่ผู้ชม เช่น สารคดี ดนตรี วรรณกรรม ภาษาศาสตร์ เกษตรกรรม ฯลฯ
2. รายการโทรทัศน์เพื่อการสอน (Instructional television : ITV) รายการประเภทนี้ เน้นในเรื่องของการเรียนการสอนแก่กลุ่มผู้ชมบางกลุ่มโดยตรง ใช้ได้ทั้งการสอนเนื้อหาทั้งหมดเป็นหลัก และการสอนเสริม มักจะเป็นรายการที่ครอบคลุมกระบวนการเรียนที่สมบูรณ์ตั้งแต่วางวัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอน และการวัดผล ใช้ได้ทั้งภายในสถานศึกษาโดยตรง หรือการศึกษาระบบเปิด เช่น รายการโทรทัศน์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

นอกเหนือจากการแบ่งรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาในลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังแบ่งในลักษณะอื่น ได้อีก 3 ประเภทคือ

1. รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาปกติ (Formal education programmed) เป็นรายการที่ใช้การเรียนการสอนในระบบเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา

2. รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาออกโรงเรียน (Non-formal education programmed) เป็นรายการเพื่อให้ความรู้ทั่วไปแก่ประชาชน ไม่ว่าจะ เป็นสารคดีทั่วไป ภาษา วิทยาศาสตร์ การแพทย์ เกษตรกรรม ฯลฯ

3. รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาทั่วไป (Informal education programmed) เป็นรายการเพื่อให้ความรู้ทั่วไปแก่ประชาชน ไม่ว่าจะ เป็นสารคดีทั่วไป ภาษา วิทยาศาสตร์ การแพทย์ เกษตรกรรม ฯลฯ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2533 : 731-736) ได้กล่าวเกี่ยวกับรูปแบบวิดิทัศน์ว่า รูปแบบ (Format) หมายถึงวิธีการและลีลาการเสนอเนื้อหาสาระและสิ่งที่อยู่ในรายการวิดิทัศน์ จำแนกรูปแบบได้หลายวิธีตามประเภทของรายการวิดิทัศน์ โดยเลือกเสนอ รูปแบบที่ใช้กันมาก 12 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบพูดคนเดียว (Monologue) เป็นรายการที่ผู้ปรากฏตัวพูดคุยกับผู้ชมเพียงคนเดียว ส่วนมากจะมีภาพประกอบเพื่อมิให้เห็นหน้าผู้พูดอยู่ตลอดเวลา

2. รูปแบบสนทนา (Dialogue) เป็นรายการที่มีคนมาพูดคุยกันสองคน ทั้งสองคนมีผู้ถาม และคู่สนทนาแสดงความคิดเห็นประเด็นที่นำเสนอทั้งคู่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสนทนาจะมีคน 2-3 คนก็ได้

3. รูปแบบอภิปราย (Discussion) เป็นรายการที่ผู้ดำเนินการอภิปรายหนึ่งคนป้อนประเด็นคำถามให้ผู้ร่วมอภิปรายตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปแต่ไม่ควรเกิน 4 คน ผู้อภิปรายแต่ละคนจะแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อประเด็นต่าง ๆ

4. รูปแบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นรายการที่มีผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ คือวิทยากรมาสนทนากัน โดยผู้ดำเนินการสัมภาษณ์จะสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ เล่าให้ฟัง

5. รูปแบบเกมหรือตอบปัญหา (Quiz programmed) เป็นรายการที่จัดให้มีการแข่งขันระหว่างคนหรือกลุ่มของผู้ที่มาร่วมรายการด้วยการเล่นเกมหรือตอบปัญหา

6. รูปแบบสารคดี (Documentary programmed) เป็นรายการที่เสนอเนื้อหาด้วยภาพและเสียงบรรยายตลอดรายการ โดยไม่มีพิธีกร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

6.1 สารคดีเต็มรูป เป็นการดำเนินเรื่องด้วยภาพเนื้อหาตลอดรายการ

6.2 กึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว (Semi documentary) เป็นรายการที่มีผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่เดินเรื่อง พูดคุยกับผู้ชมและให้เสียงบรรยายตลอดรายการ นอกนั้นเป็นภาพแสดงเรื่องราวหรือกระบวนการตามธรรมชาติ

7. รูปแบบละคร (Drama) เป็นรายการที่เสนอเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยการจำลองสถานการณ์เป็นละคร มีการกำหนดผู้แสดง จัดสร้างฉาก การแต่งตัวและแต่งหน้าให้สมจริงสมจัง และใช้เทคนิคการละครเพื่อเสนอเรื่องราวให้เหมือนจริงมากที่สุด ในด้านการศึกษาละครโทรทัศน์อาจจำลองสถานการณ์ชีวิตของคนในสังคม เพื่อเสนอความรู้ในเชิงจิตวิทยา สังคมวิทยา การเมืองและการปกครอง

8. รูปแบบสารละคร (Docu-drama) เป็นรายการที่ผสมผสานรูปแบบสารคดีเข้ากับรูปแบบละครหรือการนำละครมาประกอบรายการที่เสนอเนื้อหาบางส่วน มิใช่ส่วนเป็นละครทั้งรายการ เพื่อให้การศึกษาความรู้และแนวคิด

9. รูปแบบสาธิตและการทดลอง (Demonstration) เป็นรายการที่เสนอวิธีการทำอะไรสักอย่างเพื่อให้ผู้ชมได้แนวทางที่จะนำไปใช้ทำจริง

10. รูปแบบเพลงดนตรี (Songund music) มี 3 ลักษณะ

10.1 มีนักดนตรีนำร้องมาแสดงสด

10.2 ให้นักเรียนมาร้องควบคู่ไปกับเสียงดนตรีที่บันทึกมาแล้ว

10.3 ให้นักเรียนและนักดนตรีมาแสดง แต่ใช้เสียงที่บันทึกมาแล้ว

11. รูปแบบการถ่ายทอดสด (Live programmed) เป็นรายการที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในขณะนั้น

12. รูปแบบนิตยสาร (Magazine programmed) เป็นรายการที่เสนอรายการหลายประเด็นหลายรส และหลายรูปแบบในรายการเดียวกัน

4.4 การผลิตรายการวิทยุทัศน์เพื่อการศึกษา

การผลิตรายการวิทยุทัศน์การศึกษาให้มีคุณภาพ ก่อนการผลิตต้องวางแผนและเตรียมการอย่างรอบคอบโดยอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย สอดคล้องกับ พินิต วัฒน (2520 : 19-20) ซึ่งกล่าวว่า ขบวนการผลิตบทเรียนโทรทัศน์ตามหลักสูตรนั้น จะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างฝ่ายผลิตหรือฝ่ายเทคนิคกับฝ่ายหลักสูตรหรือฝ่ายวิชาการในขั้นต้นคือการวางแผนการนั้นทางฝ่ายหลักสูตรจะต้องวิเคราะห์และกำหนดคือ

1. กำหนดจุดมุ่งหมายที่แน่นอนของบทเรียนที่ทำให้ชัดเจนว่า เมื่อนักเรียนเรียนจบแล้วนักเรียนจะได้อะไร หรือทำอะไรบ้างตามเป้าหมาย

2. กำหนดเนื้อหาวิชาของบทเรียนว่าครอบคลุมสิ่งใดและจะสนองจุดมุ่งหมายของบทเรียนเพียงใดและจะเรียบเรียงเนื้อหาวิชาในลักษณะใด จึงพร้อมที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นภาพและเสียงหรือรายการบนจอโทรทัศน์ได้

3. วิเคราะห์นักเรียนในกลุ่มและวัยที่จะเป็นผู้รับบทเรียนทางโทรทัศน์ เช่น วิทยุ ความสามารถ ความรู้พิเศษ ความสนใจ พื้นฐานทางวัฒนธรรมและอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการทำบทเรียนให้เหมาะสม

4. การเลือกครูจะต้องทำอย่างพิถีพิถัน โดยปกติเรามักจะเลือกครูที่สอนเก่ง แต่ต้องระวังครูที่ตามปกติสอนเก่งแต่เมื่อออกหน้ากล้องอาจจะทำอะไรไม่ได้หรือไม่ดีเหมือนอยู่ในชั้นเรียนตามปกติ ครูจะต้องร่วมมือและยอมรับการฝึกอะไรบางอย่าง เพื่อให้เทคนิคการสอนเรื่องราวตามวิธีการของโทรทัศน์ ครูจะต้องมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับของผู้เรียนว่าเหมาะกับลักษณะวิชาที่เขาสอนด้วย การคัดเลือกและการกำหนดครูที่จะสอนบทเรียนทางโทรทัศน์จึงนับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น

ในการวางแผนการผลิตบทเรียนทางโทรทัศน์ เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาศึกษา ผู้เรียน และคัดเลือกครูแล้ว จะต้องดำเนินการทางด้านวิธีสอนคือ

1. วางแผนวิธีสอน ลำดับขั้นตอน
2. ผลิตและจัดอุปกรณ์การสอนสำหรับบทเรียน
3. จัดเอกสารตำราประกอบบทเรียน รวมทั้งคู่มือครูและนักเรียน

เพื่อให้การดำเนินงานในการผลิตรายการวิทยุทัศน์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีปัญหาน้อย จะต้องดำเนินงานตามขั้นตอนจึงจะประสบความสำเร็จ ดังที่ ธวัชชัย สันคหิประภา (2528 : 13-19) ได้เสนอขั้นตอนการผลิตรายการวิทยุทัศน์ไว้ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) ในขั้นนี้ผู้ผลิตรายการจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ในการผลิตรายการ เช่น เนื้อหา เวลา ค่าใช้จ่ายและผู้ร่วมงาน นอกจากนั้นผู้ผลิตรายการยังจะต้องคำนึงถึง

- 1.1 วัตถุประสงค์และเป้าหมายในการผลิต โดยพยายามที่จะกำหนดให้แจ่มชัด
- 1.2 กำหนดหัวเรื่องให้กระชับ และรัดกุม ฟังดูแล้วน่าสนใจ
- 1.3 กำหนดกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นใคร

1.4 มีการประชุมร่วมกันของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจร่วมกันในวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของรายการเทปโทรทัศน์ครั้งนี้ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้องทราบหน้าที่ของตนอย่างแจ่มชัด

1.5 มีการกำหนดตารางการดำเนินงานว่า ในแต่ละขั้นตอนจะใช้เวลาเท่าใด เช่น ใช้เวลาในการผลิตรายการนี้กี่วัน เริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใด รายการนี้จะใช้นำเสนอเมื่อใด

2. รวบรวมเอกสารและงานวิจัย (Collection of materials and research) ในขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้ผลิตรวบรวมตำรา เอกสาร รายการการวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าว จะต้องมียังจำนวนมากเพียงพอที่จะนำมารวบรวมเป็นเนื้อหาที่จะผลิตเป็นเทปโทรทัศน์ นอกจากตำรา เอกสารและรายงานการวิจัยต่าง

ๆ แล้ว อาจเป็นภาพยนตร์สไลด์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเพื่อนำมาประกอบการผลิตเทปโทรทัศน์ชุดดังกล่าว

3. คัดเลือกเอกสารต่างๆ (Selection of materials) ตำรา เอกสาร รายงานการวิจัย ตลอดจนภาพยนตร์และสไลด์ที่รวบรวมได้มาจากขั้นที่แล้ว ในขั้นนี้จะป็นขั้นนำเอกสารต่างๆ ดังกล่าวมาคัดเลือกเอาเฉพาะที่เกี่ยวข้องและจำเป็นจะใช้ในการเขียนบทส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องก็แยกไว้ต่างหาก แต่อย่างไรก็ไม่ควรทิ้งไปหรือส่งคืน ควรจะเก็บไว้ก่อน หากมีความจำเป็นต้องใช้ก็หยิบใช้ได้ทันที

4. เขียนบทรายการเทปวีดิทัศน์ (Scenario writing) บท (Scenario หรือเรียกสั้น ๆ ว่า Script นั้น หมายถึง เอกสารที่ถูกเขียนขึ้นเพื่อใช้ในการถ่ายทำเทปโทรทัศน์ ซึ่งจะประกอบไปด้วย ถ้อยคำ ลักษณะ และบทบาทของภาพและเสียง โดยทั้งสามส่วนนี้จะแสดงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เอกสารต่างๆ ตลอดจนภาพยนตร์หรือสไลด์ที่ได้รับการคัดเลือกมาแล้วนั้น ผู้เขียนบทจะนำสิ่งเหล่านี้มากำหนดเป็นภาพและเสียง เป็นเรื่องเป็นราวตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ ดังนั้น การเขียนบทถ่ายทำเทปวีดิทัศน์ จึงเป็นการเขียนชี้แจงขั้นตอนการผลิตเทปวีดิทัศน์ในรายละเอียดทั้งส่วนภาพ (Video) และเสียง (Audio) ซึ่งขั้นนี้เป็นขั้นที่ต้องใช้การสร้างจินตนาการ และประสบการณ์ของผู้เขียนบทเป็นอย่างมาก ชิน คล้ายปาน (2528 : 31) ได้เสนอขั้นตอนในการเขียนบทถ่ายทำเทปวีดิทัศน์ไว้ดังนี้

- 4.1 รวบรวมข้อมูลและทรัพยากรที่จะนำมาทำรายการ
 - 4.2 คัดเลือกเนื้อหาให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของรายการ
 - 4.3 กำหนดรายละเอียดในบทเทปวีดิทัศน์ ตามความเหมาะสมของอุปกรณ์ที่มีอยู่รวมทั้งงบประมาณ และเจ้าหน้าที่ที่จะทำการถ่ายทำ
 - 4.4 ผู้เขียนบทต้องเคาะความรู้ว่าผู้ชมต้องการอะไร และจะต้องสนองตอบอย่างไร
 - 4.5 ความต่อเนื่องของเนื้อหาเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ผู้ชมคอยติดตามรายการ
 - 4.6 ภาพและคำบรรยาย จะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน
 - 4.7 ข้อความที่ใช้เขียนบทถ่ายทำวีดิทัศน์ จะต้องใช้ประโยคอย่างง่าย ๆ สั้น ๆ แต่สื่อความหมายได้ดี และเขียนให้อ่านง่าย
 - 4.8 แทรกข้อคิดเห็น เพื่อให้ผู้ชมมีส่วนร่วม
 - 4.9 บทเทปวีดิทัศน์จะต้องดึงดูดความสนใจและชวนใจให้ผู้ชมติดตามรายการ
5. เตรียมการเพื่อบันทึกเทปวีดิทัศน์ (Preparation for video recording) ในขั้นนี้เป็นขั้นที่เราต้องเตรียมการเพื่อการบันทึกภาพตามตารางเวลา (Schedule) ที่กำหนดไว้วัสดุและอุปกรณ์ที่จะใช้มีอะไรบ้าง ใครเป็นผู้รับผิดชอบบ้าง การถ่ายทำนั้นจะถ่ายทำที่ไหน ในสตูดิโอหรือนอก

สถานที่ หากมีการถ่ายทำนอกสถานที่ก็ควรจะมีผู้ไปดูสถานที่ที่จะถ่ายทำ การนัดแนะกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการแสดงประกอบฉาก หรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานให้การบันทึกเป็นไปอย่างลุล่วง วัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ในการผลิตรายการโทรทัศน์ ซึ่งจะเตรียมได้แก่ กล้องวิดีโอ เครื่องบันทึกเทป โทรทัศน์ เทปโทรทัศน์ เครื่องบันทึกเสียง เทปเสียง อุปกรณ์ไฟ โทรทัศน์ ตรวจสอบภาพ ไมโครโฟน ขาตั้งกล้อง สายและที่ต่อต่าง ๆ

6. งานด้านศิลปกรรม (Artwork) ในการผลิตรายการเทปโทรทัศน์นั้นจำเป็นต้องมีงานเกี่ยวกับศิลปกรรม เช่น ชื่อเรื่อง ชื่อผู้ร่วมผลิตรายการ ภาพวาด วัสดุกราฟิก (แผนภูมิ แผนภาพ แผนสถิติ และแผนผัง) ตลอดจนฉากหรือสิ่งประกอบฉาก

7. การเตรียมอุปกรณ์ และวัสดุสำหรับการสาธิต (Equipment and material for demonstration) ในกรณีที่มีการสาธิตหรือมีการใช้วัสดุอุปกรณ์แสดงในเนื้อหา นั้น ผู้ผลิตควรจะต้องคำนึงว่ามีวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้างที่ต้องใช้ประกอบการสาธิต จะหาวัสดุอุปกรณ์เหล่านั้นได้จากที่ไหน

8. การถ่ายทำเทปวิดีโอ (Video recording) เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างได้เตรียมเรียบร้อยแล้ว ก็ถึงเวลาที่ต้องบันทึกภาพต่าง ๆ ตามเนื้อหาในบทโทรทัศน์ แต่อย่างไรก่อนที่จะถึงเวลาที่บันทึกภาพ ผู้กำกับการแสดงต้องตรวจสอบสิ่งต่าง ๆ ว่าเรียบร้อยพร้อมที่จะถ่ายทำหรือไม่

9. การตัดต่อลำดับภาพ (Editing) หลังจากที่บันทึกภาพได้ครบตามต้องการแล้ว ก็ต้องนำภาพต่าง ๆ มาตัดต่อให้เป็นเรื่องราวตามที่กำหนดโดยใช้เครื่องตัดต่อภาพ

10. การบันทึกเสียง (Sound recording) ดำเนินการบันทึกเสียงคำบรรยาย คนตรีประกอบเสียงประกอบ และเสียงอื่น ๆ

11. การฉายทดลอง (Preview) เมื่อเทปโทรทัศน์ดังกล่าวถูกตัดต่อ และบันทึกเสียงตามบทที่กำหนดไว้แล้วต้องนำเทปโทรทัศน์ดังกล่าวออกฉายให้ผู้ร่วมงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อเป็นการตรวจสอบและวิจารณ์อีกครั้งหนึ่งว่ามีสิ่งใดต้องแก้ไขบ้าง หากเรียบร้อยแล้วจึงนำไปฉายกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป แต่อย่างไรก็ตามหากต้องการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเทปโทรทัศน์ดังกล่าว เราก็ควรจะนำไปฉายกับกลุ่มเป้าหมายโดยสุ่มตัวอย่างกลุ่มเป้าหมาย เมื่อฉายให้กับกลุ่มตัวอย่างชมแล้วก็แก้ไขให้เรียบร้อย จากนั้นนำไปบันทึกลงเทปแล้วนำไปฉายต่อไป

12. การนำไปใช้ (Utilization of program) เมื่อเทปโทรทัศน์ดังกล่าว ได้ทดลองให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกลุ่มตัวอย่างของบุคคลเป้าหมายชม และ แก้ไขเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เราก็เอาเทปโทรทัศน์ดังกล่าวไปฉายกับบุคคลเป้าหมาย ซึ่งอาจเป็นการฉายในห้องเรียน หรือห้องอบรม หรือฉายบนรถเคลื่อนที่ (Mobite unit)

13. การประเมินผล (Evaluation) เมื่อฉายเทปโทรทัศน์ดังกล่าวแล้ว ก็ควรจะมีการประเมินผล จะทำให้เราได้ทราบว่า บุคคลเป้าหมายมีความเข้าใจในเนื้อหาหรือไม่อย่างไร นอกจากนั้นบุคคลเป้าหมายมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการถ่ายทำ การแสดง การสาธิต (ถ้ามี) การดำเนินเนื้อหา การตัดต่อ ศิลปกรรม ดนตรี และ เสียงประกอบ ซึ่งผลจากการประเมินนี้ผู้ผลิตก็สามารถนำไปใช้ปรับปรุงรายการเทปโทรทัศน์เรื่องอื่นๆ ต่อไป

จะเห็นได้ว่าการผลิตรายการโทรทัศน์นั้นต้องวางแผนอย่างเป็นระบบ ไม่ควรข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง และต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตด้วยว่ามีเพียงพอหรือไม่ เมื่อผลิตแล้วควรมีการทดลองใช้ โดยทำการแก้ไขปรับปรุงส่วนที่บกพร่อง เมื่อปรับปรุงจนได้คุณภาพแล้ว ก็นำไปใช้ได้เลย การผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์การสอน เป็นเรื่องที่ต้องใช้ความละเอียด ตั้งแต่การวิเคราะห์ผู้เรียนและเนื้อหา การเขียนบท การถ่ายทำ การตัดต่อ การบันทึกเสียง กว่าจะได้รายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้นเราควรวางแผนการผลิตอย่างรอบคอบเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ และ ทำให้ได้รายการวิทยุโทรทัศน์การสอนที่มีคุณภาพอีกด้วย

4.5 การหาประสิทธิภาพสื่อวิทยุทัศน์

การหาประสิทธิภาพสื่อวิทยุทัศน์ ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

4.6.1 การทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขในการพัฒนาสื่อ การทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไข ในการพัฒนาสื่อนี้มีจุดมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ คือ 1) เพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่อง และ 2) เพื่อทดสอบประสิทธิภาพของสื่อ

4.6.2 การหาประสิทธิภาพของสื่อการจัดการเรียนรู้สื่อวิทยุทัศน์ หมายถึง การนำบทเรียนสื่อวิทยุทัศน์ไปทดลองใช้ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงแล้วจึงนำไปใช้จริง ทั้งนี้เหตุที่ต้องหาประสิทธิภาพของสื่อการจัดการเรียนรู้สื่อวิทยุทัศน์เพราะ 1) เพื่อให้มีความมั่นใจว่าการจัดการเรียนรู้สื่อมีคุณภาพ 2) เพื่อให้มีความแน่ใจว่าการจัดการเรียนรู้สื่อสามารถทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง และ 3) การทำสอบประสิทธิภาพจะเป็นหลักประกันในการสำเนาสื่อการจัดการเรียนรู้สื่อวิทยุทัศน์จำนวนมาก

เนื่องจากสื่อการจัดการเรียนรู้สื่อวิทยุทัศน์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นคุณสมบัติต่าง ๆ ของการจัดการเรียนรู้จึงเป็นคุณสมบัติของบทเรียนสื่อวิทยุทัศน์ด้วย

4.6.3 เกณฑ์การวัดประสิทธิภาพสื่อวิทยุทัศน์

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2520 : 32) กล่าวว่า ระดับประสิทธิภาพของชุดการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตชุดการจัดการเรียนรู้จะถึงพอใจว่า หากชุดการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพถึงระดับนั้นแล้ว ชุดการจัดการเรียนรู้นั้นก็มีความค่าที่จะนำไปสอนนักเรียน และคุ้มค่าแก่การลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก

การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้ โดยการประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียน 2 ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) E_2 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์)

1. การประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง (Transitional behavior) คือประเมินผลต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยหลาย ๆ พฤติกรรมเรียกว่า “กระบวนการ” (Process) ของผู้เรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่ม (รายงานของกลุ่ม) และรายงานบุคคล) ได้แก่งานที่มอบหมาย และกิจกรรมอื่นใดที่ผู้สอนกำหนดไว้

2. การประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (Terminal behavior) คือประเมินผลลัพธ์ (Product) ของผู้เรียน โดยพิจารณาจากการสอบหลังเรียน และการสอบได้

ประสิทธิภาพของชุดการสอนจะกำหนดเป็นเกณฑ์ ที่ผู้สอนคาดหวังว่าผู้เรียน จะเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นที่พึงพอใจ โดยกำหนดเป็นเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงานและการประกอบกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมดต่อเปอร์เซ็นต์ ของผลการสอบหลังเรียนของผู้เรียนทั้งหมด นั่นคือ E_1/E_2 คือประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

ตัวอย่าง 80/80 หมายความว่าเมื่อเรียนจากชุดการสอนแล้ว ผู้เรียนจะสามารถทำแบบฝึกหัดหรืองานได้ผลเฉลี่ย 80% และทำแบบทดสอบหลังเรียนได้ผลเฉลี่ย 80%

การที่จะกำหนดเกณฑ์ E_1/E_2 ให้มีค่าเท่าใดนั้นให้ผู้จัดการเรียนรู้เป็นผู้พิจารณาตามความพอใจโดยปกติเนื้อหาที่เป็นความรู้ความจำมักจะตั้งไว้ 80/80, 85/85 หรือ 90/90 ส่วนเนื้อหาที่เป็นทักษะหรือเจตคติศึกษาอาจตั้งไว้ต่ำกว่านี้ เช่น 75/75 เป็นต้น

วิธีการคำนวณหาประสิทธิภาพ

$$\text{โดยใช้สูตร ต่อไปนี้ } E_1 = \frac{\sum x}{N} \times 100$$

$$\text{สูตรที่ 1 } E_1 \quad E_1 = \frac{\sum x}{N} \times 100 \quad (\text{หรือ}) \quad \frac{\bar{X}}{A} \times 100$$

เมื่อ E_1 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ

$\sum X$ คือ คะแนนรวมของแบบฝึกหัด หรืองาน

A คือ คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดทุกชิ้นรวมกัน

N คือ จำนวนผู้เรียน

$$\text{สูตรที่ 2 } E_2 \quad E_2 = \frac{\sum F}{B} \times 100 \quad (\text{หรือ}) \quad \frac{\bar{X}}{B} \times 100$$

เมื่อ E_2	คือ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์
$\sum F$	คือ คะแนนรวมของผลสอบหลังเรียน
B	คือ คะแนนเต็มของการสอบหลังเรียน
N	คือ จำนวนผู้เรียน

จะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) คือการนำเอาคะแนน ของแบบฝึกหัด หรือผลงาน ในขณะประกอบกิจกรรมกลุ่ม/เดี่ยว ของนักเรียนทุกคน รวมกันหารด้วยจำนวนผู้เรียน แล้วนำค่าที่ได้หารด้วยคะแนนเต็มของแบบฝึกหัด ทุกชิ้นรวมกันคูณด้วย 100 ส่วนประสิทธิภาพ ของผลลัพธ์ (E_2) ก็คือการนำคะแนนรวม ของการทดสอบหลังเรียนหารด้วยจำนวนนักเรียน (คะแนนเฉลี่ย) แล้วนำค่าที่ได้หาร ด้วยคะแนนเต็มของแบบทดสอบหลังเรียนคูณด้วย 100 นั่นเอง

ขั้นตอนการหาประสิทธิภาพ

เมื่อผลิตสื่อวีดิทัศน์ ต้องนำสื่อวีดิทัศน์ไปหาประสิทธิภาพตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. แบบเดี่ยว (1 :1) คือ ทดลองกับผู้เรียน 3 คน โดยใช้เด็กอ่อน ปานกลาง และเด็กเก่ง คำนวณหาประสิทธิภาพ เสร็จแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยปกติคะแนนที่ได้จากการทดลองแบบเดี่ยวนี้นี้จะได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก แต่ไม่ต้องวิตกเมื่อปรับปรุงแล้วจะสูงขึ้นมาก
2. แบบกลุ่ม (1:10) คือทดลองกับผู้เรียน 6-10 คน คณะผู้เรียนที่เก่งกับอ่อน คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุงในคราวนี้คะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นอีกเกือบเท่าเกณฑ์โดยเฉลี่ยจะห่างจากเกณฑ์ประมาณ 10% นั่นคือ E_1/E_2 ที่ได้จะมีค่าประมาณ 70/70
3. ภาคสนาม (1:30) ทดลองกับผู้เรียนทั้งชั้น 30 คน คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วทำการปรับปรุง ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าเกณฑ์ไม่เกิน 2.5% ก็ให้ยอมรับ

สรุปได้ว่า ในการหาประสิทธิภาพของสื่อวีดิทัศน์นั้น ผู้ศึกษาจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย การหาประสิทธิภาพ แบบเดี่ยว แบบกลุ่ม และภาคสนาม แล้วนำมาทดลองใช้ กับผู้เรียน จะทำให้ทราบว่า ผู้เรียนมีประสิทธิภาพในการใช้สื่อวีดิทัศน์ได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใด ผู้วิจัยจะได้นำผลที่ได้ไปพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

5. ความหมายของการศึกษาด້วยตนเอง

5.1 ความหมายของการศึกษาด້วยตนเอง

จากการศึกษาค้นคว้ามีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาด້วยตนเองดังนี้

วิลิต อองค์ชนะสุข (2543 : 80) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ด້วยตนเอง คือ การเรียนรู้ด້วยตนเองเป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนการสอนโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนหรือเรียนตามความสามารถ ความสนใจของตนเองโดยคำนึงถึงหลักของความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งได้แก่ความแตกต่างในด้าน ความสามารถทางสติปัญญา ความต้องการ ความสนใจด้านอารมณ์ และสังคมโดยการเรียนรู้ด້วยตนเองเป็นการประยุกต์ร่วมกันระหว่างเทคนิคและสื่อการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

สมคิด อิศระวัฒน์ (2542 : 81) กล่าวว่า การเรียนรู้ด້วยตนเอง คือ การดำเนินการที่ผู้เรียนช่วยเหลือตนเองในการเรียนรู้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มในความอยากรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วมีการวางแผนศึกษาค้นคว้าต่างๆด້วยตนเองไปจนจบกระบวนการเรียนรู้

พัชรี มะแสงสม (2544 : 10) กล่าวว่า การเรียนรู้ด້วยตนเอง คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการใช้ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ด້วยตนเองมีความตระหนักและรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองผู้เรียนจะทำการวางแผนและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้เลือกแหล่งข้อมูล เลือกวิธีการเรียนรู้และประเมินผลด້วยตนเองโดยอาจปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากครูผู้สอนหรือบุคคลอื่นก็ได้

เจฟฟรีส์ (Jeffries. 1990 : 17) ให้ความหมายของการเรียนรู้ด້วยตนเอง คือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด້วยตนเองไม่ว่าจะเป็นกลุ่มหรือเพียงคนเดียว ซึ่งการศึกษาค้นคว้านี้ อาจเป็นส่วนหนึ่งของวิชาที่เรียน โดยไม่มีครูมาควบคุมโดยตรง การเรียนแบบนี้ทำให้ผู้เรียนต้องใช้ความรับผิดชอบอย่างมากต่อสิ่งที่เรียน วิธีเรียนและเวลาในการเรียน ซึ่งจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองได้อีกด้วย

บอริช (Borich. 1992 : 286) กล่าวถึงการเรียนรู้ด້วยตนเอง คือ วิธีเรียนและวิธีสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างกระตือรือร้นเพื่อให้ได้ความรู้โดยผู้เรียนใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ในระดับสูง ได้แก่ การใช้เหตุผล การคิดปัญหาและการคิดวิเคราะห์ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน

พัชรี พลาวงศ์ (2526 : 83) ได้ให้ความหมายของการเรียนด້วยตนเองไว้ว่า การเรียนด້วยตนเอง หมายถึง วิธีเรียนชนิดหนึ่งที่มีโครงสร้าง มีระบบที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ การเรียนแบบนี้ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกเรียนตามเวลา สถานที่ ระยะเวลาในการเรียนแต่

ละบท แต่จะต้องอยู่จำกัดภายใต้โครงสร้างของบทเรียนนั้น ๆ เพราะในแต่ละบทเรียนจะมีวิธีเรียน
ชี้แนะไว้ในคู่มือ (Study guide)

โดยทั่วไปแล้วการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการประยุกต์ร่วมกันระหว่างเทคนิคและสื่อการ
สอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ตัวอย่างของการจัดการเรียนโดยให้เรียนด้วย
ตนเอง เช่น การเรียนการสอนแบบโปรแกรม ชุดการเรียนการสอน การจัดการเรียนแบบยืดหยุ่น
การเรียนการสอนแบบโมดูล การเรียนการสอนแบบเรียนด้วยตนเอง (PSI) ซึ่งวิธีเรียนเหล่านี้จะช่วย
เสริมประสิทธิภาพของการดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นรูปแบบวิธีการเรียนและการสอนที่
ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเองผู้เรียนเลือกที่จะศึกษาได้ตามความต้องการความ
สนใจความสามารถโดยยึดความแตกต่างระหว่างบุคคลในการรับรู้ของแต่ละคนซึ่งไม่เท่ากัน
ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายมีการวางแผนมีความรับผิดชอบตลอดจนมีการประเมินผลการเรียนได้ด้วย
ตนเอง

5.2 ความสำคัญของการศึกษาด้วยตนเอง

จากการศึกษาค้นคว้า ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้หลายแนวคิด
ดังนี้

โนลส์ (Knowles. 1975 : 15-17) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้
ดังนี้

1. คนที่เรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนเองจะเรียนได้มากกว่า คิดว่าคนที่เรียนเพียงผู้รับหรือ
รอให้ครู ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้เท่านั้น คนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมาย
และมีแรงจูงใจสามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่าและยาวนานกว่าบุคคลที่รอรับคำสอน
แต่เพียงอย่างเดียว

2. การเรียนรู้ด้วยตนเองสอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยาและกระบวนการทาง
ธรรมชาติมากกว่า คือเมื่อตอนเป็นเด็กธรรมชาติที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่นต้องการผู้ปกครองปกป้องเลี้ยงดู
และตัดสินใจแทนได้ เมื่อเติบโตขึ้นก็ค่อยๆ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพิงครู
ผู้ปกครองและผู้อื่น การพัฒนานำไปสู่ความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น

3. พัฒนาการใหม่ๆทางการศึกษามีหลักสูตรใหม่เป็นห้องเรียนแบบเปิดเป็นศูนย์บริการ
ทางวิชาการ ทางการศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนจัดให้บุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย รูปแบบ
การศึกษาเหล่านี้ล้วนผลักการรับผิดชอบไปที่ผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเอง

4. การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นความอยู่รอดของชีวิตในฐานะที่เป็นบุคคลและเผ่าพันธุ์มนุษย์ เนื่องจากโลกปัจจุบันเป็นโลกใหม่ที่แปลกไปกว่าเดิมซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอและข้อเท็จจริงนี้เป็นเหตุผล ไปสู่ความจำเป็นทางการศึกษาและการเรียนรู้ด้วยตนเอง

เชียร์ลิน (Sheerin. 1997 : 44) ได้กล่าว การเรียนรู้ด้วยตนเองว่าเป็นวิธีการสนับสนุนผู้เรียนให้มีความเป็นอิสระ ดังนั้นการเรียนรู้โดยพึ่งพาตนเองเป็นแนวคิดที่จะช่วยให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้จากการยึดครูผู้สอนเป็นหลักไปสู่วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองและดำเนินการเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ อย่างต่อเนื่องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง การเรียนรู้ของมนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้ให้ทันต่อเหตุการณ์ของโลกปัจจุบันและอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

5.3 จุดมุ่งหมายของการศึกษาตนเอง

กาเย่ และ บริกส์ (Gagne' & Briggs. 1974 : 185-187) ได้กล่าวถึงการเรียนด้วยตนเองว่าเป็นหนทางที่ทำให้การสอนบรรลุจุดมุ่งหมายตามความต้องการ (Needs) และให้สอดคล้องกับบุคลิก (Characteristics) ของผู้เรียนแต่ละคน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ 5 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินทักษะเบื้องต้นของผู้เรียน
2. เพื่อช่วยในการค้นหาจุดเริ่มต้นของผู้เรียนแต่ละคนในการจัดลำดับการเรียน ตามจุดมุ่งหมาย
3. ช่วยในการจัดวัสดุและสื่อให้เหมาะสมกับการเรียน
4. เพื่อสะดวกต่อการประเมินผล และส่งเสริมความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียนแต่ละคน
5. เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนตามอัตราความสามารถของตน

5.4 ลักษณะของการศึกษาด้วยตนเอง

การเรียนด้วยตนเองนั้น ประกอบด้วยประสบการณ์ในการเรียนที่ออกแบบเฉพาะสำหรับนักเรียนแต่ละคน โดยมีรากฐานจากการวิเคราะห์ความสนใจและความต้องการของแต่ละคน ประสบการณ์ที่กำหนดนั้นจะถูกควบคุมโดยนักเรียนเอง นักเรียนจะจัดการควบคุมเวลาเองตามความสนใจและความสะดวกสบายของนักเรียน ซึ่งในเรื่องนี้ วัชร บรูณสิงห์ (2526 : 417-417) ได้สรุปวิธีการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคลไว้ว่า

1. จัดแผนการเรียนให้เหมาะสมกับระดับความสามารถและความสนใจของนักเรียน เช่น จัดชั้นเร่งรัดสำหรับนักเรียนที่เรียนเก่ง มีตำราที่ใช้เรียนด้วยตนเอง จัดสอนซ่อมเสริม

2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน เช่น การมอบหมายงานตามระดับความสามารถ หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
3. ใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมตามระดับความสามารถของผู้เรียน
4. การประเมินผลควรกำหนดให้เหมาะสมกับรายวิชาและนักเรียนที่เกี่ยวข้อง

5.5 ประเภทของการศึกษาด้วยตนเอง

การเรียนด้วยตนเองแบ่งออกได้หลายประเภทตามทัศนะของผู้จัดแบ่ง เช่น กาเย่และบริกส์ (Gagne' & Briggs. 1974 : 187) แบ่งประเภทการเรียนด้วยตนเองออกเป็น 5 ประเภทคือ

1. แผนการเรียนแบบอิสระ (Independent study plan) เป็นการเรียนที่ครูกับนักเรียนตกลงกันในเรื่องของจุดมุ่งหมายของการเรียน แล้วให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าให้บรรลุ จุดมุ่งหมายด้วยตนเอง
2. ศึกษาด้วยการควบคุมตนเอง (Self-directed study) จะมีการตกลงในจุดมุ่งหมายเฉพาะกำหนดเอาไว้ แต่วิธีการศึกษานั้นเป็นเรื่องของนักเรียน ครูอาจแนะนำการอ่านและวัสดุศึกษาไว้ให้แล้วแต่นักเรียนจะใช้หรือไม่ใช้ก็ได้ หากเขาผ่านการทดสอบก็ถือว่าใช้ได้
3. โปรแกรมผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-centered programs) เป็นโปรแกรมที่จัดขึ้นกว้าง ๆ แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียน โดยมีวิชาแกน วิชาเสริม และวิชาเลือก
4. เรียนตามความเร็วของตน (Self-pacing) เป็นการเรียนที่ผู้เรียนเรียนตามอัตราความเร็ว หรือความสามารถของตนเอง มีการกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ตลอดจนเกณฑ์ต่าง ๆ เอาไว้ทุกคนเหมือนกัน ต่างกันที่เวลาที่ใช้ในการเรียน
5. การเรียนการสอนที่ผู้เรียนกำหนดเอง (Student-determined instruction) นักเรียนเลือกจุดมุ่งหมาย วัสดุศึกษา กำหนดเวลาเอง ทดสอบเองและมีเสรีที่จะทิ้งจุดมุ่งหมายใดก็ได้

5.6 ประโยชน์ของการจัดการเรียนด้วยตนเอง

การเรียนด้วยตนเองมีประโยชน์หลายประการ วีระ ไทยพานิช (2529 : 126) ได้กล่าวถึงประโยชน์หรือลักษณะข้อดีของการเรียนด้วยตนเองไว้ดังนี้

1. นักเรียนสามารถเรียนรู้ตามความสามารถของตน
2. เป็นการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. นักเรียนมีอิสระมากกว่าการสอนแบบปกติ
4. เป็นการจูงใจนักเรียน และนักเรียนจะชอบบรรยากาศในโรงเรียนมากขึ้น
5. ครูมีเวลาที่จะทำงานกับนักเรียนเป็นรายบุคคลเมื่อนักเรียนต้องการ

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการศึกษาด้วยตนเองช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถตามความสนใจ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและมีอิสระในการตัดสินใจเลือกเรียน

สามารถที่จะประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้ ตลอดจนสามารถสร้างบรรยากาศ ในการเรียนรู้ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เอง ที่จะทำให้บรรลุจุดประสงค์ตามที่ผู้สอนกำหนดไว้

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2526 : 188) ยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของการสอนแบบศึกษาคด้วยตนเองไว้หลายประการดังนี้

1. หลักสูตรหรือรายวิชาถูกจัดไว้อย่างมีระเบียบ
2. ระบบการวัดผล ประกอบด้วย เครื่องมือวัดระดับความรู้ที่จะเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
3. เอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวางตามบุคลิกภาพของผู้เรียน
4. กระบวนการสอนอย่างเหมาะสมกับบุคลากรในหน่วยงาน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีสากล

บันลือ กันพงษ์ (2534 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ผลการสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน โดยกระบวนการเรียนรู้ภาษาต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานมีความแตกต่างจากเกณฑ์ที่คาดหวังอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการสอน นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่ามีความสนใจ พอใจชอบกิจกรรมการสอนและอยากให้มีกิจกรรมการสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน โดยกระบวนการเรียนรู้ภาษาอีกในด้านกิจกรรมการสอนนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรมการร้องเป็นกิจกรรมที่นักเรียนชอบ อยากจะเรียน

พงษ์ลดา นาควิเชียร (2536 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ การสอนตามแนวคิดของ Kodaly กับการสอนตามแนวคิดของ Bergethon and Boardman ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน ของนักเรียนแตกต่างกันที่ระดับมีความสำคัญ .05 และพบว่านักเรียนกลุ่มที่สอนตามแนวคิดของ Kodaly มีคะแนนทักษะการร้องเพลง และทักษะการอ่านโน้ตสูงกว่ากลุ่มที่สอนตามแนวคิดที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

สุรสิทธิ์ ปิ่นะแล (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการสอนกลุ่มสร้างลักษณะนิสัยแขนงดนตรี-นาฏศิลป์ ของครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม เพื่อทราบปัญหาและเปรียบเทียบระดับปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยแขนงดนตรี-นาฏศิลป์ พบว่าโดยส่วนรวมมีปัญหาอยู่ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายได้

พบว่า ด้านสื่อการจัดการเรียนรู้ด้านเนื้อหาวิชามีปัญหาอยู่ระดับมาก ส่วนปัญหาด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการจัดการเรียนรู้ และด้านวัดประเมินผลมีปัญหาอยู่ระดับปานกลาง ส่วนครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยแขนงดนตรี-นาฏศิลป์ ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียน ขนาดใหญ่ ปานกลาง เล็ก มีปัญหาในการสอนแตกต่างกัน

เครือวัลย์ สุขเจริญ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการจัดการเรียนรู้ดนตรี-นาฏศิลป์ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน เกี่ยวกับการปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการจัดการเรียนรู้ดนตรี-นาฏศิลป์ อยู่ในเกณฑ์ปานกลางทุกด้าน และผู้บริหารมีความคิดด้านการปฏิบัติงานสูงกว่าครูผู้สอน

ดวงใจ พัฒนไชย (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ผลการใช้ชุดการสอนวิชาดนตรี เรื่อง โน้ตสากลเบื้องต้น ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนที่มีรูปแบบการเรียนแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหัวโทนวิทยา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 85.00/85.70 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาดนตรีเรื่อง โน้ตสากลเบื้องต้นของนักเรียนหลังจากเรียนด้วยชุดการสอน สูงกว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาดนตรีเรื่อง โน้ตสากลเบื้องต้น ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนที่มีรูปแบบการเรียนแตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกัน

ธนาการ แพทย์วงษ์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาแผนการฝึกและการคัดเลือกนักดนตรี สำหรับวงโยชวาทิตในโรงเรียนมัธยมศึกษา จุดมุ่งหมายเพื่อจะศึกษาเกี่ยวกับการจัดแผนการฝึกวิธีการคัดเลือกนักดนตรีและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดวงโยชวาทิต ซึ่งใช้วิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ แบบไม่เป็นทางการระดับลึกและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 11 โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการบรรเลงทั้งระดับประเทศและระดับโลกมาแล้ว ผลการวิจัยพบว่าด้านการจัดทำแผนการฝึก โรงเรียนที่ศึกษาส่วนใหญ่มีการประชุมเตรียมการในการกำหนดระยะเวลาในการฝึกซ้อม การจัดตารางฝึกที่มีความชัดเจนในการปฏิบัติ คือ การฝึกประจำวัน และการฝึกประจำปี

นิวัฒน์ วรรณธรรม (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการสอนดนตรีปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อการศึกษาสภาพการสอนดนตรีปฏิบัติเครื่องเป่าสากลในรายวิชา ซอ2132 (การปฏิบัติดนตรีประเภทเครื่องเป่า) ซึ่งใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอนจากโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษาส่วนกลาง และ

ครูผู้สอนดนตรีปฏิบัติจากสถาบันการศึกษาอื่น ผลการวิจัยพบว่า 1) มีโรงเรียนมัธยมศึกษากรมสามัญศึกษาส่วนกลางเปิดสอนวิชา ๐2132 (การปฏิบัติดนตรีประเภทเครื่องเป่า) จำนวน 12 โรงเรียน ครูผู้จัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่มีความพอใจในรายวิชาและจำนวนคาบการสอนต่อสัปดาห์ 2) วิธีการสอนพบว่า ทุกโรงเรียนใช้ครูผู้สอนเพียงคนเดียวทำแผนการสอนเอง ปรับความยากง่ายตามผู้เรียนส่วนใหญ่โรงเรียนเป็นผู้จัดแผนการเรียนรู้ให้นักเรียน

นิภา โสภาสัมฤทธิ์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาประสิทธิภาพของชุดการสอนเรื่องแบบฝึกทักษะการคิดจะเข้เบื้องต้นสำหรับ นักเรียนชั้นต้นปีที่ 1 วิชาเอกจะเข้ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นต้นศึกษาปีที่ 1 ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ (กรุงเทพฯ) ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 86.56/85.05 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 นักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เรียนด้วยชุดการสอนเรื่องแบบฝึกทักษะการคิดจะเข้เบื้องต้น มีพัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจสูงกว่าก่อนเรียน ผลการเรียนก่อน เรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลคะแนนทักษะการคิดจะเข้เพลงที่กำหนด มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 85.05 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

พงษ์ลดา ธรรมพิทักษ์กุล (2541 : บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการสอนตามแนวคิดของโคคาย กับที่เรียนแบบดั้งเดิมโดยใช้เพลงพื้นบ้านท่าโปและเปรียบเทียบคะแนนจากแบบวัดทักษะทางด้านดนตรี ด้านการร้องเพลง ด้านการอ่านโน้ต ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการสอนตามแนวคิดของโคคาย กับที่เรียนแบบดั้งเดิม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ .05 และพบว่านักเรียนที่สอนตามแนวคิดของโคคาย มีคะแนนทักษะทางด้านการร้องเพลง และทักษะการอ่านโน้ตสูงกว่ากลุ่มที่สอนแบบดั้งเดิม ที่ระดับ .05

จิตภา วายโสภ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาและแนวการสอนดนตรีของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี จำนวน 90 คนเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่าจำนวน 2 ฉบับ ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่าปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีตามขั้นตอนต่าง ๆ ของเพลงโดยรวมมีปัญหายุ่งยากและพบว่าครูผู้สอนที่มีวุฒิอื่นไม่ผ่านการอบรมหลักสูตรดนตรี

ชัยวัฒน์ เขาวนรัตน์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง สภาพการศึกษาวิชาปฏิบัติดนตรีสากลของภาควิชาดุริยางค์สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลศึกษาเฉพาะกลุ่มวิชาชีพบังคับหลักสูตรศิลปะบัณฑิต วิชาเอกดนตรีสากล (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2530 โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมอาจารย์ผู้จัดการเรียนรู้ 17 คน นักศึกษาจำนวน 55 คน ผลการวิจัยพบว่า ด้าน

หลักสูตร:กลุ่มวิชาชีพบังคับ จำนวน 40 หน่วยกิต ทั้งผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นว่ามีจำนวน หน่วยกิต พอดี สำหรับการเรียนระดับปริญญาตรี เนื้อหาของกลุ่ม วิชาชีพบังคับจำนวนคาบ มีความสัมพันธ์กันเนื้อหาของการปฏิบัติกลุ่มเครื่องสาย 1-8, กลุ่ม เปียโนตั้งเกณฑ์ไว้สูงไป กลุ่มการบรรเลงในวงดนตรี 1 - 8 คำอธิบายรายวิชาไม่ชัดเจน การวัดและประเมินผล อาจารย์กำหนดให้นักศึกษาเข้าทำการสอบกลางภาคและปลายภาคส่วนใหญ่มักเก็บคะแนนระหว่างภาคต่อปลายภาคเป็น 70:30 สภาพของการศึกษาวิชาปฏิบัติดนตรีสากลในกลุ่มวิชาชีพบังคับด้านแผนการสอน เทคนิค วิธีสอน สื่อและอุปกรณ์การสอน โดยส่วนใหญ่กระบวนการเรียนการจัดการเรียนรู้เป็นไปด้วยความราบรื่นดี ยกเว้นบางวิชา

ประไพณี ไชยวรกุล (2542 : บทคัดย่อ) ได้สร้างชุดฝึกการขับร้องเพลงไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพื่อศึกษาทักษะในการขับร้องเพลงไทยจากชุดฝึกขับร้องเพลงไทยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยชุดฝึกการขับร้องเพลงไทย แบบสังเกตพฤติกรรมการขับร้องเพลงไทย ผลการวิจัยพบว่า การขับร้องเพลงไทยจากชุดฝึกขับร้องเพลงไทยทำให้นักเรียนมีทักษะด้านการปฏิบัติในการขับร้องเพลงไทยในระดับดีถึงดีมาก

วันชวรรณ ภูแปง (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยของครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 319 คน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ในด้านหลักสูตรและเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้จัดการเรียนรู้อุปกรณ์สร้างเสริมลักษณะนิสัยมีปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยรวมและเป็นรายด้าน 2 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และมีปัญหาอีก 2 ด้าน อยู่ระดับมาก คือ ด้านสื่อการจัดการเรียนรู้และด้านการวัดผลและประเมินผล และมีรายชื่อที่มีปัญหามาก 3 ลำดับแรกคือขาดอุปกรณ์ส่งเสริมความถนัดทางด้านดนตรี โรงเรียนไม่มีแบบทดสอบที่มาตรฐาน และขาดงบประมาณในการซ่อมแซมสื่อการเรียนการจัดการเรียนรู้

นคร คำร้อง (2544 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการสอนอ่านโน้ตดนตรีทันทีที่เห็นสำหรับนักเรียนเปียโนระดับกลางกรณีศึกษา การสอนเปียโนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาการสอนการอ่านโน้ตดนตรีทันทีที่เห็นสำหรับนักเรียนระดับกลาง วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดสภาพปัญหาการเรียนการสอนวิชาดนตรี โดยใช้ระเบียบ วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า การเรียนการจัดการเรียนรู้การอ่านโน้ตดนตรีทันทีที่เห็น ด้านแนวคิด และค่านิยม ด้านแผนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อตำราและเครื่องช่วยสอนและด้านรูปแบบการวัดผลและประเมินผลมีปัญหา ซึ่งเกิดจากแนวคิดและนโยบายของครูผู้สอนและสถาบันดนตรีต่างประเทศระบบการบริหาร ระบบการเรียนการจัดการเรียนรู้และครูผู้จัดการเรียนรูเปียโน

ปิยมภรณ์ สบายแท้ (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาประสิทธิภาพของชุดการสอนเรื่องทฤษฎีดนตรีสากลพื้นฐานผ่านทักษะจับร้อง ประสานเสียง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ใช้หลักจิตวิทยาในการสร้างชุดการสอนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาประสิทธิภาพของชุดการสอนทฤษฎีดนตรี ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนเรื่องทฤษฎีดนตรีสากลพื้นฐานที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 92.41/93.66 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ 80/80 โดยนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องทฤษฎีดนตรีสากลพื้นฐานที่ผู้วิจัยกำหนด และมีผลการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีคะแนนรวมของทักษะการร้อง โดยเฉลี่ยร้อยละ 83.27

ธวัชชัย นาควงษ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ใช้หลักสูตรการสอนดนตรีสากลโดยใช้วิธีการสอนตามแบบของโซลคาน โคคายและคาร์ล กอร์ฟ ในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดหลักสี่ นักเรียนชั้น ป.4 ผู้วิจัยจะใช้เวลา 6 ปีในการวิจัย โดยผู้วิจัยเริ่มสอนนักเรียนกลุ่มตัวอย่างชั้น ป.1 ทั้งระดับจำนวนประมาณ 100 คนในปี พ.ศ. 2542 จากนั้นผู้วิจัยติดตามสอนนักเรียนกลุ่มนี้เลื่อนชั้นขึ้นไปทุกปี ขณะรายงานการวิจัยนี้ นักเรียนอยู่เทอมปลายของชั้น ป.4 ทุกคาบการจัดการเรียนรู้ได้มีการบันทึกวิดิทัศน์การจัดการเรียนรู้ไว้ เมื่อจบการวิจัยใน พ.ศ. 2547 จะมีบันทึกการจัดการเรียนรู้และวิดิทัศน์ประกอบทุกคาบการจัดการเรียนรู้ตั้งแต่ชั้น ป.1-ป.6 อนึ่งหลักสูตรที่ทดลองในครั้งนี้ได้แบ่งสัดส่วนเนื้อหาของดนตรีไทย ดนตรีสากล และนาฏศิลป์ไว้เท่าๆ กัน แต่การวิจัยจะเน้นที่เนื้อหาการจัดการเรียนรู้ดนตรีสากลเป็นหลัก ขณะนี้สามารถอ่านโน้ต ร้องเพลง และเป่าขลุ่ยริคอร์ดอร์ได้ในคีย์ C และ F ทั้งนี้ยังไม่ได้มีการประเมินผลเป็นทางการ นอกจากวิดิทัศน์ที่ได้บันทึกไว้เท่านั้นที่จะเป็นเครื่องแสดงความสามารถของนักเรียน วิดิทัศน์ตั้งแต่ชั้น ป.1 - ป.4 พร้อมทั้งจะให้ครูดนตรีผู้สนใจชมได้ที่โรงเรียนวัดหลักสี่

วิรัช เหมโส (2547 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์เรื่องดนตรีโหวดเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 29 คน ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้นก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าบทเรียนคอมพิวเตอร์เรื่องดนตรีโหวด ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ได้

ธิดา แวนประชา (2547 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้าน (โหวด) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1/3 จำนวน 44 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้าน (โหวด) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พุทธศักราช 2545 ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 คัดนี้

ประสิทธิภาพทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้แผนการเรียนดนตรีที่บ้าน (โหวด) มีความรู้เพิ่มขึ้น พฤติกรรมการเรียนรู้ ด้านทักษะการเป่าโหวดของนักเรียนอยู่ในระดับดี ความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนโดยแผนการจัดการเรียนรู้ดนตรีที่บ้าน (โหวด) อยู่ในระดับมาก โดยสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้ดนตรีที่บ้าน (โหวด) ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีทักษะในการเป่าโหวดทั้งแบบบรรเลงเดี่ยวและบรรเลงผสมวงสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

อรุณา อัญญาวัชระ (2547 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาแบบฝึกหัดทักษะการเป่ารีคอร์เดอร์ โดยใช้โน้ตสากลด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานการอ่านโน้ตกับการร้องโน้ต ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยฝ่ายประถม ปีการศึกษา 2544 ผลการวิจัยพบว่า การสอบทักษะการเป่ารีคอร์เดอร์โดยใช้โน้ตสากลด้วยวิธีเรียนผสมผสานการอ่านโน้ตกับร้องโน้ตตามแบบฝึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแผนการสอน ในด้านความรู้ทางทักษะการเป่ารีคอร์เดอร์ดีขึ้นตามลำดับ

ฟีฟิลด์ (Fifield. 1980 : Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมกิจกรรมของเด็กก่อนวัยเรียน อายุ 3-5 ปี ผลการศึกษาพบว่า การเรียนการสอนดนตรีของเด็กควรจะสอดแทรกกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมความคิดสร้างสรรค์ซึ่งนอกจากจะทำให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์แล้วยังเป็นการทำให้เด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆทางดนตรีมากขึ้น เช่น เรื่องของจังหวะ เสียงสูง-ต่ำ ความดัง-ค่อย เป็นต้น

โฟทท์ (Flohr. 1995 : Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียน ผลการศึกษาพบว่า การสร้างสรรค์ด้านดนตรีมิใช่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเอง แต่เป็นสิ่งที่เด็กควรได้รับการสร้างเสริมกิจกรรมเพื่อเป็นการสร้างสรรค์อาจจะจัดรวมอยู่ในกิจกรรมดนตรีอื่นๆเช่น การร้องเพลงการให้เด็กลองสร้างสรรค์เครื่องดนตรี รูปแบบจังหวะหรือแต่งเพลงขึ้นมา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ว่าการพัฒนาทักษะในด้านดนตรีจะทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์การเคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะการเรียนรู้องค์ประกอบต่างๆ และรวมถึงกิจกรรมทักษะปฏิบัติทางดนตรีสามารถส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางดนตรีให้สูงขึ้นได้

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศได้พบว่า การเรียนดนตรีจะต้องบูรณาการขั้นตอนต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกันในทุกเนื้อหา การจัดการเรียนการสอนดนตรีที่จะให้มีประสิทธิภาพมีทักษะปฏิบัติสูงมากที่สุดคือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อประกอบการเรียนจะทำให้การเรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดี และตัวครูผู้จัดการเรียนรู้อาจมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาเพื่อการถ่ายทอดที่ดีและมีประสิทธิภาพ

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะปฏิบัติ

ฟีฟิลด์ (Fifield. 1980 : Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมกิจกรรมของเด็กก่อนวัยเรียน อายุ 3-5 ปี ผลการศึกษาพบว่า การเรียนการสอนดนตรีของเด็กควรจะสอดแทรกกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมความคิดสร้างสรรค์ซึ่งนอกจากจะทำให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์แล้วยังเป็นการทำให้เด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆทางดนตรีมากขึ้น เช่น เรื่องของจังหวะ เสียงสูง-ต่ำ ความดัง-ค่อย เป็นต้น

โฟห์ (Floh. 1995 : Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียน ผลการศึกษาพบว่า การสร้างสรรค์ด้านดนตรีมิใช่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเอง แต่เป็นสิ่งที่เด็กควรได้รับการสร้างเสริมกิจกรรมเพื่อเป็นการสร้างสรรค์อาจจะจัดรวมอยู่ในกิจกรรมดนตรีอื่นๆเช่น การร้องเพลงการให้เด็กลองสร้างสรรค์เครื่องดนตรี รูปแบบจังหวะหรือแต่งเพลงขึ้นมา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ว่าการพัฒนาทักษะในด้านดนตรีจะทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์การเคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะการเรียนรู้องค์ประกอบต่างๆ และรวมถึงกิจกรรมทักษะปฏิบัติทางดนตรีสามารถส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางดนตรีให้สูงขึ้นได้

6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

นิภา วิจิตรศิริ (2525 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองแค “สรกิจพิทยา” จังหวัดสระบุรี พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิวัฒน์ รักษาเคน (2531 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบและความสามารถในการแก้ปัญหาเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น พบว่า นักเรียนหญิงมีความสำนึกในความรับผิดชอบทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนชาย เด็กนักเรียนชายในเมืองมีความสำนึกในความรับผิดชอบทุกด้านสูงกว่าเด็กนักเรียนที่มีบิดามารดาไม่มีการศึกษาค่ำและยังพบอีกว่าความสำนึกในความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดวงจันทร์ หนูทอง (2533 : 39) ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ที่มีผลต่อความรู้สึกรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 339 คน พบว่า เด็กที่ได้รับการรักมากแต่ถูกควบคุมน้อยจะมีความรับผิดชอบสูง และยังพบว่าความรู้สึกรับผิดชอบสัมพันธ์ทางลบกับการพึ่งผู้อื่นแต่สัมพันธ์ทางบวกกับการเป็นผู้นำ

อรทัย โสภา (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และความรับผิดชอบโดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 76 คน ซึ่งได้จากการ

ลุ่มตัวอย่างง่าย แล้วแยกเป็นกลุ่มทดลอง ซึ่งได้รับการสอนโดยชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้และกลุ่มควบคุมได้รับการสอนตามคู่มือครู ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนในกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน ส่วนความรับผิดชอบต่อการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนในกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บุญส่ง ทันตานนท์ (2535 : 19-21) ได้ทำวิจัยเชิงสำรวจความคิดเห็นของครูแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตการศึกษา 10 พบผลที่น่าสนใจว่า พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากที่สุดคือ พฤติกรรมความรับผิดชอบในการศึกษาและเรียน และได้ทำการศึกษาเชิงสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนพบว่า พฤติกรรมการเรียนที่มีความแตกต่างกันมากที่สุดระหว่างนักเรียนที่เรียนเก่งกับนักเรียนที่เรียนอ่อนคือ พฤติกรรมความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน

ประภัสสร ไชยชนะใหญ่ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความรับผิดชอบของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการให้ชุดการสอนมินิคอร์ส กับคู่มือของหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 40 คนและกลุ่มควบคุม 40 คน ผลการทดลองพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มทดลองซึ่งเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมมินิคอร์ส และกลุ่มควบคุม ซึ่งได้รับการสอนตามคู่มือครูแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำนึ่ง อยู่เลิศ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความ รับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดเสวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบด้าน การเรียนดีกว่านักเรียนที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ขวัญฤดี ขำช่อนสัตย์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลโดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและการกระทำของตนเอง ความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียน ความรับผิดชอบต่อสถาบันและความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล มีพฤติกรรมความรับผิดชอบโดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับสูง

จันทร์พา พวงยอด (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความ รับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพุทธจักรวิทยา โดยใช้กิจกรรมและเทคนิคการประเมินจากสภาพจริง การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพุทธจักรวิทยา โดยใช้กิจกรรมและเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริง

พยงค์ จิระพงษ์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยชุดกิจกรรมการเรียนระบบ 4 MAT กับกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ พบว่า 1) กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2) กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศดังกล่าวสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลการเรียนของนักเรียนและนักศึกษา โดยผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง ผลการเรียนก็จะสูงกว่าผู้ที่มีความรับผิดชอบต่ำ ผู้วิจัยจึงได้ใช้ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมะขามสรรเสริญ จังหวัดจันทบุรี โดยตั้งสมมติฐานว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมโครงการภาษาไทยมีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามคู่มือครู

6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีทัศน์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายการวิธีทัศน์ในประเทศมีอยู่หลายงานวิจัย ดังเช่น

ศักดิ์ณรงค์ แสงพิทักษ์ (2528 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยรายการโทรทัศน์ประกอบการสอนแบบโปรแกรม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนโดยวิธีสอนแบบธรรมดา

สุดสวาท เกศบุรมย์ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการนำวีดีโอเทปเพื่อการศึกษาด้านอาชีพสำหรับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด พบว่า มีความต้องการนำวีดีโอเทปมาใช้ในการฝึกอาชีพอยู่ในชั้นจำนวนมาก และระยะเวลาที่ใช้ควรประมาณ 15-30 นาที ต่อ 1 รายการ และรายการที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาด้านอาชีพควรเป็นการสาธิต เพราะสามารถเห็นภาพได้ใกล้ชิด

ธวัช ทิพย์พิทักษ์ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยใช้เทปโทรทัศน์ ประกอบกับการสอนตามคู่มือครู ปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ไม่แตกต่างกัน โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้เช่นเดียวกัน ส่วนเจตคติต่อการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ นักเรียนที่เรียนโดยได้รับการสอนที่ใช้เทปโทรทัศน์ประกอบมีความคิดเห็นดีว่าการสอนตามคู่มือครู

อิสริยา สิริวิทยาวรรณ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาเคมีและความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ โดยใช้เทปโทรทัศน์สร้างสถานการณ์กับการสอนตามคู่มือครู กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งกลุ่มทดลองเรียนโดยใช้เทปโทรทัศน์สร้างสถานการณ์ส่วนกลุ่มควบคุมเรียนตามคู่มือครู ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมีและความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ถวัลย์ พรหมนรกิจ (2535 : บทคัดย่อ) พบว่าผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนจากบทเรียนโปรแกรมสื่อประสมแบบเทปโทรทัศน์ ให้ผลการเรียนรู้และความคงทนในการจำสูงกว่าการเรียนจากบทเรียนโปรแกรมสื่อประสมแบบชุดการเรียน

สรุปจากการศึกษางานวิจัยภายในประเทศ ในส่วนของวิทยุทัศน์เป็นสื่อที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนนักศึกษาในทุกระดับและยังส่งผลต่อการเรียนได้ดีเมื่อเทียบกับการสอนปกติ

บุญสม เลิศพิเชษฐ์ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีววิทยาและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนด้วยชุดบทเรียนเทปโทรทัศน์กับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยชุดบทเรียนเทปโทรทัศน์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

แคนเนอร์ (Kanner. 1959 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์จากการสอนโดยใช้โทรทัศน์และจากครูสอนในวิชาไฟฟ้าเบื้องต้น ในเรื่องการเรียนรู้ ความคงทนในการจำ ระดับความสามารถโดยใช้นักเรียน 124 คน แบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม โดยใช้ผู้สอนคนเดียวและอุปกรณ์การสอนเหมือนกัน ใช้เวลาสอน 38 ชั่วโมง เป็นเวลา 5 วัน ทั้ง 2 กลุ่ม สอบข้อทดสอบความคงทนในการจำ หลังจากเรียน 1 เดือนผ่านไปแล้ว ผลปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างการเรียนและความคงทนในการจำ ส่วนระดับความสามารถ กลุ่มที่ใช้โทรทัศน์สูงกว่าที่สอนโดยครู

ชวอร์ชวอลเดอร์ (Schwarzwalder. 1961 : Abstract) ได้ทดลองสอนวิชาวิทยาศาสตร์ทางโทรทัศน์เปรียบเทียบการสอนโดยครูในห้องเรียน ในห้องเรียนชั้นเกรด 5 ผลปรากฏว่าอุปกรณ์การสอนที่ครูโทรทัศน์ใช้ประกอบการสอนนั้นช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากกว่าอุปกรณ์ที่ครูในห้องเรียนใช้ และได้สรุปผลการวิจัยว่านักเรียนที่เรียนจากโทรทัศน์ได้รับความรู้มากกว่านักเรียนที่เรียนจากชั้นเรียนปกติ

คาร์เนอร์ (Camer. 1962 : Abstract) ได้ประเมินผลการสอนอ่านทางโทรทัศน์ระบบวงจรปิดโดยทดลองกับนักเรียนชั้นประถมปีที่ 5 และ 6 โรงเรียนคอร์ทแลนด์ (Cortland Public School) นักเรียนเหล่านี้ได้เรียนวิธีอ่านจากโทรทัศน์ทุกวัน เพื่อฝึกฝนทักษะในการอ่านและให้เข้าใจคำศัพท์ ผลปรากฏว่านักเรียนที่มีความสามารถในการอ่านอยู่ในระดับต่ำ ได้รับความรู้ในการอ่านเพิ่มขึ้นมากกว่าการเรียนในชั้นธรรมดา

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับสื่อประเภทวีดิทัศน์ จะเห็นได้ว่า ได้มีการนำเอาสื่อประเภทวีดิทัศน์ มาใช้ในการศึกษาอย่างกว้างขวาง เพราะสื่อประเภทวีดิทัศน์ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงกว่าการเรียนแบบปกติ ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าวีดิทัศน์เป็นสื่อที่ทรงคุณค่าจึงได้นำมาใช้เป็นสื่อในการวิจัยครั้งนี้ โดยการใช้ภาพและเสียงจากวีดิทัศน์

6.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนด้วยตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนด้วยตนเอง ได้มีผู้สนใจทำการวิจัยกันอย่างกว้างขวางโดยทำการวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนระหว่างนักเรียนที่เรียนด้วยตนเอง กับการเรียนปกติ หรือเปรียบเทียบการเรียนด้วยตนเองด้วยสื่อต่าง ๆ กับการเรียนแบบปกติ เช่น เปรียบเทียบการเรียนด้วยตนเองที่เรียนด้วยบทเรียน โปรแกรมหรือบทเรียนสำเร็จรูปด้วยชุดการเรียนด้วยบทเรียน โมดูล เปรียบเทียบกับการเรียนจากการสอนปกติ รวมทั้งศึกษาตัวแปรด้านอื่น ๆ เช่น เจตคติ ทักษะการฟัง การอ่าน เป็นต้น

เอื้อน ปิ่นเงิน (2518 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการสอนคณิตศาสตร์เรื่องลิมิต และความต่อเนื่องในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง วิชาเอกคณิตศาสตร์ โดยใช้บทเรียน โปรแกรมกับการสอนปกติ ผลปรากฏว่า นักศึกษาที่เรียนจากบทเรียน โปรแกรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักศึกษาที่เรียนจากการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในระดับมัธยมศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า การเรียนจากแบบเรียนด้วยตนเอง ด้วยบทเรียน โปรแกรม ด้วยชุดการเรียนการสอน ได้ผลดีกว่าการเรียนจากการสอนปกติ

มานพ ชัยดิเรก (2519 : บทคัดย่อ) ได้ทดลองเปรียบเทียบผลการสอนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่องเซตและความสัมพันธ์ แก่นิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยใช้บทเรียน โปรแกรมกับการสอนปกติ ผลปรากฏว่า นิสิตที่เรียน โดยใช้บทเรียน โปรแกรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านิสิตที่เรียนโดยการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญในปีเดียวกันนี้

สุพจน์ ไชยสังข์ (2519 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการสอนคณิตศาสตร์เรื่องความน่าจะเป็นแก่นักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงกว่า นักศึกษาที่เรียนด้วยการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญ

เสถียร ศิริสถิตกุล (2521 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง เรื่องความสัมพันธ์และฟังก์ชัน โดยใช้หน่วยการเรียนการสอนกับการสอนปกติ ผลปรากฏว่านักศึกษาที่เรียน โดยใช้หน่วยการเรียนการสอนมีผลสัมฤทธิ์ สูงกว่านักศึกษาที่เรียนโดยการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญ

สุภาลักษณ์ พงษ์สุธรรม (2533 : บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่องเมตริกซ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้หน่วยการเรียนการสอนกับการ

สอนปกติ ผลปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์เรื่องเมตริกซ์ ของนักเรียนที่เรียนด้วยการเรียนการสอนสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญ